T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KAMİL ABDUŞ GÖLÜ DOĞAL SİT ALANI VE ÇEVRESİNDE KORUMA VE YENİLEME ÇELİŞKİSİNİN İRDELENMESİ

Gökçe Gülcem DUMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Koruma ve Planlama Programı

Danışman

Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN

Haziran, 2019

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KAMİL ABDUŞ GÖLÜ DOĞAL SİT ALANI VE ÇEVRESİNDE KORUMA VE YENİLEME ÇELİŞKİSİNİN İRDELENMESİ

Gökçe Gülcem DUMAN tarafından hazırlanan tez çalışması 27.06.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Koruma ve Planlama **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN

Yıldız Teknik Üniversitesi

Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. İclal DİNÇER, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Emre AYSU, Üye
Okan Üniversitesi _____

Danışmanım Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Kamil Abduş Gölü Doğal Sit Alanı ve Çevresinde Koruma ve Yenileme Çelişkisinin İrdelenmesi başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Gökçe Gülcem DUMAN

İmza

Anneme…

TEŞEKKÜR

Öğrenim hayatım boyunca gösterdikleri sonsuz sabır, sevgi ve ilgilerinden dolayı sevgili aileme ve eşime, çok kıymetli dostum Didem BIÇKICI'ya, desteklerinden dolayı sevgili çalışma arkadaşlarıma, tüm eğitim-öğretim hayatım boyunca üzerimde emeği olan, yoluma ışık tutan bütün öğretmenlerime ve son olarak bana benden daha fazla inanan ve güvenen, idolüm, çok değerli sayın hocam Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN'e sonsuz teşekkürlerimle.

Gökçe Gülcem DUMAN

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ VII

ŞEKİL LİSTESİ VIII

TABLO LİSTESİ X

ÖZET XI

ABSTRACT XIII

1 Giriş 15

1.1 Literatür Özeti 17

1.2 Tezin Amacı 19

1.3 Hipotez 21

2 Kavramsal Çerçeve 22

2.1 Koruma Kavramı 22

2.1.1 Kentsel Koruma Kavramı 23

2.1.2 Kentsel Yenileme Kavramı 23

2.1.3 Sit Alanları Kavramı 26

2.2 Doğal Alanları Koruma Kavramı 31

2.2.1 Uluslararası Sözleşmeler 32

2.3 Yenileme Alanı Kavramı ve Yasal Çerçevesi 39

2.4 Bölüm Sonucu 46

3 Doğal Sit Alanından Yenileme Alanına: Tuzla Kamil Abduş Gölü ve Çevresi 49

3.1 Tuzla İlçesi Kamil Abduş Gölü Konumu ve Tarihçesi 49

3.2 Kamil Abduş Gölü Oluşumu 53

3.3 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinin Günümüze Kadar Olan Değişimi 56

3.4 Bölüm Sonucu 76

4 Doğal Sit Alanı ve Yenileme Alanı Çelişkisi 80

4.1 Uluslararası Örneklerde Doğal Alanları Koruma Yaklaşımları ve Müdahale Yöntemleri 80

4.2 Ülkemizde Doğal Alanları Koruma Yaklaşımları ve Müdahale Yöntemleri 84

4.3 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde Doğal Alanları Koruma Yaklaşımları ve Müdahale Yöntemleri 91

4.4 Bölüm Sonucu 97

5 Sonuç ve Öneriler 100

Kaynakça 106

Tezden Üretilmiş Yayınlar 111

KISALTMA LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
IUCN	Dünya Koruma Birliği
İSKİ	İstanbul Su ve Kanalizasyon Genel İdaresi
İSTON	İstanbul Beton Elemanları ve Hazır Beton Fabrikası
KAİP	Koruma Amaçlı İmar Planı
KTVK	Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma
KTVK	Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu
KVKYK	Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu
RAMSAR	Sulakalanların Korunmasına Dair Sözleşme
RG	Resmi Gazete
T.C	Türkiye Cumhuriyeti
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
WWF	Doğal Hayatı Koruma Vakfı

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Ekolojik Temeli Bilimsel Araştırma Raporuna İlişkin iş akış şeması [19] 30
Şekil 3.1 Tuzla ilçesi konumu [39] 50
Şekil 3.2 Kamil Abduş Gölü konumu [39] 50
Şekil 3.3 Kamil Abduş Gölü konumu şematik gösterim [39] 51
Şekil 3.4 Tuzla İlçesi ve Kamil Abduş Gölü konumu [44]. 52
Şekil 3.5 1970 yılında Kamil Abduş Gölü ve Çevresi [49] 54
Şekil 3.6 Kamil Abduş Gölü ve Çevresi'nde kuşların yaşam alanı [52] 55
Şekil 3.7 Kamil Abduş Gölü ve Çevresi'nde kuşların yaşam alanı [52] 55
Şekil 3.8 Umur Dere güzergahı [51] 56
Şekil 3.9 Umur Derenin kuzeye çevrilen ağzı [51] 57
Şekil 3.10 Kıyı okunun Sakız Yarımadasında kapanan deniz bağlantısı [53] 57
Şekil 3.11 2017 yılı güncel dere güzergahı [54] 58
Şekil 3.12 Tersane bölgesi kurulmadan ve kurulduktan sonra Kamil Abduş Gölü ve Çevresi [49] 59
Şekil 3.13 Ekrem Bey adasının Sakız Yarımadasına bağlanması ve Tersane Bölgesi [39] 59
Şekil 3.14 Kamil Abduş Gölü ve Çevresindeki mekansal değişim [55] 60
Şekil 3.15 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde 1982 yılına ait arazi kullanımı [48]. 61
Şekil 3.16 Kamil Abduş Gölü Yakınındaki İSTON Fabrikası [55] 62
Şekil 3.17 Tuzla İSTON Fabrikası [56] 62
Şekil 3.18 Kamil Abduş Gölü ve Çevresi Sit Alanları 63
Şekil 3.19 Kamil Abduş Gölü ve Çevresi [49],[54] 65
Şekil 3.20 İSKİ Arıtma Tesisleri [58] 65
Şekil 3.21 Kuzeybatı yönünde uzanan oklar atık su deşarj hattı [59] 66
Şekil 3.22 Tuzla Atıksu Arıtma Tesisi Çevresi Atıksu ve İçme Suyu Yerleşim Haritası [60] 66
Şekil 3.23 15.03.1999 tasdik tarihli Tuzla Kamil Bey Gölü ve Çevresi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı [54] 67
Şekil 3.24 15.03.1999 tasdik tarihli Tuzla Kamil Bey Gölü ve Çevresi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planına göre Sit Alanları [54] 67

Şekil 3.25 2001 yılında gölün kuruması [54] 70
Şekil 3.26 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde 2002 yılına ait arazi kullanımı [48] .71
Şekil 3.27 Yeniden Diriliş Projesi [61] 72
Şekil 3.28 Yeniden Diriliş Projesi [54] 72
Şekil 3.29 Yeniden Diriliş Projesi [54] 73
Şekil 3.30 Yeniden Diriliş Projesi [54] 73
Şekil 3.31 27.10.2008 gün ve 2008/14349 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki ile açıklanan parseller (RG:04.12.2008, Sayı:27074), [55] 74
Şekil 3.32 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde günümüz arazi kullanımı [48] 76
Şekil 3.33 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde geçmişten günümüze arazi kullanım değişimi [48] 77
Şekil 3.34 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde geçmişten günümüze arazi kullanım dağılımı [48] 78
Şekil 4.1 Kesin Korunacak Hassas Alanların ayırt edici özellikleri [19] 87
Şekil 4.2 Nitelikli Doğal Koruma Alanlarının ayırt edici özellikleri [19] 88
Şekil 4.3 Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanlarının ayırt edici özellikleri [19] 89
Şekil 4.4 ETBAR kapsamında değerlendirmeye alınan Gelibolu Yarımadası örneği [72] 90
Şekil 4.5 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinin yıllara göre değişimi [54] 96

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1 IUCN Korunan alan kategorileri ve koruma amaçları [6].....38

Tablo 2.2 IUCN Kategorilerinin Türkiye'deki eşdeğer alanları [33]. 39

Tablo 3.1 Yasal Kavramlara Göre Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde Bölgeleme Çalışması.....64

Tablo 3.2 27.10.2008 gün ve 2008/14349 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı eki (RG:04.12.2008, Sayı:27074).....74

Tablo 4.1 2016 yılı ülkelerdeki korunan alan sayıları [63] 81

Tablo 4.2 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde yıllara göre yapılan müdahaleler.....92

ÖZET

Kamil Abduş Gölü Doğal Sit Alanı ve Çevresinde Koruma ve Yenileme Çelişkisinin İrdelenmesi

Gökçe Gülcem DUMAN

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN

İnsanoğlu kent kurmaya başladığından beri çevresinde olup biten doğa olaylarını kontrol altına almaya çalışmış ve bu amaca yönelik müdahalelerde bulunmuştur. Önceleri basit ve doğa ile uyumlu olan bu müdahaleler zamanla doğa ile uyumlu olmaktan çıkmış; doğanın dengesinin bozulmasına ve kentlerin sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel özelliklerin zarar görmesine sebep olmuştur. Bu süreçte korunması gerekli alanlara zararlı müdahalelerin önlenmesi amacıyla yasal düzenlemeler yapılarak koruma eylemi oluşturulmaya başlanmıştır.

Çalışmanın temel savlarından biri; teknoloji, çevre, doğa tüm hızıyla değişirken ve bu değişimin en büyük etkileri korunması gerekli alanlarda gözlemleniyorken; günümüz koruma politikaları ile korumanın sürekliliğin sağlanamayacağının nesnel örneği olarak, Kamil Abduş Gölü ve çevresindeki mekânsal değişimin incelenmesidir. Gölün özelliğini kaybetme süreci ve sonrasında geri kazanılabilmesi için yapılan son müdahale olan 5366 sayılı yasa aracılığı ile alanın Yenileme Alanı ilan edilmesi ve bu bağlamda koruma alanından yenileme alanına geçirilmesinin yerinde bir karar olup olmadığının sorgulanması temel amaçtır.

Çalışma alanı ile ilgili en önemli verilerden biri Kamil Abduş Gölü ve Çevresindeki mekansal değişimi kronolojik olarak analiz etmektir. Bu amaçla, Tuzla Belediye Başkanlığı arşivi, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı arşivi, TC. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı, Tuzla kent tarihi ile ilgili yerel kaynaklar tarafından yazılmış kitaplar, sahanın tarihsel fotoğrafları, sahanın günümüzdeki durumu, alanda analiz çalışmaları ve yerel kütüphanelerden yararlanılmıştır.

Tez kapsamında doğal bir koruma alanı olan Kamil Abduş Gölü ve çevresinin, lagün gölü olma özelliğini, hangi planlama kararları ve bilinçsiz müdahaleler ile kaybettiği tespit edilecek, göl ve çevresinin yeniden kazanılması amacıyla hangi müdahalelerde bulunulduğu ve tüm bunların sonuçlarının doğal sit alanına yansımaları ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğal sit, kentsel koruma, kentsel yenileme

ABSTRACT

The Examination of the Contradiction of Protection and Renewal in and Around the Natural Protected Area Kamil Adbuş Lake

Gökçe Gülcem DUMAN

Department of City and Regional Planning

Master Thesis

Advisor: Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN

Mankind has tried to take control of the natural events around itself since it started to build a city and intervened for this purpose. These interventions, which were previously simple and compatible with nature, were no longer compatible with nature. Therefore, it has caused the deterioration of nature and damage to the natural, historical and cultural characteristics of the cities. In order to prevent harmful interferences to the areas and / or assets, legal arrangements have been initiated to create a protective action.

While the environment is changing in full swing and the greatest effects of this change are observed, one of the main arguments of the declaration, as an objective example of the fact that conservation cannot be sustained by today's conservation policies is the examination of the spatial change around Kamil Abduş Lake and its surroundings. Main objective is firstly to declare the area as a Renewal Area by means of the law no 5366, which is the last intervention for the process of losing the property of the lake and its recovery, and secondly decide to pass from protection area to renovation area.

One of the most important data about the study area is to examine by analyzing the developments of the area throughout the history. For this purpose, the archive of the Municipality of Tuzla, the archive of the Istanbul Metropolitan Municipality, Naval Forces Command/Department of Navigation Hydrography and

Oceanography, books written by local sources on the history of Tuzla city, historical photographs of the area, current situation of the field, analysis studies in the field and local libraries were used.

As results of the declaration, at first, it will be determined that the natural habitat of Kamil Abduş Lake and its surroundings has lost the characteristics of the lagoon lake with which planning decisions and unconscious interventions. In the second place, interventions that perfomed in order to recover the lake and its surroundings and reflections of the consequences of all these to the natural site will be revealed.

Key Words: Natural site, urban conservation, urban renewal

1
Giriş

Koruma, doğal, tarihi ya da kültürel değerleri bünyesinde barındıran alanların veya varlıkların korunarak, yaşatılarak, zarar verilmeden ve zarar verilmemesi için gerekli yasal ve yönetsel önlemlerin alınarak geleceğe aktarılmasıdır. Sahip oldukları doğaya, tarihe ve kültüre saygı toplumların kendisine olan saygısıdır. Bu sebeple koruma doğal, kültürel ve tarihi değerlere sahip alanların geleceğe aktarılması için uyulması zorunlu bir eylemdir.

Tarih boyunca yeryüzünde bulunan her varlık hızla değişen ve gelişen dünyaya uyum sağlamak zorunda kalmış, uyum sağlayamayanlar ise yok olmuştur. Bu yüzden koruma anlayışı da zaman içerisinde kendini yenilemek zorundadır. Zira ülkemizde koruma denilince akla gelen ilk kavram "saklama, dokunmama" kavramlarıdır. Ancak kent sürekli akıp giden bir dinamikken kentsel alanlarda bulunan koruma alanlarının kendi haline bırakılması onların sadece yok olmasına sebep olmaktadır.

İnsan ile doğa arasındaki süregelen mücadele sırasında insanlar tarafından yapılan müdahaleler zamanla kentlerde sahip olunan doğal, tarihi ve kültürel özellikleri de etkilemeye başlamıştır. Zaman içerisinde bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile birlikte korunması gerekli doğal, tarihi ve kültürel alanlarda kentleşme baskısı artmış olup korunması ve korunarak yaşatılması gerekli bu alanlar yok olma riski ile karşı karşıya kalmıştır. Oysa sahip olduğumuz doğal, kültürel, tarihi değerlerin korunması, yaşatılması ve yaşatılan bunların korunarak gelecek kuşaklara aktarılması en önemli sorumluluklarımızdandır.

Günümüzde korunması gerekli varlıklara müdahalelerin önlenmesi amacıyla yasal düzenlemeler yapılarak korunması ve/veya koruma altına alınması sağlanmaya çalışılmıştır. Korunması gerekli bu alanlarda ve/veya varlıklarda sit tanımlamaları yapılmış, korunmalarına yönelik ilkeler belirlenmiş ve müdahaleler önlenmeye çalışılmıştır. Ancak doğaya karşı mücadele anlayışı yerini zaman içerisinde

korumaya karşı mücadele anlayışına bırakmıştır. Olumsuz müdahalelerin önlenmesi amacıyla yasal düzenlemelerin yapılması ise yerini zamanla müdahale edilmesi amacıyla yasal düzenlemelerin yapılmasına bırakmıştır.

Korumaya yönelik eylemlerin zaman içerisinde yenilenmesi beklenirken, korumacıların düşünceleri de zaman içerisinde gelişmekte ve değişmektedir. Öyle ki bilim insanları koruma ile ilgili zaman zaman birbiri ile çelişkili iki ana düşünceyi savunmaktadır. Bazıları korumada kullanımın sınırlandırılması ve korunan alanların kentten soyutlanması gerektiğini savunurken bazıları ise korumada en önemli etkenin sürdürülebilirlik olduğunu bunun da korunan alanların koruma-kullanma dengesi sağlanarak kent yaşamına ve kentli kullanımına açılması ile mümkün olabileceğini savunmaktadır. Ancak bu durumda da koruma alanlarında yaşanabilecek bilinçsiz fiziki müdahalelere karşı önlem alınması gerekmektedir.

İstanbul'un Anadolu yakasındaki son noktası olan Tuzla ilçesinde bulunan ve teze konu çalışma alanı olan Kamil Abduş Gölü ve Çevresi korumanın, kentten soyutlanarak, hiçbir müdahalede bulunulmadan yapıldığı örnek bir alandır. Göl ve çevresi aynı zamanda geçmişten günümüze gelen planlama hataları ve bilinçsiz müdahaleler ile özelliklerini kaybetmiş bir lagün gölüdür.

Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde yerel yönetimlerin, çevre gönüllülerinin ve bilim insanlarının farkındalığının artmasıyla kurtarma çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar iyi niyetle yapılmış olsa da gölün lagün olma özelliğinin tamamen kaybolmasına engel olamamıştır.

Çalışmada korunması gerekli doğal bir sit alanının sahip olduğu özellikleri geçmişten günümüze yapılan hangi fiziksel müdahaleler ile kaybettiği kronolojik olarak incelenmiş olup Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde "zaman içerisinde hangi kararlar ve mekânsal düzenlemelerle özellikleri kaybedilmiş ve sorunlar çıkmaya başlamıştır?", "Bu sorunların kavramsal temelleri ve yasal dayanakları nelerdir?", "Zaman içerisinde göl ve çevresini yok olmaktan kurtarmak adına hangi düzenlemeler yapılmıştır?", "Hangi kanun ve yönetmeliğe göre yapılan çalışmalar yasal hale gelmiştir?" sorularının cevapları aranmıştır. Yapılan tüm müdahalelerin Kamil Abduş Gölü ve Çevresine etkileri tek tek incelenmiş olup göl ve çevresinin

bozulma sebeplerinin tamamı tespit edilmiştir. Bu tespitlerden sonra "alanın yeniden kazanılması için yenileme alanı ilan edilmesi gerekli midir?" sorusunun cevabı aranmıştır. Ayrıca 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Kanunu'nun ilgi alanının doğal sit alanları olup olmadığı araştırılmıştır. Bununla birlikte koruma alanları içerisinde özelliklerini kaybetmiş veya kaybetmeye yüz tutmuş bir doğal sit alanının yenileme alanı ilanı yerine hangi kararlar veya araçlar ile korunabileceği tartışılmıştır.

1.1 Literatür Özeti

Tarım devriminden endüstri devrimine dek doğaya müdahalelerde bulunulmuştur. İnsanlar tarafından yapılan bu müdahaleler zamanla kentlerde sahip olunan doğal, tarihi ve kültürel özellikleri de etkilemeye başlamıştır. Zaman içerisinde bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile birlikte korunması gerekli doğal, tarihi ve kültürel alanlarda kentleşme baskısı artmış olup korunması ve korunarak yaşatılması gerekli bu alanlar yok olma riski ile karşı karşıya kalmıştır.

Bu bölümde tez konusunun ana temelini oluşturan literatürler incelenmiş olup genel olarak özetlenmiştir.

Hasol [1] Mimarlık Sözlüğünde korumayı, tarihi ve/veya sanatsal değeri olan yapıların veya kentlerin sürdürebilirlikleri için gerekli tedbirlerin alınması olarak tanımlamıştır.

Tapan [2] korumacılığı uygarlığın bir göstergesi olduğu kadar bir topluma kimlik kazandıran, toplum bireyleri arasındaki bağı kuvvetlendiren, onları yaşadıkları yörelere saygılı kılan bir araç olarak tanımlamaktadır. Bunun yanı sıra Tapan, koruma eyleminin toplumsal bir amacı olduğunu ve bunun toplumu bilinçlendirme ile eşdeğer bir olgu olduğunu ifade etmektedir.

Tez çalışmasının 2.bölümü olan kavramsal çerçevede bu kavramlar üzerinde durulmuş olup korunması gerekli taşınabilir ve/veya taşınamaz tabiat ve kültür varlıklarını "olduğu gibi muhafaza edilerek korunabilir" düşüncesi ile "sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla koruma-kullanma dengesi sağlanarak kente entegre edilmesi ile korunabilir" düşünceleri üzerinde tartışılmıştır.

Roberts ve Skyes [3] kentsel yenilemeyi, kentlerde karşılaşılan problemlerin çözüme ulaştırılması ve bir bölgenin fiziksel, çevresel, ekonomik ve sosyal şartlarının iyileştirilmesi amaçlı, kapsamlı ve iç içe geçmiş vizyon ve faaliyetlerinin tamamı olarak tanımlamışlardır. Aynı zamanda kentsel yenilemeyi fiziksel, ekonomik ve sosyal yapının yeniden yapılandırılmasıyla eşleştirmişlerdir.

Özden ise kentsel yenilemenin ana hedefinin toplum olduğunu vurgulayan bir tanımlama yapmıştır. Özden'e göre [4] kentsel yenileme uygulamalarının temel hedefleri veya öncelikleri toplumun geliştirilmesi, toplumsal hayat kalitesinin ve refah seviyesinin arttırılması, toplumun sağlıklı ve güvenli yerleşim alanlarında yaşatılmasıdır.

Hasol [1] kentsel yenilemeyi, kentlerin ve kent merkezlerinin düzeltilmesi ve günümüz ihtiyaçlarını karşılayacak duruma getirilmesi amacıyla yeniden planlanması ve bunun uygulanması olarak savunmaktadır.

Kentsel yenileme de katılımcılığı ve politikayı ön planda tutan Roberts ve Skyes [3] bir başka tanımlarında bununla ilgili olarak kentsel yenilemenin, kentsel gelişmenin genel hedeflerini taşıdığını ve iyileştirmelerin uygulayıcı yaklaşımını araç edindiğini belirtmektedirler. Kentsel yenilemenin, özel sektörü, kamuyu ve halkı bir noktada buluşturan müdahaleci bir yaklaşım olduğunu ve kent mekanlarınının gelişmeleri amacıyla değişen çevresel, ekonomik, politik ve sosyal durumlara karşı bir araya gelinmesi, politika ve faaliyetlerin kararlaştırılması olduğunu belirtmişlerdir.

Ülkemizde kentsel yenileme uygulamalarında toplumsal boyut geri planda kalmış fiziksel boyut ön plana çıkmıştır. Ülkemizde kentsel yenileme özel sektör ve devlet tarafından ekonomik bir olgu olarak görülmüş, kar amacı taşıyan ve rant kaygısı olan bir yatırım olarak ele alınmıştır.

Tüm yenileme kavramlarına bakıldığında kendi aralarında küçük farklılıklar içermekle birlikte gerek tanımlamada gerekse müdahale yöntemlerinde temelde, yenilemeye konu alanın kentsel alanlar /yapılaşmış alanlar olduğu görülmektedir.

Bu kapsamda teze konu çalışma alanı örnek alan olarak seçilerek korunması gerekli doğal sit alanlarında kentsel yenileme aracılığı ile yenileme alanı ilanlarının ve uygulamalarının gerekliliği tartışılmıştır.

Teze konu ana kavramlardan biri de doğa koruma kavramı ve koruma alanıdır.

Çolak'a göre [5], doğa koruma tanımıyla canlılar için yaşamın ana öğesi olan doğanın daima korunmasının ve iyileştirilmesinin kapsandığı önlemlerin tamamı ile doğanın her çeşit zararlı etkilerden veya yok edilmesinden korunması anlaşılmaktadır. İçerdiği kültürel ve doğal değerler olduğu gibi korunarak gelecek nesillere aktarılmaya uygun özelliklere sahip doğa parçaları, "korunan alanlar" olarak betimlenmekte ve değerlendirilmektedir.

IUCN [6], korunan alan tanımını, doğanın, ilgili ekolojik sistemlerin ve kültürel değerlerin sürekli olarak korunmasını sağlamak amacıyla, yasal ya da diğer etkili yollar aracılığıyla açıkça belirlenmiş coğrafi bir bölge olarak tanımlamaktadır.

Bunlara göre doğa koruma alanları üzerinde yaşayan ve ender özelliklere sahip bitki ve hayvanlar türlerinin yaşam alanlarının ve buna ek olarak doğal ve kültürel varlıkların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla ayrılan doğa parçalarıdır.

1.2 Tezin Amacı

Çalışmanın temel amacı doğal bir koruma alanı olup dünyanın sayılı lagün göllerinden biri olan Kamil Abduş Gölü ve çevresinin bu özelliğini hangi planlama kararları ve müdahaleler ile kaybettiğini tespit etmek, göl ve çevresinin yeniden kazanılması amacıyla hangi çalışmaların olduğu ve bunların sonuçlarının doğal sit alanına yansımalarının araştırılmasıdır. Bu araştırma yapılırken öncelikle koruma ve yenileme olgusuna bağlı olarak yapılaşmış çevre ve doğanın korunmasının ne anlama geldiği sorgulanmıştır. Çalışmanın temel savlarından biri; teknoloji, çevre, doğa tüm hızıyla değişirken ve bu değişimin en büyük etkileri korunması gerekli alanlarda gözlemleniyorken; ülkemizde koruma alanlarında koruma anlayışı ve günümüz koruma politikaları ile sürekliliğin sağlanamayacağının nesnel örneği, Kamil Abduş Gölü ve Çevresindeki mekansal değişimle beraber aktarılmasıdır. Kamil Abduş Gölü'nün geri kazanılabilmesi için yapılan son müdahale olan 5366

sayılı yasa aracılığı ile alanın Yenileme Alanı ilan edilmesi ve bu bağlamda koruma alanından yenileme alanına geçirilmesinin yerinde bir karar olup olmadığının sorgulanmasıdır.

Çalışmanın 1.bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı ve bu amaca ulaşmak için çalışmayı yaparken hangi yöntemlerin kullanıldığı, hangi hipotezden yola çıkıldığı ve literatür özetleri incelenmiştir.

2.bölümde literatür araştırması kapsamında çalışma alanının kavramsal dayanağı olan koruma alanı, yenileme alanı, doğal alanları koruma, sit alanları, yasal araçlar incelenmiştir.

Alan çalışması olan 3.bölümde ise doğal bir koruma alanı olan Kamil Abduş Gölü ve çevresi tanıtılmış, alana yönelik analiz çalışmaları kapsamında göl ve çevresinde zaman içerisinde alınan kararların, mekana yansıması incelenmiştir. Bunun dışında alana yönelik yapılan müdahaleler arasında önemli 8 kırılma noktası belirlenmiş olup (dere'nin yön değiştirmesi, sit ilanları, gölün kuruması gb.) bu kırılmaların sonucunun mekansal incelenmesi amacıyla 1982 yılı, 2002 yılı ve 2012 yılındaki arazi ve kıyı değişimleri incelenmiştir.

4.bölümde ise yıpranmış, köhnemiş veya özelliklerini kaybetmeye başlamış tarihi, kültürel ve doğal çevrenin yeniden hayata geçirilmesi amacıyla kullanılabilecek yöntemler araştırılmış, bu alanların dünyada ne şekilde korunduğuna dair örnekler incelenmiştir. Bunun yanı sıra doğal bir sit alanını yeniden canlandırmak ve kazanmak amacıyla kullanılması gereken yöntem ve yasanın 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'un olması gerekliliği tartışılmıştır. Koruma alanlarında yenileme kararının bir çelişki olduğu ve bunun yenileme kanunun amacına uygun olmadığı savı araştırılmıştır.

5.bölüm tezin sonuç ve değerlendirme bölümü olup, genel literatür çalışması ve alanda yapılan çalışmalardan tespit edilen veriler değerlendirilerek eleştiri yapılmış akabinde fikir ve öneriler sunulmuştur.

Tez çalışmasının yöntemini temelde literatür araştırmaları, alana ilişkin mekansal ve tarihsel analiz, sentez çalışmalarını kapsamaktadır. Kentsel Koruma, Doğal

Alanları Koruma, Sit Alanları, Yenileme Alanı kavramları, kavramların birbiri ile çelişkisi yerel ve yabancı bilimsel kaynaklardan araştırılmıştır.

Çalışma alanı ile ilgili en önemli verilerden biri olan tarihsel boyunca değişen mekanı analiz ederek incelemek amacıyla Tuzla Belediye Başkanlığı arşivi, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı arşivi, TC. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı, Tuzla kent tarihi ile ilgili yerel kaynaklar tarafından yazılmış kitaplar, sahanın tarihsel fotoğrafları, sahanın günümüzdeki durumu, alanda analiz çalışmaları, yerel kütüphaneler ve bilimsel kaynaklar kullanılmıştır.

Yapılan analiz çalışmaları Netcad, Photoshop CC, Autocad programları kullanılarak görsel olarak hazırlanmıştır. Analizler tablolara ve haritalara dökülerek kronolojik olarak alandaki mekansal değişim incelenmiştir.

Yapılan analiz çalışmaları, sahadaki fotoğraflamalar, tespit edilen planlama kararları, kavramsal literatür araştırması ile irdelenmiş olup, çelişkileri aktarılmıştır. Doğal özelliklere sahip bir mekanda kavramsal çelişkiler ve bunun mekana dökümü tarihsel olarak irdelenmiştir.

1.3 Hipotez

Tezin amacından ve yapılan çalışmalardan elde edilen verilerden yola çıkarak çalışmada öne sürülen hipotezde; “5366 sayılı kanun aracılığı ile doğal sit alanlarını yenileme alanı ilan etmek korunmaları için bir araç mıdır” sorusunun yanıtı aranmaktadır.

Bu kapsamda hipotezi incelemek amacıyla alt ana araştırma başlıkları belirlenmiştir. Konuyla ilgili öncelikli olarak koruma, yenileme ve bunların etki ettiği alanlar olan koruma alanı ve yenileme alanı kavramlarının literatürdeki anlamları araştırılmıştır. Hipotezi test etmek üzere planlamanın korumaya etkisi ve yenilemenin korumaya etkisi örnek bir koruma alanı üzerinden belirlenmiştir. Bu bağlamda korunan bir alanının ne sebeplerle korunamadığı tespit edilmiştir. Çözüm aranan noktada alınan 5366 sayılı kanun aracılığı ile yenileme alanı ilanının doğal sitler için uygun olup olmadığı ve 5366 sayılı yasanın amacının doğal sit alanlarını kapsayıp kapsamadığı incelenmiştir.

2
Kavramsal Çerçeve

Tez çalışmasının bu bölümünde koruma, doğal alanları koruma, kentsel ölçekte koruma ve yenileme kavramları, kentsel yenileme kavramının tarihçesi, gerekliliği, araçları, amacı ve bunların koruma alanlarına etkileri, alanının doğal sit alanı olması sebebiyle doğal alanları koruma kavramı ve dünyada doğal alanları koruma amacıyla taraf olduğumuz sözleşmeler incelenmiştir. Bunun yanı sıra sit alanlarında yenileme alanı kararının yasal altyapısını oluşturan düzenlemeler ve bu düzenlemelerin sit alanlarına etkileri araştırılmıştır.

Alanın yenileme alanı ilan edilen bir doğal sit alanı olması sebebiyle Koruma Kanunu ve Yenileme Kanunu arasındaki farklılıklar da incelenmiştir.

2.1 Koruma Kavramı

Koruma, Kentbilim Sözlüğünde; "Kentlerin belli kesimlerinde yer alan çağbilimsel (tarihsel) ve yapı tasarımcılık (mimari) değerleri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yasayanlar gibi gelecek kuşakların da yaralanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve zararlı eylemler karsısında güvence altına alınması" [7] şeklinde tanımlanmıştır. Koruma, basit tanımıyla "özellikle insanların zararlı eylemlerinden bitkilerin ve hayvanların, doğal alanların ve ilginç ve önemli yapıların ve binaların korunmasıdır" [8].

Koruma kavramı, doğal kaynakların, kültürel değerlerin, yapıların ve diğer kabul edilmiş kaynakların geleceği için geçmişten süregelen değerleri güven altına alma ve muhafaza etme eylemi olarak da tanımlanmaktadır [9].

2863 sayılı yasada, 5226 sayılı yasa ile yapılan değişiklik sonucunda getirilen ve kültür varlığını "tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır" sözcükleriyle betimleyen tanım koruma ile ilgili geniş bir perspektif sunmakla birlikte

günümüzdeki koruma anlayışı bütün dönemlerin kentleşme ve mimari anlayışını anlatan özgün örneklerin korunmasına yönelmiştir.

Bu tanımlamalara göre korumanın temel amacı fiziksel ve kültürel mirasın sonraki nesillere aktarılması olarak belirlenmektedir [10]. Fitch'in bu tanımı koruma eyleminin sadece şehir, yapı ve mekanda değil toplumun kimliğinin korunmasında da etkili olduğunun vurgulanması açısından önemlidir.

2.1.1 Kentsel Koruma Kavramı

Koruma Alanları, bir alanın mimari ya da tarihsel karakterlerini veya özellikleri olan bölgelerin karakterini veya görünümünü korumak veya geliştirmek için oluşturulur [11].

Koruma alanları veya korunması gerekli alanlar yalnızca mimari veya tarihsel özellikleri olan bölgelerde değil, doğayla içiçe olan veya doğal peyzaja sahip bölgeleri de kapsamaktadır.

Tapan'ında dediği gibi 'insana saygı, önce yine insanın tarih boyunca yarattığı ürünlere saygısı ile başlar, sonra da gelecek nesillere en az geçmişteki ürünler kadar başarılı ürün vermekle sürer' [2].

2.1.2 Kentsel Yenileme Kavramı

Yenileme kavramı, eski yerleşme dokularındaki kullanılmayan bölgelerde yeni yapılaşma ile yapı üretimine katkı sağlanması yanında; mevcut, boş ve kullanılmayan alanların yapı stoku olarak değerlendirilmesi sürecidir. Kent merkezlerinde eskime ile birlikte ortaya çıkan niteliksiz kullanımlar ve bu kullanımların beraberinde getirdiği köhneme süreci, fonksiyonel eskimeler sonucunda potansiyel gelişme alanlarının oluşması, yenileme alanlarının belirlenmesini getirmiştir. Nazım plan çalışmalarında mevcut alanlara ilave olarak ortaya çıkan yeni alan ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir araç olabilecek yenileme alanlarında yapılacak uygulamalar ile bir taraftan ülke ekonomisine katkı sağlanırken diğer taraftan yerleşme merkezlerinde kalan sorunlu bölgelerin temizlenmesi ve nitelikli kent mekanlarının oluşması gerçekleşecektir [12].

Kentsel yenileme kavramının özünde değişim, dönüşüm, canlanma, hayat bulma gibi kavramlarla ifade edilen bir dinamizm saklıdır. Bu dinamizm, zamanın, doğal ve yapay faktörlerin tahrip ettiği kent dokusunu kente kazandırmada temel faktördür. Bu tanımlardan yola çıkarak kentsel yenilemeyi, kapsamlı bir içerikle "zaman süreci içerisinde eskiyen, köhneyen, yıpranan, sağlıksız yasadışı gelişen ya da potansiyel arsa değeri üst yapı değerinin üzerinde seyrederek değerlendirilmeyi bekleyen ve yaygın bir yoksunluğun hüküm sürdüğü kent dokusunun, alt yapısının sosyal ve ekonomik programlar ile oluşturulup beslendiği bir stratejik yaklaşım içinde, günün sosyoekonomik ve fiziksel şartlarına uygun olarak değiştirilmesi, geliştirilmesi, yeniden canlandırılması ve bazen de yeniden üretilmesidir" [13].

Bunların yanı sıra Özden'e göre kentsel yenileme ile "toplumlara kendi içindeki bozulmaları onarma olanağı tanımalıdır. Buna, kentin fiziksel yapısındaki boşlukları doldurma olanakları da dahildir" [4].

En basit tanımıyla bir bölge veya oluşum tahrip olmuş/yıpranmış veya bozulmuşsa yenilemeye/yenilenmeye ihtiyaç duyar.

Özden'in dediği gibi "Fiziksel müdahaleler, belki de bu eylemin son aşamalarıdır. Yenileme alanında öncelikle mülkiyet ve arsa düzenlemesi açısından sorunların giderilmesi gereklidir. Girişimcinin gerekli yetkilere sahip olmasının sağlanması bir diğer önemli konudur. Ancak kuşkusuz ki bu yetkilerin, planlama ilkelerinden taviz vermeyecek şekilde düzenlenmesi, kamunun her aşamada etkin denetimi ve gerekli durumlarda girişimci sektöre müdahale yetkisi sağlanmak durumundadır. Kamu ve özel sektörün birlikte oluşturacağı proje sözleşmeleri ile bu denetim ve müdahalenin geniş kapsamlı tanımı yapılmalıdır. Proje sözleşmeleri ve denetim mekanizması içinde katılımcı bir grup da yer almalı, denetim süreci, üniversiteler ve meslek odalarının da süzgecinden geçen şeffaf bir yapıya kavuşturulmalıdır" [4].

Kentsel Sağlıklaştırma (Urban Rehebilitation): Tamamıyla özgünlüğünü kaybetmemiş, eskimenin ya da yıpranmanın yeni başladığı bir bölgeye, dokuya ya da yapıya eski özgün haline getirilmesi amacıyla fiziksel müdahalelerde bulunulmasıdır. Andersen ve Leather'e göre kentsel sağlıklaştırmanın temel amacı "bozulan mesken içi ve mesken dışı çevre koşullarının iyileştirilmesidir" [14].

Sağlıklaştırma özgün özellikleri hala korunan ancak işlevini yitirmiş bölgelerde, dokularda veya yapılarda ise yeni işlevlerle yeniden kullanılabilir hale getirilmesidir. Kentsel sağlıklaştırmanın en önemli amacı dokuda kentsel dokunun ya da bölgenin özgünlüğüne, binalarda yapı strüktürlerine zarar vermeden iyileştirme amacıyla fiziksel müdahalelerde bulunulmasıdır.

- **Kentsel Yenileme (Urban Renewal-Urban Renovation):** Fiziksel ve ekonomik eskime düzeyi kentsel sağlıklaştırma gerektiren alanlardan daha yüksek olduğu durumlardır. Böyle bir sürece girmiş tarihi kentsel alanlarda eskimeye neden olan faktörlerin ortadan kaldırılması yoluyla alanın tekrar yaşamaya başlaması sürecidir. Kentsel yenileme gerek fiziksel gerekse işlevsel olarak alanın bütünüyle veya büyük oranda yeniden düzenlenmesi ve değiştirilmesini beraberinde getirmektedir. Bu uygulama genellikle tarihi bölgenin korunmaya değer yapı stoğunun yitirildiği ve işlevini büyük oranda kaybettiği alt bölgeler için kabul görmektedir [15].

  Kentsel yenileme, kent estetiği, kentsel alanda bütünlük ve kent imajı gibi konularda başarıya ulaşmada etkili bir eylem türüdür [4].
  Günümüzde kentsel yenileme sadece tarihi bölgelerde değil korunması gerekli doğal bölgelerde de gündemdir. Ülkemizde özellikle doğal sit alanlarında kentsel yenileme örnekleri gün geçtikçe fazlalaşmaktadır.

- **Kentsel Yeniden Canlandırma-Yeniden Geliştirme (Urban Revitalization-Urban Regeneration):** Andersen ve Leather' e göre olması gereken yeniden canlandırma/geliştirme, şehir yenileme planının yapımından sonra kamu araştırmasının yapılması ilgili kurullardan öneriler alınması ve ekonomik canlılık sağlanacak şekilde gelişmenin sağlanmasıdır [14]. Aslında yeniden canlandırma daha çok köhnemiş ancak hala değerli olan alanlarda bulunan tarihi kent merkezlerinde yapılmaktadır. Bu alanlarda mevcut yapıların arasında özgünlüğü devam edenlerin esaslı onarımla yeniden canlandırılması ve yeniden işlevlendirilmesi gerçekleşmektedir.
- **Kentsel Yeniden Üretim-Kentsel Dönüşüm:** Kentsel Dönüşüm, ekonomik, sosyal, mekansal ve çevresel dinamikleri ile bütün olup 'kentsel sorunların

çözümünü sağlayan ve değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı bir vizyon ve eylem olarak tanımlanmaktadır [16].

Kentsel dönüşüm politikasının merkezinde, yoksulluğu ve fiziksel köhnemeyi gelecekte yeniden ortaya çıkmayacak şekilde azaltma mücadelesi yatmaktadır. Bu çoğunlukla değişik değer ve gerçekliklerin, özellikle de verimliliğin arttırılması, yatırımların büyütülmesi, istihdam yaratılması gibi ekonomik büyümeye ilişkin amaçlara ek olarak sıkıntıların giderilmesi, refahın arttırılması ve eşitsizliğin azaltılması gibi sosyal adalet ve sosyal açıdan bütünleşme gündemiyle ilgili olanların da beraber ele alınması becerisi anlamına gelmektedir [17].

Kentsel dönüşüm kentsel arsa ve emlak piyasalarının yeniden canlandırılmasını başarmayı amaçlamaktadır [18].

Bunun yanı sıra ülkemizde de 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi hakkındaki kanunun ilan edilmesiyle başta İstanbul Neslişah Sultan Mahallesi (Sulukule) olmak üzere kentsel dönüşüm alanları ilan edilmiş ve dönüşümler başlamıştır.

2.1.3 Sit Alanları Kavramı

"Sit"; Bir şeyin inşa ediliyor olduğu, edildiği veya edileceği veya bir şeyin meydana geldiği, geleceği ya da geliyor olduğu “yer” dir [8].

"Sit"; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır (KTVK kanunu, 1983: Md.3)

“Kentsel Sit”; Mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve birarada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte bulundukları alanlardır. Kentsel sit alanın bulunduğu çevre içinde korunmasında, geliştirilmesinde etkinlik taşıyan ve kentle

bütünleşmesine olanak sağlayacak kararlara konu alanlar ise etkileşim geçiş sahası olarak tanımlanır (KVKYK, 04.10.20106 gün ve 720 No'lu İlke Kararı).

"Doğal (tabii) Sit"; jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlardır (KTVK kanunu, 1983: Md.13).

- **I. Derece Doğal (Tabii) Sit:** "Bilimsel muhafaza açısından evrensel değeri olan, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olması ve ender bulunması nedeniyle kamu yararı açısından mutlaka korunması gerekli olan, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak alanlardır. Bu alanlarda, bitki örtüsü, topografya, silüet etkisini bozabilecek, tahribata yönelik hiçbir eylemde bulunulamayacağına, ancak;

  a) Kesin yapı yasağı olmakla birlikte, resmi ve özel kuruluşlarca zorunlu olan alanlarda, teknik altyapı hizmetleri (kanalizasyon, açık otopark, telesiyej, teleferik, içme suyu, enerji nakil hattı, telefon hattı, doğalgaz hattı, GSM baz istasyonu ve benzeri) uygulamalarının koruma bölge kurulunun uygun göreceği şekliyle yapılabileceğine …"
- **II. Derece Doğal (Tabii) Sit:** " Doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yanında kamu yararı gözönüne alınarak kullanıma açılabilecek alanlardır. Bu alanlarda, turizm yatırım ve turizm işletme belgeli turistik tesisler ile hizmete yönelik yapılar dışında herhangi bir yapılaşmaya gidilemeyeceğine,

  a) Kullanıma açılacak bölgelerde geçici dönem yapılanma koşullarının ilgili kurumların görüşleri alınarak Koruma Kurullarınca belirlenmesine, bu belirlemede varsa çevre düzeni planı veya nazım plan kararları ile arazinin topografya, peyzaj, silüet vb. karakteristiklerinin gözönünde tutulmasına, ancak hazırlanacak Koruma Amaçlı İmar Planı kriterlerini etkileyebilecek nitelik ve yoğunluktaki uygulamalara Koruma Amaçlı İmar Planı yaptırılmadan izin verilemeyeceğine,…"
- **III. Derece Doğal (Tabii) Sit**: Doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yolunda, yörenin potansiyeli ve kullanım özelliği de gözönünde tutularak konut kullanımına da açılabilecek alanlardır (Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, 19.06.2007 gün ve 728 No'lu İlke Kararı).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'ndaki "doğal sit" tanımı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından çıkarılan üç ayrı yönetmelik olan Tabiat Varlıklarını Koruma Komisyonları Kuruluş ve Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmeliğin (RG:18.10.2011, Sayı: 28088) 4.maddesinin (c) bendinde, Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmeliğin (RG:23.03.2012, Sayı: 28242) 3.maddesinin (c) bendinde, Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmeliğin (RG:19.07.2012, Sayı: 28358) 4.maddesinin (f) bendinde ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından alınan 740 sayılı ilke kararı ile değişik 728 No'lu İlke Kararında (RG:19.06.2007, Sayı: 728) aynı ifadelerle yer almıştır. Doğal sit alanlarına ilişkin yasalarda yapılan bu tanımlamaların aynı olması hukuksal olarak kavramsal karmaşıklığın önüne geçilmesini kolaylaştıracaktır. Ayrıca tanımlamaların aynı olması da kavramsal tutarlılığın göstergesi olduğundan yerinde bir yaptırımdır.

Mevcut durumda doğal sit tanımları yukarıda bahsi geçen yasalarla yapılmaktadır. Ancak yeni ilan edilecek olan doğal sitler için tanım ve kategoriler 18 Temmuz 2012 yılında 28358 sayı ile Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul Ve Esaslara Dair Yönetmeliği'ne (RG:19.07.2012, Sayı: 28358, Md.6) göre yeniden düzenlenecektir.

Yönetmeliğin amacı; milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı ve sulak alanların tescil, onay ve ilanı ile tabiat varlığı, doğal sit alanı ve özel çevre koruma bölgelerinin tespit, tescil, onay, değişiklik ve ilanına dair usul ve esasların belirlenmesidir (RG:19.07.2012, Sayı: 28358, Md.1).

Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmeliği'ne göre korunması gerekli taşınmaz tabiat varlıkları, doğal sit alanları ve özel çevre koruma bölgelerinin tespiti Bakanlıkça belirlenir (RG:19.07.2012, Sayı: 28358, Md.5), Bakanlar Kurulu kararı alınması ile doğal sit alanları ve tabiat varlıkları tescil edilir (RG:19.07.2012, Sayı: 28358, Md.17).ve tüm bu süreç Çevre ve Şehircilik Bakanınca yürütülür (RG:19.07.2012, Sayı: 28358, Md.22).

Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmeliği'ne göre ilan edilecek olan doğal sitler; "kesin korunacak hassas

alanlar", "nitelikli doğal koruma alanları", ve "sürdürülebilir koruma ve kontrollü kullanım alanları" olmak üzere üç farklı kategoriye ayrılarak tanımlanmıştır.

- **Kesin Korunacak Hassas Alan:** Bölgesel, ulusal veya dünya ölçeğinde olağanüstü ekosistemlerin, türlerin, habitat ve jeolojik jeomorfolojik özelliklerin korunduğu, genel olarak insan etkisi olmadan meydana gelmiş, insan faaliyetleri sonucu bozulma veya tahrip olma riski yüksek olan alanları (RG:19.07.2012, Sayı: 28358, Md.4),
- **Nitelikli Doğal Koruma Alanı:** doğal yapısı değişmemiş veya az değişmiş, modern yaşam ve önemli ölçüde insan faaliyetleri tarafından etkilenmemiş, doğal süreçlerin hakim olduğu, koruma amaçlarına uygun olarak yörede yaşayanların alanın mevcut kaynaklarını kullanmasını sağlayarak doğal hayata dayalı geleneksel yaşam şekillerinin korunduğu kara, su, deniz alanları (RG:19.07.2012, Sayı: 28358, Md.8),
- **Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı:** Kesin korunacak hassas alanlar veya nitelikli doğal koruma alanlarını etkileyen, bu koruma bölgeleri ile bütünlük gösteren, korumaya katkı sağlayacak, doğal ve kültürel bakımdan uyumlu düşük yoğunlukta faaliyetler, turizm ve yerleşimlere izin veren alanlardır (RG:19.07.2012, Sayı: 28358, Md.9).

Bu tanımlamalar Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından çıkarılan üç ayrı yönetmelik olan Tabiat Varlıklarını Koruma Komisyonları Kuruluş ve Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik, Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelik, Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından alınan 740 sayılı ilke kararı ile değişik 728 No' lu İlke Kararındaki "doğal sit" tanımlamaları ile karşılaştırıldığında Kesin Korunacak Hassas Alan; 1.Derece Doğal Sit Alanı ile Nitelikli Doğal Koruma Alanı; 2.Derece Doğal Sit Alanı ile Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı ise 3.Derece Doğal Sit Alanı ile benzerdir.

Doğal sit özelliğinin bozulması sebebiyle özelliğine göre derecesi tekrar değerlendirilmek istenen doğal sit alanlarında, yapılmak istenen değişiklik veya

güncelleme aynı kanunun 5.maddesine göre güncel durumu tespit edilmeden gerçekleştirilemez.

Ülkemizde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 2863 sayılı kanun, 644 sayılı KHK'nin 13/A maddesi ile yürürlüğe giren Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usül ve Esaslara Dair Yönetmelik kapsamında doğal sit alanlarının güncel durumunu tespit etmek, mevcut ve yeni ilan edilecek Doğal Sit Alanlarının kategorisinin ve alan sınırının belirlenmesine yönelik bilimsel araştırma çalışmalarının yapılmasına başlanmıştır.

Korunması gerekli doğal bir alanın değerlendirilmesi, sit tanımı getirilmesi ve yeniden tespit yapılması amacıyla ilk olarak ön değerlendirme raporları hazırlanmaktadır. Ön Değerlendirme Raporu mevcut doğal sit statüsünün iptaline veya Ekolojik Temelli Bilimsel Araştırmaya ihtiyaç olup olmadığının kararın raporudur. Bu rapor öncelikle Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonuna sunulur. Komisyon Kararı alınması takdirde alınan Komisyon Kararı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'ne sunulur.

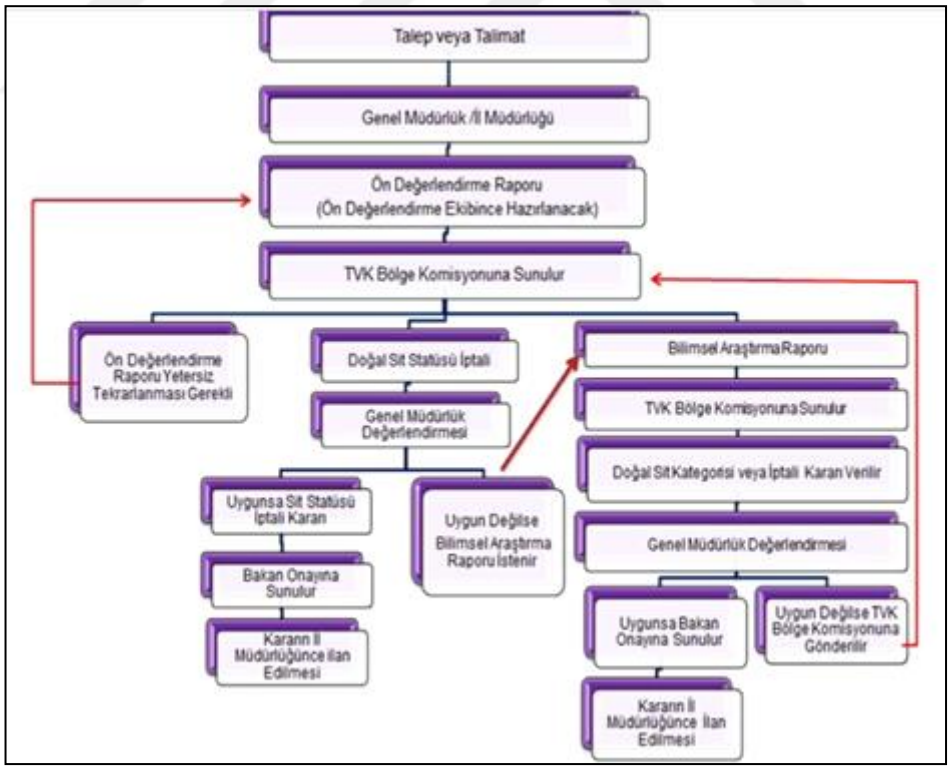

Şekil 2.1 Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Ekolojik Temeli Bilimsel Araştırma Raporuna İlişkin iş akış şeması [19]

Ön Değerlendirme Raporunda, çalışma alanının yeri, büyüklüğü, doğallık durumu, yenilenebilme yeteneği, duyarlılığı, mevcut koruma statüsü, mevcut arazi kullanımı, flora ve fauna, sulak alanların varlığı ve durumu, vejetasyon durumu, insan faaliyetlerinin varlığı ve durumu, jeolojik ve jeomorfolojik durum, topoğrafik durum, antropojenik etkenler, alanın tipikliği ve eşsizliği, sosyo-ekonomik değeri, kaynak değerleri, ulusal düzeyde korunma durumu ve ilgili yönetmelik doğrultusunda incelemer yapılır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda alana yönelik bilimsel araştırma yapılması gerekliliği durumunda veya potansiyel bir doğal sit alanının sit özellikleri gösteriyor olması durumunda Ekolojik Temelli Bilimsel Araştırma Raporu hazırlanır. Bu rapor alanın biyo-ekolojik, jeolojik, jeomorfolojik, hidrojeolojik ve peyzajına yönelik değerlendirmeler içerir [19].

Ekolojik Temelli Bilimsel Araştırma Raporunun bulgularına göre biyolojik ve ekolojik kriterlerin değerlendirilmesi amacıyla Analitik Hiyerarşik Proses (AHP) kullanılarak alana yönelik puanlama sistemi oluşturarak nicel ve nitel veriler belirlenmektedir. Bu veriler alanın kesin sınırlarını belirlememekle birlikte alanın sit kategorisi belirlenirken değerlendirmeye alınmaktadır.

Görgülü ve Özden'in dediği gibi "Bir bölgenin sit alanı ilan edilmesi, bir anlamda o bölgede koruma adına yaşanan olumsuzlukları ortadan kaldırmak üzere, o bölgeye farklı bir statü kazandırmak ve planlamasında da özel bir amaç belirlemek olarak değerlendirilir. Yani bir anlamda "planlamanın doğal akışı içinde korunamayan ve yitirilmeye başlanan değerlerin önlenmesi için sit alanı vardır" denilebilir. Yaşanan pek çok örnek, bir bölgeyi korumak adına sit alanı ilan etmenin mutlak koruma demek olmadığını göstermektedir. Kimi zaman sit alanı ilan edilen bölgelerde gerek derecelendirmeden kaynaklanan, gerekse geçiş dönemi yapılaşma koşullarının esnekliğinden kaynaklanan koruma aleyhine uygulamalar olabilmektedir" [20].

2.2 Doğal Alanları Koruma Kavramı

İnsanoğlu tarafından en çok zarar verilen ancak korunmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına en fazla ihtiyaç olan bölgelerin başında doğal alanlar gelir. Doğal alanlarda önlenemeyen tahribatlar ve yok etme karşısında çözüm, bölgedeki sorunları ortadan kaldırmaya ve korumaya yönelik adımlar atmada bulunmuştur.

Bu adımlara yönelik yaptırımı en kuvvetli olan araç konuyla ilgili geliştirilen yasalardır.

Doğa koruma yalnızca doğal kaynakların korunması anlamında değildir. Aksine, tür ve form çeşitliliğinin güvence altına alınması ve bununla birlikte yaşam temellerimizin ekolojik, ekonomik, etik ve estetik açıdan korunması anlamındadır [5].

Doğa zamansız, esnek, sürdürülebilir ve değişken [21] niteliktedir.

Ülkemizde doğal alanları ve kültürel varlıkları korumaya yönelik çıkarılan ilk yasa Eski Eserler Yasasıdır. 1983 yılında bu yasa yerine günümüzde de korumaya yönelik en önemli yasal düzenlememiz olan 2863 sayılı Kültürel ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu çıkarılmıştır.

Ülkemizdeki doğal mirasın korunması çabalarının geçmişi ise 19. yüzyılın ilk yarısına dek uzanır. Osmanlı Dönemi'nde çıkarılan kanunname ve nizamnamelerle önce ormanlar koruma altına alınmıştır. Bu konudaki çabalar II. Dünya Savaşı sonrasında yoğunluk kazanmış, yasal ve kurumsal düzenlemeler ve milli parkların ilanı 1950'li yıllarda başlamıştır. 1983 yılında çıkarılan 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu doğal mirasın korunması yönündeki en önemli yasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Doğal ve özellikle kültürel değerlerin bir alan bütünlüğü içinde tanımlanması, sınıflandırılması ve buna göre koruma önlemlerinin alınması, Türk mevzuatına ilk olarak 1973 yılında, 1710 sayılı "Eski Eserler Yasası" ile girmiştir. Sit kavramı çağdaş tanımına kavuşturularak, sit kavramı anında anıt, külliye, ören yeri, doğal sit ve arkeolojik sit kavramları da yasa kapsamına alınmıştır [22].

2.2.1 Uluslararası Sözleşmeler

Sulak Alanları Koruma ve Ramsar Sözleşmesi

Sulak Alanlar, birtakım ortak özelliklere sahip, kıyıdan uzak alanları, kıyı ve deniz yataklarını genel olarak kapsamına almaktadır [22].

Sulak alanlar ve nehir ağızlar, konutsal yerleşime ve çok yönlü sanayi-ticari amaçlı kullanımlara duyarlı arazi kaynaklarıdır [23].

Bu tür hassas bölgelerde çevreye ve yaban hayatına gelen zarar diğer yerlere göre çok daha fazla olur. Bu durum en başta sulak alanlarda, canlı türlerinin kuluçlama/yavrulama sahalarına zarar vermektedir. Kuş neslinin ve yaban hayatının genelde tükenmesinin ana nedeni bunların yaşam ortamı ile doğal habitatlarının yok olması ya da zarara uğramasıdır [24].

Ayrıca "Sulak Alan; bir takım ortak özelliklere sahip olan kıyıdan uzak alanları, kıyı ve deniz yataklarını genel olarak kapsamına almaktadır" [25].

Göller ve göletler çeşitli süreçlerden geçerek oluşur. Bazıları yer kabuğunun yırtılması ya da hareket etmesi sonucu meydana gelir. Kurak alanlarda rüzgarın etkisi, bazı göllerin meydana gelmesine neden olmuştur. Nehirlerin kıvrım hareketleri yelpaze şeklinde alüvyon gölleri ve havzalarını oluşturur. Bazı göller tarih öncesi çağlarda daha nemli ortamlarda oluşmuş büyük göllerin kalıntısıdır. Kıyı akıntıları nedeniyle tortuların yer değiştirmesi, denizle arası kapanmış tatlı su göllerinin oluşumunu sağlar. Sulak alanlar, göllerin sahile yakın alçak kısımlarında, ışığın köklü bitkilerin yetişebilmesine mani olmadığı derinliğe kadar olan kısımda görülür. Dalgaların etkisi ve mevsimlere göre değişen su seviyesi göl kıyılarında yetişen bitkiler üzerinde etkendir. Konumları nedeniyle göl kıyısı sulak alanları karadan akan suların ve nehirlerin yolu ile kesişebilir. Böylece göle giren besin ve tortu miktarını azaltırlar. Buraları önemli balık, kuş ve memeli yaşam ortamlarıdır [25].

Sulak Alanlar, Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği'nde (RG:04.04.2014, Sayı: 28962) korunma hiyerarşisine göre; Mutlak Koruma Bölgesi, Hassas Koruma Bölgesi, Tampon Bölge, Kontrollü Kullanım Bölgesi ve Sürdürülebilir Kullanım Bölgesi olmak üzere 5 kategoriye ayrılmıştır.

- **Mutlak Koruma Bölgesi;** Koruma bölgeleri içerisinde yer alan, su kuşlarının yoğun ve toplu olarak kuluçka yaptığı, konakladığı veya kışladığı alanlar; nadir ve nesli tehlikedeki kuş türlerinin önemli üreme bölgeleri, uluslararası ölçütlere göre tehlike sınırı en az hassas düzeyinde olan türlerin bağımlı oldukları habitatlar ile nesli tehlikede ve dar yayılışlı olup, korunması gerekli doğal bitki türlerinin bulunduğu, insan faaliyetlerinin mevcut olmadığı bölgeleri (md.4 bend:r),

- **Hassas Koruma Bölgesi;** Varsa mutlak koruma bölgesini korumak maksadı ile yoksa sulak alan ekosisteminin mevcut karakterini korumak maksadı ile belirlenen kendi kendine onarım potansiyeli olan, açık su yüzeyleri, lagünler, nehir ağızları, tuzlalar, geçici ve sürekli tatlı ve tuzlu su bataklıkları, sulak çayırlar, sazlıklar ve turbalıklar ile bu ekosistemleri ekolojik olarak destekleyen kumul, kumsal, çalılık, ağaçlık, subasar orman gibi habitatların bozulmadan korunması gereken bölgeleri (md.4 bend: ı),
- **Tampon Bölge;** Sulak alan havzasının coğrafi durumu, topoğrafik özellikleri ve arazinin mevcut kullanım durumuna göre; sulak alan ekosistemini korumak maksadı ile tanımlanan ve sulak alanın su toplama sınırını geçmeyen veya topoğrafik, coğrafik olarak bir sınır değeri bulunmayan düz alanlarda ise varsa sürdürülebilir kullanım bölgesi, yoksa hassas koruma bölgesi sınırından itibaren bilimsel esaslara dayanarak alanın ekosistem özellikleri dikkate alınarak komisyon tarafından belirlenen bölgeyi (md:4 bend: çç),
- **Kontrollü Kullanım Bölgesi;** Koruma bölgeleri belirlenmeden önce kurulmuş veya sulak alanın bölgelemesi sırasında belirlenmiş, yerleşim ve kentsel gelişim için zorunlu olan, insan faaliyetlerinin yoğun olduğu ve bu faaliyetlerin sulak alan ekosistemine olumsuz etkilerinin asgariye indirilmesi için gerekli tedbirlerin alındığı bölgeleri (md:4 bend: k),
- **Sürdürülebilir Kullanım Bölgesi;** Doğal veya yarı doğal olmak üzere, açık su yüzeyleri, lagünler, nehir ağızları, tuzlalar, geçici ve sürekli tatlı ve tuzlu su bataklıkları, sulak çayırlar, sazlıklar ve turbalıklar ile bu ekosistemleri ekolojik olarak destekleyen kumul, kumsal, çalılık, ağaçlık, subasar orman gibi habitatlarda insanların balıkçılık, sazcılık, turba çıkarımı, ormancılık, toplayıcılık, tarım ve hayvancılık gibi ekonomik faaliyetlerinin geleneksel olarak sürdürülmesine izin verilen bölgeyi (md:4 bend:a).

1971 yılında İran'ın Ramsar kentinde imzaya açılan Sulakalanların Korunmasına Dair (RAMSAR) Sözleşmeye Türkiye 30 Aralık 1993 tarihinde taraf olmuş,

sözleşme 94/5434 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla 17.05.1994 tarihi ve 21937 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

Bu sözleşmenin amacı bakımından, doğal veya yapay, devamlı veya geçici, suları durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerin gel-git hareketinin çekilme devresinde altı metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan, bütün sular, bataklık, sazlık ve türbiyerler sulak alanlardır (RG: 17.05.1994, Sayı: 21937, Md. 1.1).

Ramsar Sözleşmesi; sulak alanların bulunduğu bölgenin su rejimini düzenlemesi, karakteristik bitki ve hayvan topluluklarını; özellikle su kuşlarının barınmasına olanak sağlaması, ekonomik, kültürel, bilimsel ve rekreasyonel olarak büyük bir kaynak teşkil etmesi, kaybedilmeleri halinde bir daha geri kazanılmasının mümkün olmaması nedeniyle sulak alanların kaybına neden olabilecek hareketleri önlemek ayrıca su kuşlarının mevsimsel göçleri sırasında sınırlar aşması nedeniyle uluslararası bir kaynak olduğunu tanıyarak; sulak alanların ve onlara bağımlı bitki ve hayvan topluluklarının korunmasının ileri görüşlü ulusal politikalarla koordineli uluslararası faaliyetlerin birleştirilmesini sağlamak amacıyla hazırlanmış bir sözleşmedir [26].

Uluslararası Doğa Koruma ve Doğal Hayatı Koruma Birliği (IUCN)

1948 yılında dünyanın ilk uluslararası doğa koruma organizasyonu olarak kurulan IUCN, kendi hedefini söyle tanımlamaktadır: "doğanın çeşitliliğini ve bütünlüğünü korumak, doğal kaynakların eşit ve ekolojik sürdürülebilir kullanımını sağlamak için, dünya düzeyindeki tüm toplumları etkilemek, cesaretlendirmek ve desteklemek" [27].

Dünya Koruma Birliği (World Conservation Union-IUCN), 5 Ekim 1948 tarihinde gerçekleştirilen uluslararası bir konferansın ardından "Doğanın Korunması için Uluslararası Birlik (International Union for Protection of Nature-IUPN) adı ile kurulmuş olup, Birliğin adı 1990 senesinde Dünya Koruma Birliği (World Conservation Union-IUCN) olarak nihai halini almıştır. IUCN'in çatısı altında altı teknik komisyon görev yapmaktadır. Bunlar; Türlerin Korunması Komisyonu, Korunan Alanlar Komisyonu, Çevre Hukuku Komisyonu, Doğa Koruma ve Eğitim

Komisyonu, Ekosistem Yönetimi Komisyonu, Çevre Ekonomisi ve Sosyal Politika Komisyonu'dur.

IUCN üyeleri, her dört yılda bir "IUCN Dünya Kongresi"nde toplanarak Birliğin politikalarını, çalışmalarını gözden geçirir ve IUCN'in çalışma programını onaylar. Birlik üyeleri, ulusal ve bölgesel komite toplantıları aracılığıyla bölgesel ve ulusal bir platformda bir araya gelebilir, üye ülkelerin doğa koruma konusundaki tecrübelerinden faydalanarak doğa koruma konusunda en son yaklaşımları ve güncel teknik gelişmeleri yakından takip etmiş olurlar. Üyeler tarafından hazırlanan ulusal planlar ve projeler ise istenildiği takdirde ilgili bağımsız uzmanlara sunularak bu planların ve projelerin bilimsel açıdan değerlendirilmesi istenebilir. Böylelikle üye ülke IUCN'den doğa koruma çalışmalarının planlanması ve uygulanması konularında teknik destek veya tavsiye alabilir. IUCN, demokratik bir şekilde, hükümet kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının katılımları esas alınarak yönetilir. Ülkemiz, IUCN'e Devlet Temsilcisi statüsü ile 1 Ocak 1993 senesinde üye olmuş ve özellikle 27-28 Mayıs 2004 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen "Türkiye – IUCN İlişkileri" konulu toplantının ardından daha etkin bir iletişime ve işbirliğine geçilmiştir. Ülkemizden T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı (Devlet temsilcisi), WWF-TR/Doğal Hayatı Koruma Vakfı (STK), Türkiye Tabiatını Koruma Vakfı (STK), Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA) (STK), Doğa Derneği (STK) IUCN'e üyedirler [28].

IUCN farklı ülkelerle korunan alanlar adına ortak bir anlayış yakalamak amacıyla korunan alanları kategorilere ayırmış ve amaçlarını belirlemiştir. Bu kategoriler sayesinde birçok ülkede korunan alanın tanımına yönelik standart belirlenmiştir.

IUCN kategorileri, korunan alan yönetimine ilişkin öneriler sunmaktadır. Belirlenen kategoriler, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşlar ve pek çok ülke tarafından, korunan alanların tanımlanması ve verilerin kayıt altına alınması konusunda küresel standart olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla gittikçe artan bir şekilde ülkelerin yasalarına dahil edilmektedir [29].

Dünya Koruma Birliği korunan alanları altı kategoriye ayırmaktadır. Bu kategoriler I- Mutlak Doğa Rezervi ve Yabanıl Alan I-a: Tabiat Rezervi; Korunan alan bilimsel amaçlarla yönetilir. Bu alanlar, olağanüstü ya da temsili ekosistemler, jeolojik ya da

fizyolojik özellikler ve/veya türler barındıran, temel olarak bilimsel araştırma ve/ veya çevresel izleme amaçlı kullanılan kara ve/veya deniz alanlarıdır. I-b: Yaban Hayatı Alanı; Korunan alan yaban hayatının korunması amacıyla yönetilir. Bu alanlar, doğal karakterini ve etkisini koruyan, sürekli ve önemli bir yerleşim içermeyen, doğal şartlarını korumak amacıyla yönetilen değişikliğe uğramış veya pek az değişikliğe uğramış büyük kara ve/veya deniz alanlardır. II- Milli Park; Korunan alan ekosistemi koruma ve eğlenme-dinlenme amacıyla yönetilir. Bu kategorideki doğal kara ve/veya deniz alanları; (a)Şimdiki ve gelecek nesiller için bir ya da daha fazla ekosistemin ekolojik bütünlüğünü korumak (b)Alanın tahsis amacına ters düşecek kullanım ve yerleşimleri önlemek, (c) çevresel ve kültürel açılardan uygun manevi, bilimsel, eğitsel, eğlenme-dinlenme ve ziyaret amaçlı faaliyetlere imkân vermektir. III- Tabiat Anıtı; Korunan alan belirli doğal özellikleri korumak amacıyla yönetilir. Bu alanlar nadirliği, temsili ve estetik nitelikleri, kültürel önemi açısından olağanüstü ya da benzersiz olan bir ya da daha fazla doğal/kültürel özellik içeren alanlardır. IV- Yaşam/Tür Koruma Alanı; Korunan alan etkin yönetim müdahalesi yoluyla doğa koruma amacıyla yönetilir. Yaşam alanlarının bakımı ve/veya belirli türlerin ihtiyaçlarının karşılanması için etkin yönetim müdahalesi gerektiren alanlardır. V- Kara/Deniz Peyzajını Koruma Alanı; Korunan alan kara/deniz peyzajını koruma ve eğlenme-dinlenme amacıyla yönetilir. İnsan ve doğa arasındaki etkileşimin zaman içinde önemli estetik, ekolojik ve/veya kültürel değer taşıyan ayırt edici bir nitelik oluşturduğu, çoğu zaman yüksek biyolojik çeşitliliğe sahip, gerektiğinde kıyı ve denizi de kapsayan alanlardır. VI- Yönetilen Doğal Kaynak Koruma Alanı; Korunan alan doğal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımı amacıyla yönetilir. Büyük ölçüde değişime uğramamış doğal sistemler barındıran, biyolojik çeşitliliğin uzun vadeli korunması sağlanması amacıyla yönetilen, aynı zamanda da yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamak üzere sürdürülebilir bir doğal ürün ve hizmet akışı sağlayan alanlardır [30].

Tablo 2.1 IUCN Korunan alan kategorileri ve koruma amaçları [6].

IUCN Korunan Alan Kategorileri ve Koruma Amaçları	
Koruma Kategorisi	**Koruma Yönetim Amacı**
Kategori I.a Mutlak Doğa Koruma Alanları Kategori I.b Yaban Hayatı Alanları	Bilimsel çalışma veya yabanıl hayatı koruma
Kategori II Milli Park	Ekosistem koruma ve rekreasyon
Kategori III Tabiat Anıtı	Belirli doğal özelliklerin korunması
Kategori IV Habitat/Tür Koruma Alanları	Yönetim müdahaleleri yoluyla koruma
Kategori V Korunan kara/deniz peyzajı	Kara/deniz arazilerinin korunması ve rekreasyon
Kategori VI Kaynak Koruma Yönetim Alanları	Doğal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımı

Korunan alan tanımı, bir kara veya deniz alanının, korunan alan vasfı taşıyıp taşımadığını ortaya koymakta ve korunan alan olarak tanımlandıktan sonra sınıflandırma için bu kategoriler kullanılmaktadır. Koruma alanları içerdikleri kaynak değerleri bakımından incelenerek kategorileri belirlenmekte ve kategorisi doğrultusunda yönetim prensiplerine göre çeşitli zonlara ayrılmaktadır [31].

Ekolojiyi temel alan bu sınıflandırma sisteminde verilen fonksiyonlarda I. kategoriden VI. kategoriye gittikçe insan-doğa etkileşiminin arttığı görülmektedir. I. kategorideki alanlar sınırlı sayıda ziyaretçiye açık, en alt seviyede altyapı hizmetleri ve teknolojinin kullanıldığı alanlardır. II. ve III. kategorilerde ise, alanın küçük bir bölümünde yol, turistik merkezleri ve kamp alanı gibi turizm altyapı hizmetlerine izin verilmektedir. IV. kategoride insan doğa etkileşimi daha çok artmakta ve avcılık gibi faaliyetlere izin verilmektedir. V. kategorideki alanlarda ise, çiftçilik ve konut gibi arazi kullanımların başlamasıyla beraber turizm aktiviteleri de yer almaktadır. Son olarak VI. Kategoride madencilik, ormancılık ve ticari amaçlı balıkçılık serbest bırakılırken, rekreasyon kullanımları artış

göstermektedir. Başka bir deyişle, Sınıf I'e doğru insan etkisinden en uzak alanlar, sınıf VI'ya doğru ise insan etkisine en yakın alanlar ortaya çıkmaktadır [32].

Tablo 2.2 IUCN Kategorilerinin Türkiye'deki eşdeğer alanları [33].

Koruma Kategorisi	Yönetim Şekli	Türkiye'deki Eşdeğer Alan
Ia-Ib	Mutlak Doğa-Yaban Hayatı Koruma Alanı	Tabiat Koruma Alanı
II	Milli Park	Milli Park
III	Doğal Anıtlar	Tabiat Anıtları
IV	Habitat/Tür Koruma Alanları	-
V	Korunan Kara/Deniz Peyzajı	Tabiat Parkları
VI	Kaynak Koruma Alanları	-

2.3 Yenileme Alanı Kavramı ve Yasal Çerçevesi

Tez kapsamında çalışma alanı olarak belirlenen Kamil Abduş Gölü 2008 yılında Yenileme Alanı ilan edildiğinden bu bölümde Yenileme Alanı kavramına yer verilmiştir.

19. yüzyıl boyunca Sanayi Devriminin tetiklediği hızlı kentleşme süreci Batı Avrupa kentlerinde hem niceliksel hem de niteliksel açıdan önemli boyutlara erişen konut sorununa yol açmıştır. Oluşan sağlıksız yaşam çevreleri, kentleri sıklıkla kasıp kavuran salgın hastalıklar yüzyılın son çeyreğinde kamu sağlığı kavramının ortaya çıkmasına neden olmuş, konut standartlarının yükseltilmesi, salgın hastalıkların kaynağı olarak görülen çöküntü alanı haline gelmiş konut alanlarının yıkılarak temizlenmesi (slum clearance) başta İngiltere ve ABD olmak üzere gelişmiş Batı ülkelerinde giderek önemli bir kentsel politika olarak benimsenmiştir. Özellikle

İngiltere ve ABD'de çöküntü alanlarının temizlenmesine odaklanan bu yeniden geliştirme çalışmaları İkinci Dünya Savaşı sürecinde kesintiye uğramakla birlikte savaş sonrası dönemin ekonomik kalkınma ve kentleri yeniden inşa etme döneminde tekrar gündeme gelmiş ve güçlenerek devam etmiştir. Kamu eliyle gerçekleştirilen bu kentsel yenileme faaliyetleri modernist prensiplere dayalı yüksek yapılardan oluşan yeni konut alanlarının ve ofis yapılarının inşa edilmesi, ulaşım sistemini yeniden düzenlemeye yönelik geniş yolların açılması gibi bir dizi dönüşümü beraberinde getirmiş, kentlerin çehresini önemli ölçüde değiştirmiştir [34].

19.yy'da birbirleriyle içiçe olan kentsel dönüşüm, kentsel yenileme, kentsel sağlıklaştırma, yeniden geliştirme gibi kavramların kavramsal olarak açıklamaları yapılmasa da uygulama da birbirlerini tamamlayan örneklerine rastlamak mümkündür.

Bununla birlikte kentsel yenileme düşüncesinin 19. yüzyılın bitip 20. yüzyılın başladığı ve sosyo-kültürel ekonomik ve fiziksel açılardan büyük dönüşümlerin baş gösterdiği dönemlerde ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Aşırı nüfus hareketleri, yoğunlaşmaları ve yığılmaları ile birlikte başta kent merkezleri olmak üzere tüm kentsel alanlarda bir dönüşüm başlamış, kent merkezlerinde yaşayan nüfusun yerini yeni sosyal tabakalar almıştır. Buna işlevsel anlamda dönüşümlerinde eklenmesi ile birlikte kentsel çöküntü kendini göstermiştir. Tarihi kent merkezlerinin boşalması sonucu bu alanda mevcut olan konut fonksiyonu yerini ticaret birimlerine küçük imalathanelere ya da depolara bırakmış, burada yaşayan nüfus da merkezleri terk etmiş, yeni fonksiyonların getirdiği yeni bir sosyal tabaka merkeze yerleşmiştir. Bu işlevsel dönüşüm kent merkezlerini son derece olumsuz yönde etkilemiş, kent merkezleri, hem sosyo-kültürel, hem de fiziksel açılardan özgün niteliklerini kaybetmişlerdir. Özellikle de II. Dünya savaşından büyük hasarla çıkan ve tarihi zenginlikleri dolayısıyla büyük önem taşıyan kentlerde yaşanan kentsel çöküntü, ilgili çevreleri konuyla yakından ilgilenmeye ve çözüm arayışlarına itmiştir. Böylelikle daha çok kent merkezlerinde oluşan problemli alanların yenilenmesi ve kente yeniden kazandırılması

zorunluluğu ortaya çıkmış, hükümetlerin bu konuda geliştirdikleri politikalarla kentler yenilenmeye ve yeniden canlanmaya başlamıştır [35].

Bu süreçte gerçekleştirilen yeniden geliştirme çalışmaları yıkım ve yeniden inşa faaliyetleri olarak iki aşamada incelediğinde kamunun rolünün İngiltere ve ABD'de farklılaştığı ifade edilmektedir [12]. İngiltere'de kamu savaşta hasar gören yapı stokunu ve nüfusu yeniden yapılandırmak ve sosyal konut sunumunu (council dwellings) gerçekleştirebilmek için inşa faaliyetlerinde özel sektöre yer vermekle birlikte hem yıkım hem de yeniden inşa aşamalarına aktif olarak katılmıştır. Öte yandan ABD'de ise kamu sadece yıkım çalışmalarında yer almış yeniden inşa çalışmalarını ise özel sektöre bırakmıştır [12].

Yukarıdan aşağı kararlarla ve bu kararlardan doğrudan etkilenen yerel toplulukların hiçbir şekilde söz sahibi olamadığı süreçlerle gerçekleştirilen bu ilk dönem kentsel yenileme çalışmaları kentlerin eski bölgelerinde yer alan, güçlü toplumsal ilişki ağlarının olduğu ve hatta bu ilişkilerin yoksullukla baş etmede önemli rol oynadığı çoğu sağlıklı yerel topluluğun sosyal yapısını bozmuş, psikolojik maliyeti yüksek olan yerinden etme ile sonuçlanmıştır. Öte yandan, yerinden edilenleri yeni konutlara yerleştirme çalışmaları ihtiyacı karşılamaktan uzak kalmış ve yerinden edilenler kendi başlarının çaresine bakmak zorunda bırakılmıştır. Kentsel yenileme hareketinin neden olduğu bu geniş çaplı yıkımlar ve yerinden edilmeler güçlü toplumsal tepkilere yol açmıştır. Giderek artan muhalif toplumsal hareketlerin yanı sıra 1970 sonrası değişen ekonomik yeniden yapılanma koşulları "buldozer döneminin" de (bulldozer era) sonunu getirmiştir [12].

5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun İncelenmesi

Türkiye'de Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması kapsamında 'Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanunu Tasarısı' hazırlanmış ve 01.03.2005 tarihinde TBMM'ye girmiştir. Ancak daha sonra taslak, almış olduğu tepkiler üzerine revize edilerek "Yıpranan Kent Dokularının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" adı altında 16.07.2005 tarihinde yasalaştırılmıştır [12].

Ayrıca, 3386 sayılı Kanun ile değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2004 yılı içinde değişime uğramıştır. Yeni düzenleme, "Koruma Amaçlı İmar Planı'nı tanımlarken, "bu kanun uyarınca belirlenen sit alanlarında, …, sağlıklaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, … içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile planlama kararları, tutumları, plan notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar planlarının gerektirdiği ölçekteki planlardır" demektedir. Böylelikle, yeni düzenleme içinde kentsel yenileme alanları yer almışlardır [4].

Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliğinin 4.maddesinin f bendinde "Yenileme Alanı; Sit ve koruma alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının içinde, sınırları yetkili idarenin teklifi üzerine Bakanlar Kurulu'nca kabul edilerek belirlenen alanlar" şeklinde açıklanmıştır.

Yıpranan Kent Dokularının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun 2005 yılında yürürlüğe girmesiyle beraber korunması ve korunmasının devamlılığı gerekli olan birçok sit alanında yenileme alanı ilanları ve uygulamaları başlamıştır (Tarlabaşı, Süleymaniye vb.).

Kanun kapsamında bazı alanlar birbiri ardına kentsel yenileme alanı olarak ilan edilmiştir. Bu uygulamalar;

- Sit alanlarını kapsamaktadır.
- Büyük ölçüde kamu-kamu ortaklığı modeliyle yürütülmektedirler.
- Bütüncül planlama yaklaşımını gözardı eden parçacıl, noktasal çözümler sunulmaktadır.
- Katılım süreçleri genelde yetersizdir ya da katılıma tümüyle kapalı yürütülen uygulamalardır.
- Mevcut uygulamalara bakıldığında, tasarım anlamında diğer uygulamalara nazaran farklı çözümler yaratılmaya çalışılsa da, özgünlük ve kimlik kaygılarının gerektiği gibi öne çıkamadığı görülmektedir.
- Yapılan uygulamalar, özgünlük ve kimlik unsurlarının bir diğer önemli boyutu olan sosyal yapının da yeterince dikkate alınmadığını

göstermektedir. Uygulamaların hemen hepsi, alanın mevcut kullanıcılarının başka bir alana ötelenmesiyle sonuçlanmaktadır. Karar vericiler, bu konuda gerektiği şekilde finansal modeller ve örgütlenme yaklaşımları geliştirmemektedirler

- Sit alanları içinde uygulama yapmanın, fiziksel kısıtları bulunmaktadır. Bununla birlikte, uygulamaların kendi ekonomisini yaratması amacıyla uygulamalarda çoğu kez bu alanlar içinde yoğunluk artırımına gidilmeye gerek duyulmaktadır. Alan içinde sit değeri olmayan yapılar ve boş alanlardan bu anlamda maksimum fayda sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu durum, bir yandan da alanın özgün kimliği ve sahip olduğu ölçek büyük ölçüde değişime uğramaktadır [36].

5366 sayılı kanun kapsamında sit alanlarında yenileme alanı uygulama yetkisi Yerel Belediyeler ve İl Özel İdaresine verilmiştir (Büyükşehir Belediyelerinde İl Özel İdaresinin yetkileri 6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile kaldırılmıştır).

2863 sayılı KTVK kanunu aracılığıyla sit alanı olarak ilan edilmiş bölgelerin 5366 sayılı kanun aracılığı ve Bakanlar Kurulu'nun kararıyla yenileme alanı ilan edilmesi, korunması gerekli olan bu sit alanlarının korunması konusunda endişelere sebebiyet vermektedir; çünkü 5366 sayılı yasa ile sit alanlarında yer alan bölgelerde Koruma Amaçlı İmar Planları yerine kentsel dönüşüm ve yenileme avan projelerini yasal olarak başlatmak mümkün hale gelmiştir. Bu kanuna göre yenileme alanlarında uygulama yapılırken alanın tamamen yıkılıp, temizlenmesi ve yeniden yapılaşmasının önü açılmıştır.

5366 sayılı Yıpranan Kent Dokularının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanunda Yenileme kavramı ve Yenileme Alanları ile ilgili bilimsel kriterler bulunmamaktadır. Bilimsel ve somut ölçütlere dayanmadan bir sit alanını 'Yenileme Alanı' ilan etmek kent yönetimi, planlama ilkeleri, kentli hakları gibi konularda tartışmaya yol açarken, koruma alanlarında ileriye yönelik telafisi mümkün olmayan zararlara yol açabilir.

Kanunun amacı, "…yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait **koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turzim ve sosyal donatı alanları oluşturulması,** tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır" [37].

5366 sayılı kanunun amacında da belirtildiği üzere koruma alanlarında 5366 sayılı kanun kapsamında 'yenilenmeye', 'yeniden inşa edilmeye', 'restore edilmeye' ihtiyaç duyan yapılar olmalıdır. Ayrıca kanun adında **'yenilenerek'** kavramı geçmekte ancak yenileme kanunu kapsamında yapılan uygulamalarda sit alanlarında yapılaşmalar arttırılmaktadır. Kanun kapsamında da "… bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanlarının oluşturulması …" şeklinde hüküm bulunduğundan sit alanlarında yeni yapılaşmalar yasal hale gelmiştir. Bu durum yenileme kanununun salt koruma alanlarını kurtarmak adına olmadığının göstergesidir.

5226/2863 sayılı Kanun ile tescilli kültür varlıklarını yenileyebilme amacıyla çağdaş ve gerçekçi uygulama araçları belirlenmiş, mülkiyet sahiplerinin sorunlarının giderilmesi anlamında **"koruma-kullanma"** dengesi için uygulanabilir çözümler getirilmiş hatta 2005 yılı itibari ile parasal hibelere başlanmıştır. Olumlu bu gelişmelere karşın, 5366 sayılı kanunun kendine özgü uygulama araçlarının tanımlanmaması ve finans kaynağı oluşturulmaması eşdeyişle hangi araçların, kimler tarafından kullanılacağı her türlü spekülasyona açıktır. Dolayısıyla rant odaklı çözümler kaçınılmazdır[38]. Sit alanı olan bir bölgede yenileme uygulamaları başlatmak şüphesiz o bölgede yatırımcılar için ranta dayalı dönüşümlere sebep olacaktır.

Türkün A. aynı yasanın 4.maddesinde de kamulaştırma açısından ciddi sorunlara yol açacak hükümlerin bulunduğunu belirtmiştir. Yenileme alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esas kabul edilmekle birlikte, anlaşma sağlanmadığı koşulda gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan taşınmazların ilgili il özel idaresi ve belediye

tarafından kamulaştırılabileceği belirtilmiştir. Kanun uyarında yapılacak kamulaştırmalar ise 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 3.maddesinin ikinci fıkrasında yer alan iskan projeleri gerçekleştirilmesi amacıyla yapılan kamulaştırma kapsamında ele alınacaktır. Ayrıca "… Olağan kamulaştırma sürecinin projenin uygulanmasında gecikmeye neden olacağının anlaşılması halinde, 2942 sayılı Kanun'un 27'inci maddesi hükümlerine göre acele kamulaştırma yoluna gidilebilir" hükmü getirilmiştir. Acele kamulaştırmanın yalnızca afet ve savunma gibi önemli gerekçelerle uygulanıyor olması, yenileme alanlarında yapılacak bu tür bir uygulamanın meşruiyetini tartışmalı hale getirmektedir. Bugüne kadar yapılan uygulamalarda görüldüğü gibi kamulaştırma baskısı, yerel halkı seçeneksiz bırakmakta ve mülklerini daha iyi fiyat veren üçüncü kişilere satarak alandan ayrılmalarına neden olmaktadır [37].

Sit alanlarında uygulama ve korumada etkili iki kanun olan 2863 sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile 5366 sayılı Yıpranan Kent Dokularının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun arasındaki en önemli farklar incelendiğinde;

- 2863 sayılı kanunun amacı, taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması, buna ilişkin uygulamaların düzenlenmesi, teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmek iken, 5366 sayılı kanun amacı, yıpranan ve özelliğini kaybetmiş kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının yeniden inşa ve restoraya açmaktadır.
- 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda Yenileme, Dönüşüm, Kentsel Yenileme gibi kavramlar ve açıklamalar bulunmamaktadır. Ancak 5366 sayılı Yıpranan Kent Dokularının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'da koruma kanunu yürürlükte olmasına rağmen açıklamalar kısmında '… koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması…' belirtilmiş olması, 2863 sayılı

kanunun yetki ve etki sınırları içerisinde bulunan koruma alanlarını imara açılmasının yasallaşmış halini göstermektedir.

- Koruma alanlarında 2863 sayılı kanun ile 'Koruma' olurken 5366 sayılı kanun ile 'İmara Açma' gerçekleşmektedir.

Bunlara ek olarak, Kentsel yenileme konusunda gerçekte temel düzenlemelerin yer alması gereken kanun olan 3194 sayılı İmar Kanunu, bu konuda doğrudan bir düzenlemeye sahip değildir. Söz konusu kanunda "kentsel yenileme alanları" adlı ayrı bir başlık bulunması, bu başlığa dayanmak üzere tanımlar kısmında "kentsel yenileme" , "kentsel yenileme alanı", "kentsel dönüşüm" ve "kentsel dönüşüm alanı" gibi tanımların bulunması, planlama kademelerini sıralayan ve planların hazırlanıp yürürlüğe konmasını açıklayan maddelerde kentsel yenileme projelerinin planlama hiyerarşisi içindeki yerinin belirlenmesinde büyük yarar görülmektedir [4].

2.4 Bölüm Sonucu

Geçmişten günümüze Dünya'da varolan tüm doğal ve tarihi zenginliklerin korunarak hayatta kalmalarının sağlanması, bu sayede gelecek kuşaklara sağ salim aktarılması; yerine getirilmesi gereken önemli ve evrensel bir sorumluluktur.

Bazı bilim insanlarına göre arkeolojik sit alanları dışındaki sit alanlarında koruma anlayışı; korunacak bölgenin/alanın kullanılmadan, dokunulmadan, basitte olsa müdahalelerde bulunulmadan, olduğu gibi korunmasıdır. Bu durum çoğu zaman koruma alanının atıl veya çöküntü alanı haline gelmesi gibi başarısız durumlarla sonuçlanmaktadır. Üstelik bazı durumlarda sit alanları sahip oldukları sit özelliklerini kaybetmekle karşı karşıya kalmaktadır.

Bazı bilim insanlarına göre ise sit alanlarında koruma; korunacak alanın kente entegre olması üzerinedir. Böylece korunacak alanın sürekliliği sağlanacak, alan sit özelliklerine zarar verilmeden kullanılacak ve bu sayede atıl olması durumunun önüne geçilerek hem alanın koruma sürekliliği sağlanacak hem de bölgede yaşayan halkın ilgisi artmış olacaktır. Bu durum kentsel ve doğal sit alanlarında rahatlıkla uygulanabilecek bir anlayıştır. Bu anlayışın uygulamaları günümüzde işlevlendirme veya alan yönetimi şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

KTVK Kanununda sit alanlarının 1.derece, 2. Derece ve 3.derece, Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul Ve Esaslara Dair Yönetmelikte Kesin Korunacak Hassas Alan, Nitelikli Doğal Koruma Alanı veya Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı ya da Sulak Alanların Korunması Yönetmeliğinde Mutlak Koruma Bölgesi, Hassas Koruma Bölgesi, Tampon Bölge, Kontrollü Kullanım Bölgesi, Sürdürülebilir Kullanım Bölgesi şeklinde derecelendirilmesi aslında koruma-kullanma dengesinin sağlanması amacıyla yapılmış olup koruma alanlarının çöküntü alanı haline gelmeden hiyerarşik bir şekilde korunmasını sağlayacaktır. Ancak ülkemizde bu sistemin başarısız olduğunu gösteren birçok örnek alan vardır.

Bu noktada teze konu olan çalışma alanı; eşsiz doğal özelliklere sahip bir alan olması ve zaman içerisinde almış olduğu tahribatlar sonrasında dereceli bir şekilde sit alanı ilan edilmesi, sit alanı ilan edildikten sonra alandaki tahribatların ölçüsünde azalma olmaması ve artarak devam etmesi sebebiyle günümüz koruma anlayışı olan "sit alanı ilan edip bırakma" mantığının koruma için yeterli olmadığının en önemli somut göstergesidir.

Koruma veya kentsel koruma anlayışında sit alanlarının, alanın özelliklerine zarar verilmeden kentle beraber yaşaması veya kullanılması gibi çözüm önerilerinde sit alanlarında yapılaşmaya veya yoğunluk arttırıcı durumlara gidilmemesi gerekmektedir. 5366 sayılı yasanın amacını incelediğimizde yıpranmış ve özelliğini kaybetmiş sit alanlarının bulunduğu bölge gelişimine uygun olacak şekilde yeniden inşa edilmesi, bölgede ticaret, turizm, konut gibi alanların oluşturulmasıdır. Burada amaç sit alanlarının yaşatılarak kullanılması mantığından çok sit alanlarında kentsel dönüşümü araç olarak kullanarak yeni yapılaşmaların önünü açmak ve bundan rant sağlamaktır (Bknz.5366 sayılı kanunun 1.md.). Yıpranmış, özelliklerini kaybetmiş veya özelliklerini kaybetmeye yüz tutmuş doğal sit alanlarını yapılaşmaya açmak yerine koruma amacıyla hareket edilmeli ve bu alanları canlandırma, temizleme veya geri döndürme araçları kullanılmalıdır.

Bunun yanısıra bir bölgeyi 'yenileme alanı' ilan etmekteki en önemli amaçlardan biri o bölgenin rehabilitasyonunun sağlanmasıdır. Bu alanlar belirlenirken yenileme alanı ilanıyla bölgede fonksiyonel ve fizik mekanda değişimler, sosyal,

ekonomik, kültürel değişimler gibi büyük değişimlere gidileceğinden planlama ilkeleri ve kentli hakkı göz önünde bulundurularak uygulamadan önce bilimsel kriterler ile bölgeler belirlenmeli, katılımların sağlandığından emin olunmalı, hukuki ve ekonomik boyutta çözümlemelere gidilmeli, planlamada şeffaf olunmalı, uygulama ve planlama öncesinde analiz, sentez ve etüt çalışmaları yapılmalıdır. Uygulamada sürecin etik işlemesi için tüm bunlar gerçekleştirilmeden herhangi bir müdahalede bulunulmaması gerekmektedir.

3
Doğal Sit Alanından Yenileme Alanına: Tuzla Kamil Abduş Gölü ve Çevresi

Bu bölümde çalışma alanı olan Kamil Abduş Gölü ve Çevresinin konumu, tarihçesi ve oluşumu, 1950'li yıllardan itibaren göl ve çevresinde hangi kararların alındığı, alınan bu kararların korunması gerekli olan bu alana mekansal olarak nasıl yansıdığı, göl ve çevresinin ekolojik olarak bozulmasına sebep olan kırılma noktalarının neler olduğu açıklanmıştır. Ardından yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmış olan gölü temizlemek ve tekrar günümüze kazandırmak amacıyla hangi hedef ve stratejilerin izlendiği ve bunların göle etkisinin ne olduğu veya olacağı incelenmiştir. Bununla birlikte gelecek nesillere miras olarak aktarılması gereken ve nadir bulunan özellikleri olan alanın, koruma politikaları ile korunmasından, 5366 sayılı Yıpranan Tarihi Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması Ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun aracılığı ile serbest piyasaya geçirilişi incelenmiştir. Söz konusu kanun ile sit alanlarında yapılaşmaya yönelik yatırımların yapılmasına altyapı sağlayan kararların alınmasına ilişkin düzenlemelerin etkileri incelenmiştir.

3.1 Tuzla İlçesi Kamil Abduş Gölü Konumu ve Tarihçesi

İstanbul'un Anadolu yakasındaki son noktası olan Tuzla İlçesi Marmara Bölgesi'nde Kocaeli Yarımadası'nın güneybatısında yer almaktadır. Kuzeyinde ve kuzeybatısında Pendik, doğusunda Gebze ilçeleri, güneyinde ve batısında Marmara Denizi bulunmaktadır. Tuzla ilçesi 13500 hektar yüzölçümüne sahiptir. Marmara Denizi'ne ise 13 km uzunluğunda kıyısı bulunmaktadır.

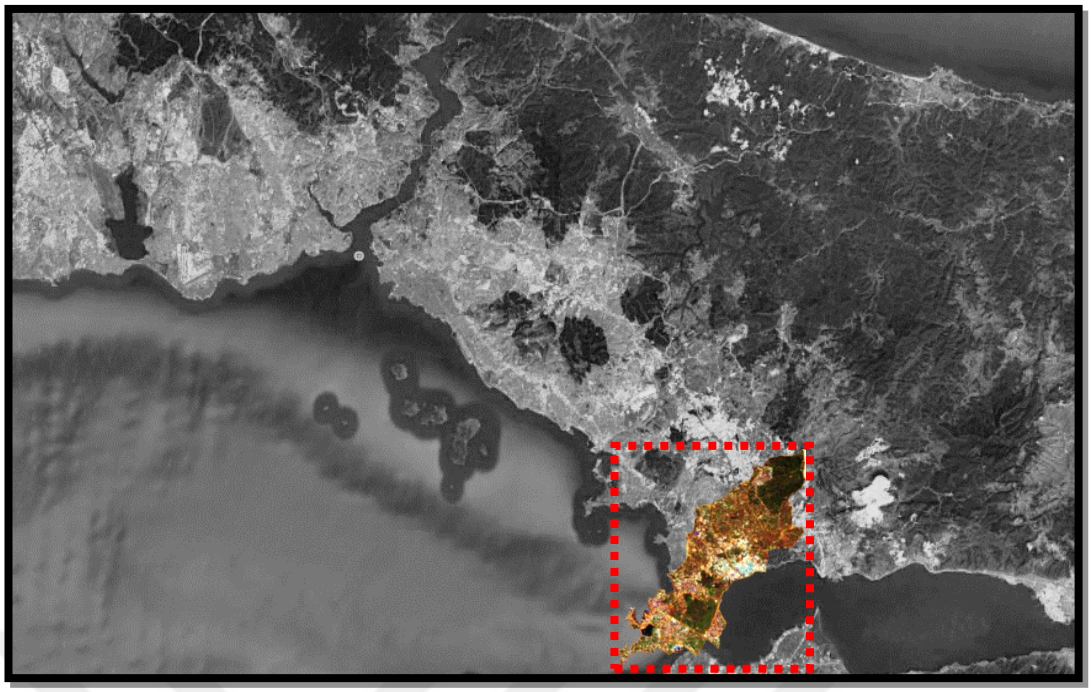

Şekil 3.1 Tuzla ilçesi konumu [39]

Çalışma alanı olan Kamil Abduş Gölü ise Tuzla'nın E-5 altı bölgesinde, Postane Mahallesi sınırları içerisinde bulunmaktadır. Batısında tersaneler bölgesi, güneyinde Marmara Denizi, kuzey doğusunda ise İçmeler Kaplıcaları bulunmaktadır.

Şekil 3.2 Kamil Abduş Gölü konumu [39]

Şekil 3.3 Kamil Abduş Gölü konumu şematik gösterim [39]

Tuzla İçmeleri'nin güneybatısında, Marmara Denizi sahilinde yer alan Kamil Abduş Gölü, yapı olarak bir lagün gölüdür. Denizle arasında bir kıyı kordonu vardır. Kamil Abduş isimli bir şahsın çiftliği içerisinde bulunduğu için resmi olarak "Kamil Abduş Gölü" olarak isimlendirilen göle "Tuzla Balık Gölü" ya da "Mercan Göl" de denmektedir [40].

Tuzla İlçesi adını burada bulunan ve gerek Bizans Dönemi'nde gerek Osmanlı Dönemi'nde İstanbul'un tuz ihtiyacını karşılamış olan Tuz Gölü'nden almaktadır. Bu alanın eski adı "Akritas"dır. Akritas adı ilçe ile ilgili bilgi içeren kaynaklarda 18. yüzyıl başlarına kadar kullanılmıştır [41]. Paleolitik Çağ'dan itibaren yerleşim görmüş ilçede bulunan çanak, çömlek kültür eşyaları ile yerleşim yerine ait kalıntılar bu durumu kanıtlar niteliktedir [42]. Şevket Aziz Kansu'nun 1965'de yaptığı kazılarda Tuzla İlkokulu bahçesinde ve yakınındaki (Kale Kapısı) bostanda yaklaşık olarak 100 metreyi kapladığı anlaşılan düz bir yerleşme bulunmuştur. Ayrıca bu kazıda Bakırtaş dönemine (Kalkolitik Çağ) ait çanak çömlek ve de kültür eşyası ele geçirilmiştir [43].

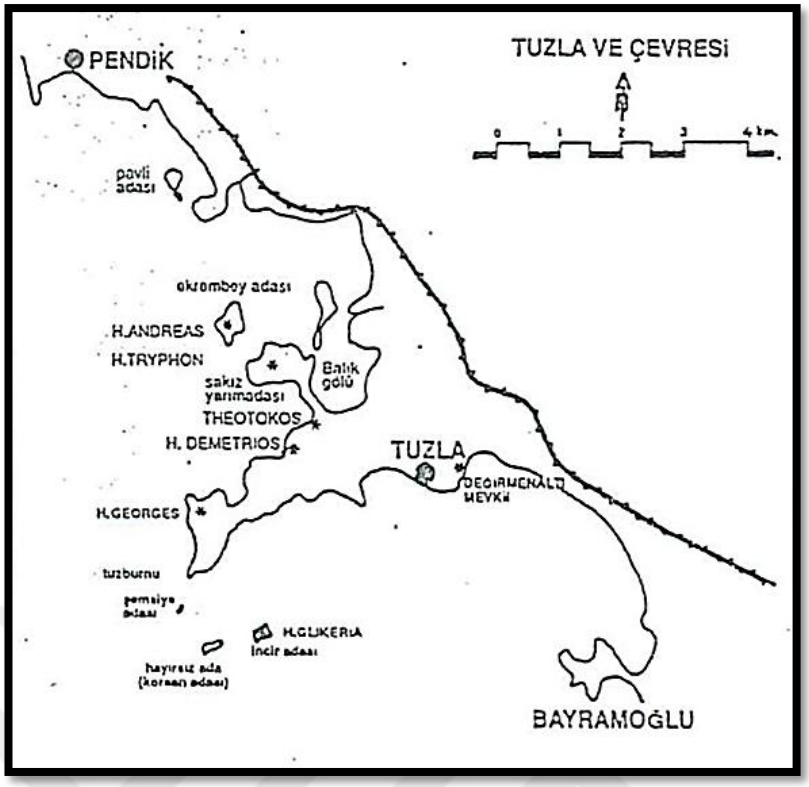

Şekil 3.4 Tuzla İlçesi ve Kamil Abduş Gölü konumu [44].

Tuzla, 1453 yılında İstanbul'un fethedilmesiyle Osmanlı İmparatorluğu'nda ardından Türkiye Cumhuriyeti Devleti yönetiminde kalmıştır.

Çalışma alanı olan Kamil Abduş Gölü, Batı Trakya'dan mübadele yoluyla Tuzla'ya gelen bir göçmen olan Kamil Abduş'a Cumhuriyet'in ilk yıllarında Bakanlar Kurulu kararı ile tahsis edilmiştir. Abduş'un soyu devam etmeyince göl kamulaştırılmış ve 1930 yılına kadar tuz üretim alanı olarak kullanılmıştır. O dönemde gölde 400 kadar yerleşik ve göçmen kuş türünün barındığı, bol miktarda kefal balığı ve pavuryanın (mavi yengeç) bulunduğu, bunun yanı sıra lüfer, çupra, karagöz, yılan balığı gibi balık türlerinin yaşadığı ve Tuzla karidesinin (Artemia Salina) lagün gölündeki hayvansal besin zincirinin ilk halkasını oluşturduğu bilinmektedir. Abduş'ün soyu devam etmeyince göl kamulaştırılmış ve 1930 yılına kadar tuz üretim alanı olarak kullanılmıştır [45].

Bizans ve Osmanlılar Döneminde İstanbul'un tuz ihtiyacının önemli bir bölümünün Tuzla'dan karşılandığı ve elde edilen tuzun o günlerde sığ bir lagün olan Kamil Abduş Gölü'nden üretildiği; ayrıca yakınlığı nedeniyle de Akritas Burnu'na Tuz

Burnu denmesine neden de tuz üretilen bu gölün olduğu ileri sürülmektedir [46]. Ancak Kamil Abduş Gölünün çevresindeki su havzalarının ve Umur Dere'nin bu göle dökülmesi ve tatlı-tuzlu su dengesi sağlanarak lagün gölü özelliği göstermesi sebebiyle tuz oranının az olduğu; bu sebeple gölde tuz üretiminin mümkün olmayacağını savunan görüşler bulunmaktadır. Bunun yerine günümüzde yerel halk tarafından Deniz Harp Okulunun bulunduğu bölgede geçmişte bir tuz gölü olduğu ve bu gölden tuz üretildiği bilinmektedir.

1928 yılında Gebze'ye bağlı olduğu görülen Tuzla 1936 yılında müstakil belediye olmuştur. 20.01.1954 tarihinde tekrar Kartal'a tabi bir belde oldu. 19507 sayılı Resmi Gazete 'de yayınlanan 04.07.1987 gün ve 3392 sayılı kanun ile Pendik, Kartal'dan ayrılarak ilçe yapılınca Tuzla da Pendik'e bağlanmıştır [47].

Tuzla, 3 Haziran 1992 gün 21247 sayılı Mükerrer Resmi Gazete 'de yayınlanan Bakanlar Kurulunun 27 Mayıs 1991 ve 3806 sayılı kararı ile Pendik ilçesinden ayrılarak müstakil ilçe yapıldı [47].

Tuzla'nın nüfusu TUİK verilerine göre 1935 yılında 2414 kişi, 2000 yılı Genel Nüfus Sayımında 66.565 erkek, 56.660 kadın olmak üzere toplam 123.225 kişi, 2011 yılında 103.939 erkek, 93.291 kadın olmak üzere toplam 197.230, Tuzla Belediyesi verilerine göre 2016 yılında 118.291 kadın 123.941 erkek olmak üzere toplam 242.232 kişidir.

3.2 Kamil Abduş Gölü Oluşumu

Kamil Abduş Gölü, başlangıçta batıdan küçük tepelerle çevrili bir çukur alanın deniz sularının altında kalması ile önü adalarla sınırlı bir koy durumuna girmiştir. Aydınlı Limanı'nı çevreleyen bu tepeler; Umurbey Deresi'nin denize karıştığı yerdeki Mankafa Tepe, güneyde Sakız Tepe ve Sakız Tepe'nin batısındaki Ekrem Bey Adası ve gölün güneyindeki Köşk Tepe'dir. Zamanla akarsuların getirdiği malzeme koy gerisinde alçak bir kıyı ovası oluşturmuş ve Sakız Tepe doğal bir kıyı kordonu ile karaya bağlanarak bir tombolo durumuna girmiştir. Marmara Denizi'nin lodos fırtınaları ile çıkardığı kum seddeleri Aydınlı Limanı'nın arka kesiminin denizden ayrılarak göl haline dönüşmesine neden olmuştur. Gölün güneybatı kesiminin lodosa daha açık olması nedeni ile bu kesim daha yüksek bir

kum sedddesi ile dolmuş ve doğal bir plaj haline gelmiştir. Bu kum seddesi ile derenin getirdiği mil Mankafa Tepe'yi doğrudan çevrelediği için Tuzla Gölü ile Köşk Tepe arasında küçük bir gölcük oluşmuştur. Sakız adası Aydınlı Limanı'nın güney kesimini lodostan koruduğu için bu kesim kumlarla fazla dolmamış ve göl deniz arasındaki bağlantı bu kesimde korunmuştur [48].

Şekil 3.5 1970 yılında Kamil Abduş Gölü ve Çevresi [49]

Geçmişte Marmara Denizi'nin balık deposu olarak da bilinen göl, balıkların yumurtalarını bıraktığı ideal bir balık yetiştirme ortamıydı. Özellikle kefal balığı çiftliği olarak kullanılan gölün çevresinde gümüşi martı, pelikan, yaban ördeği, leylek gibi yaygın türlerin yanında kervan çulluğu, suna, çaltıkçı, kuğu gibi dünyada yok olma tehlikesindeki kuşlar da bulunmaktaydı [50].

Tuzla Gölü'nün denizden ayrılarak oluşmuş bir lagün gölü olması göl tabanının deniz kumu ve deniz hayvancıklarının kabukları ile oluşmasına neden olmuştur. Ayrıca Umur Dere taşkınlarının göle getirdiği mil de gölün kuzeybatı kesiminde deniz kumu ile karışmıştır [51].

Göle taşınan milden ötürü gölün etrafında sazlıklar oluşmuş, bu sazlıklar bir yandan su kuşlarına yuva görevini görürken diğer yandan da dışarıdan atılan pislikleri tutmaya devam etmiştir [51].

16.01.2015 tarihinde Mehmet Eren Yalman ve Soner Çetinkaya tarafından Kamil Abduş Gölü ve çevresinde yapılan Kış Ortası Sukuşu Sayımında (KOSKS) 23 adet farklı kuş türüne rastlanmıştır. Kamil Abduş Gölü kuşların yaşam alanı ve göç güzergâhı olma özelliğini yapılan yanlış müdahaleler, kentleşme baskısı, planlama hatalarıyla zamanla kaybetmiştir.

Şekil 3.6 Kamil Abduş Gölü ve Çevresi'nde kuşların yaşam alanı [52]

Şekil 3.7 Kamil Abduş Gölü ve Çevresi'nde kuşların yaşam alanı [52]

3.3 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinin Günümüze Kadar Olan Değişimi

Kamil Abduş Gölü'nün günümüze kadar olan değişimi bu değişime neden olan 8 kesitte ele alınmıştır.

- **Umur Derenin Güzergahının Değiştirilmesi**

1950'li yıllarda çevresi kırsal ekonomik faaliyetlerde kullanılan (çiftlikler) ve bir sulak alan olan gölün, taşkınlarla çevreye zarar vermesini önlemek için, Umur Dere'nin gölü beslediği ve denize döküldüğü ağzı kuzeye çevrilmiş, kıyı okunun Sakız yarımadasında denizle bağlantı kuran kısmı kapatılmıştır. Böylece lagünün doğal beslenme şartları ortadan kaldırılmış ve alan küçülmeye başlamıştır [53].

Şekil 3.8 Umur Dere güzergahı [51]

Umur Derenin yönünün kuzeye doğru çevrilmesiyle önceleri kıyı okunu aşarak gelen tuzlu deniz suyu ile dere taşkınlarıyla gelen tatlı su arasında oluşan tatlı-tuzlu su dengesi bozulmuştur. Bununla beraber göldeki su miktarı da bozulmuştur.

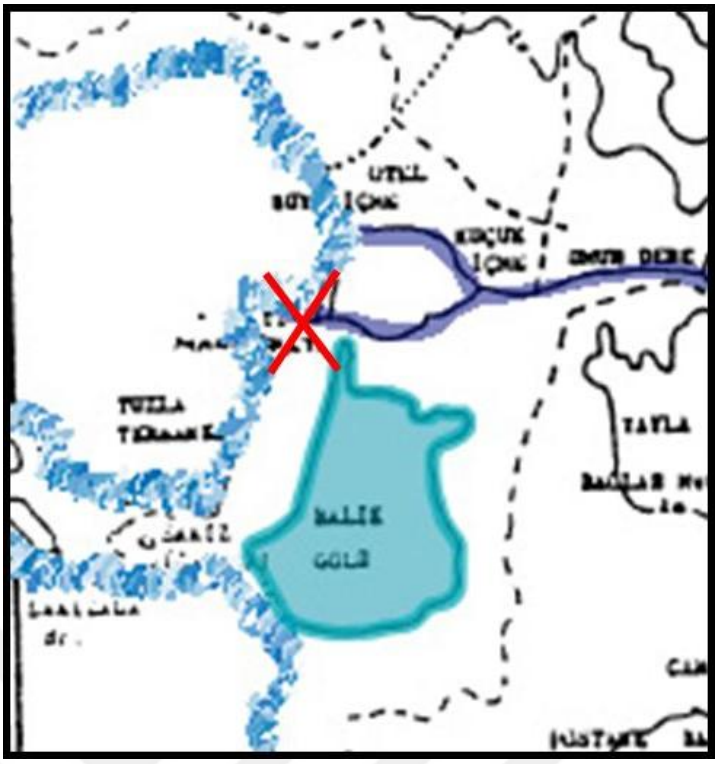

Şekil 3.9 Umur Derenin kuzeye çevrilen ağzı [51]

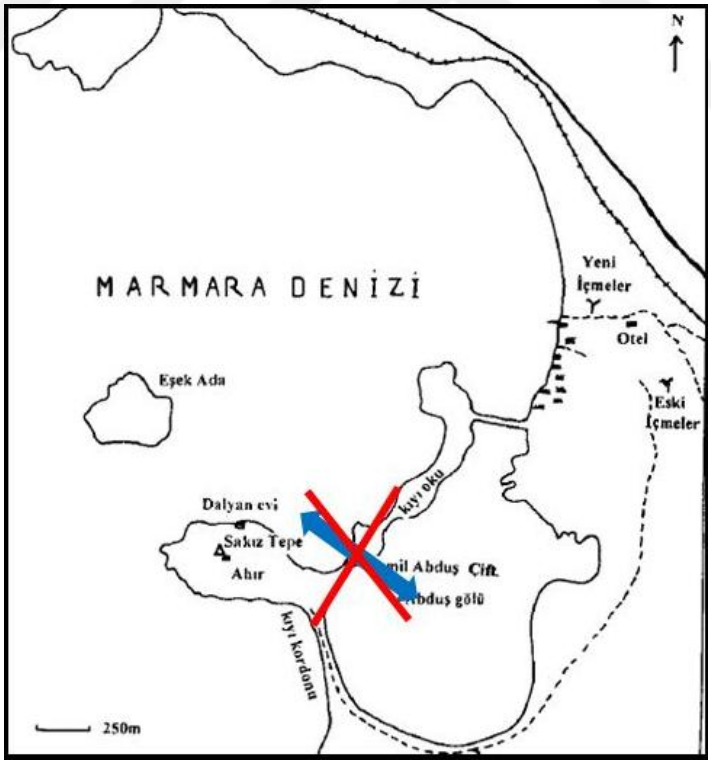

Şekil 3.10 Kıyı okunun Sakız Yarımadasında kapanan deniz bağlantısı [53]

Şekil 3.11 2017 yılı güncel dere güzergahı [54]

Bunlara ek olarak güneybatıda gölün denizle bağlantısını sağlayan iki menfez zaman zaman dalgaların getirdiği malzemeyle tıkanarak gölün denizle bağlantısını kesmiştir. Yapılan bu müdahaleler sonucunda gölün alanı daralmaya başlamış olup yüzölçümü 1950'li yıllarda 1.25 km^2 iken 2008 yılında 0.5 km^2' ye kadar düşmüştür. Günümüzde göl ve yakın çevresinde yapılan yenileme çalışmaları ile bu alan 0.5 km^2 den 0,76 km^2' ye çıkarılmıştır.

- **1969 yılı Tuzla Gemi İnşa Tesislerinin Kurulması**

1969 yılında göl ve çevresindeki doğal niteliğin bozulmasındaki en önemli kırılma noktası 22.09.1969 gün ve 6/12421 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıdır. Bu karar ile İstanbul'un sanayiden arındırılması amacıyla tersanelerin bugünkü bulunduğu konum olan Tuzla İçmeler Koyunun bulunduğu alanda toplanması kararlaştırılmıştır. Bu karar sonrasında 1980 yılında İstanbul ve Haliç Tersaneleri Tuzla'ya taşınmıştır.

Özel tersanelerin toplanması ve faaliyete devam etmesi için seçilen bu kıyıda 1970'li yıllardan itibaren başlayan altyapı çalışmaları sırasında Ekrem Bey Adası,

Sakız Yarımadası'na bağlanarak, koy güneybatı rüzgarlarına karşı korunmalı duruma getirilmiş ve batı rüzgarlarına karşı korunmak için de mendirek yapılmıştır. Gölü denizden ayıran kıyı çevresinde geniş bir alan doldurularak gölün bu kısmının denizle bağlantısı kesilmiş, göl ve tersaneleri ayıran karayolu bu dolgu sahası üzerinden geçirilmiş, denizden kazanılan alan üzerine özel tersaneler için faaliyet alanı düzenlenmiştir [42].

Şekil 3.12 Tersane bölgesi kurulmadan ve kurulduktan sonra Kamil Abduş Gölü ve Çevresi [49]

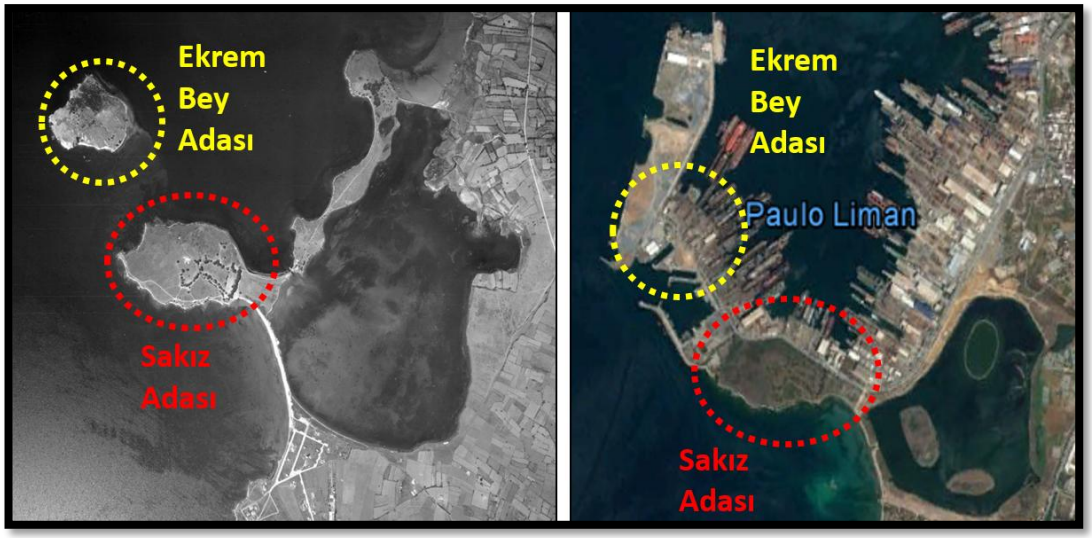

Şekil 3.13 Ekrem Bey adasının Sakız Yarımadasına bağlanması ve Tersane Bölgesi [39]

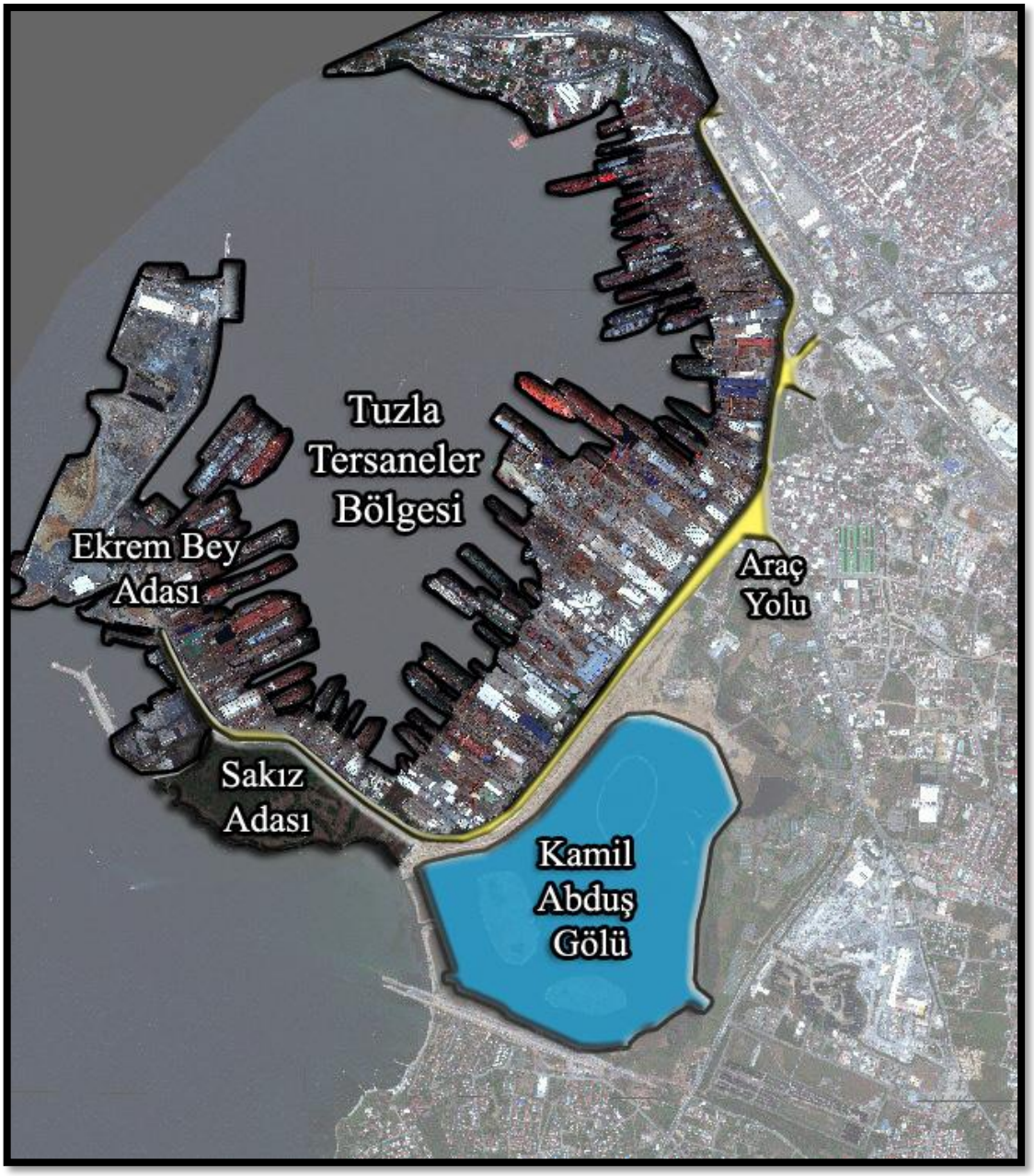

Şekil 3.14 Kamil Abduş Gölü ve Çevresindeki mekansal değişim [55].

1980'li yıllarda Kamil Abduş Gölü ve yakın çevresinde yerleşim bulunmamakla birlikte tersanelerin bölgeye gelmesiyle yaşanan kirlilik 1950'li yıllarda derenin ağzının yönünün değiştirilmiş olmasıyla birleşince gölün alanı küçülmeye başlamıştır.

1982 yılı arazi kullanımı incelendiğinde lagünde ağırlıklı olarak tarım ve tarımsal peyzaj yapıldığı görülmektedir. Ayrıca lagündeki faunanın devamlılığını sağlayan ve koruma dengesini oluşturan sazlık-bataklık alanın tarım arazisi ile lagün arasında tampon bölge oluşturarak doğal yollardan arındırıcı nitelik sağladığı görülmektedir.

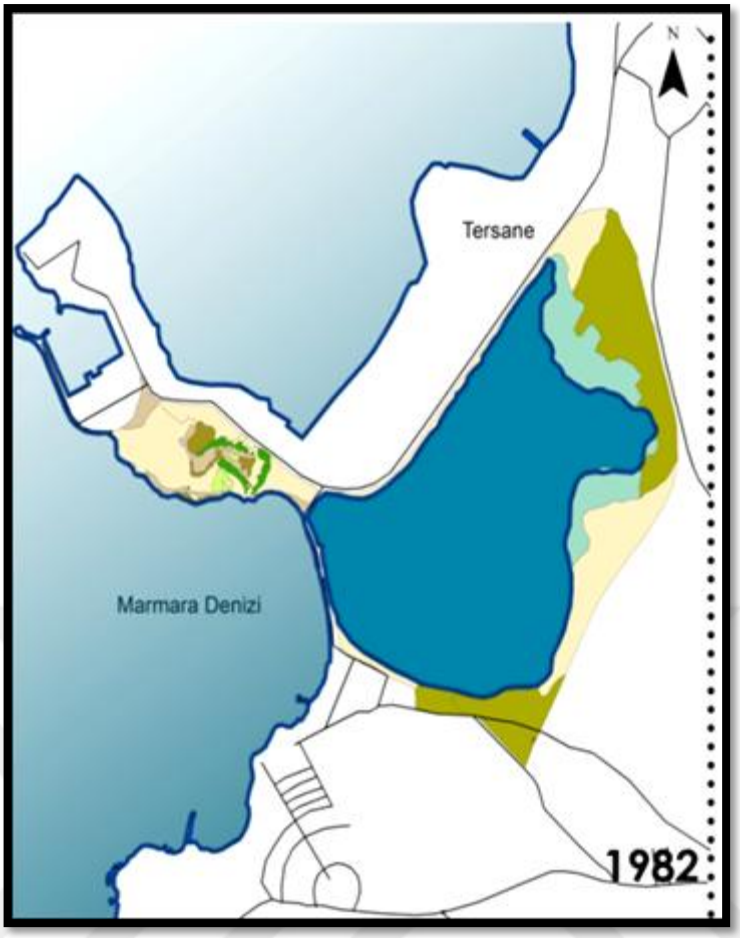

Şekil 3.15 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde 1982 yılına ait arazi kullanımı [48]

- **1986 yılı Tuzla İSTON Fabrikasının Kurulması**

Bölgede 1986 yılında kurulan İSTON Fabrikası kurulduğu günden beri kent içerisine kötü koku yaymakla beraber endüstriyel atıklar üreterek çevre ve Kamil Abduş Gölü ile etkileşim içinde olmuşlardır. Bunun yanı sıra endüstriyel üretim yapan İston Fabrikasının sit alanları bitişiğinde bulunması yer seçimi açısından da tartışmalıdır. Üstalik alan, göl ile yalnızca bir karayolu ile ayrılmakta olup arasındaki mesafe yaklaşık 200 metredir. Günümüzde beton, betonarme boru, parketaş-bordür, hazır beton, endüstriyel prefabrik yapı elemanları gibi üretim yapılmakta olan alan, İSKİ mülkiyetinde bulunmaktadır.

Şekil 3.16 Kamil Abduş Gölü Yakınındaki İSTON Fabrikası [55]

Şekil 3.17 Tuzla İSTON Fabrikası [56]

- **1993-1997 Yılları Arası Kamil Abduş Gölü ve Çevresinin Sit Alanı İlan Edilmesi**

Doğal sit alanlarıyla öne çıkan ilçede yedi adet doğal sit ve üç adet karma sit alanı yaklaşık 130 hektarlık bir alanı kapsamaktadır.

Doğal sit alanları, Büyük ve Küçük İçmeler ve çevresi, Kamil Abduş Gölü ve çevresinde yer almaktadır. Doğal sit alanlarından "Kamil Abduş Gölü ve çevresi 2.derece doğal sit alanı" dışındaki 2. ve 3. Derece sit alanları için KAİP bulunmamaktadır [57]. Tuzla Kamil Abduş Gölü ve Yakın Çevresi ise 26.11.1993 gün ve 3019 sayılı İstanbul II no'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Kararı ile Kamil Abduş Gölü 1. Derece Doğal Sit Alanı, 16.07.1997 gün ve 4535 sayılı kararı ile Gölün kuzey kesimi 2. Derece Doğal Sit Alanı olarak tescil edilmiştir. Göl ve çevresindeki sit dereceleri günümüzde geçerliliğini korumaktadır.

Şekil 3.18 Kamil Abduş Gölü ve Çevresi Sit Alanları

Tablo 3.1 Yasal Kavramlara Göre Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde Bölgeleme Çalışması

YASAL KAVRAMLARA GÖRE BÖLGELEME ÇALIŞMASI	**A BÖLGESİ (Kamil Abduş Gölü)**	**B BÖLGESİ (Kamil Abduş Gölü Yakın Çevresi)**	**C BÖLGESİ (Kamil Abduş Gölü Çevresi)**
728 No'lu İlke Kararı (Rg:19.06.2007 Tarih 728 Karar)	I.Derece Doğal Sit Alanı	I.Derece Doğal Sit Alanı	II.Derece Doğal Sit Alanı
Korunan Alanların Tespit, Tescil Ve Onayına İlişkin Usul Ve Esaslara Dair Yönetmeliğe (Rg:19.07.2012 Tarih 28358 Sayı Md.6 Fıkra;2)	Kesin Korunacak Hassas Alan	Kesin Korunacak Hasas Alan	Nitelikli Koruma Alanı
Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği (Rg:04.04.2014 Sayı:28962)	Mutlak Koruma Bölgesi	Hassas Koruma Bölgesi	Kontrollü Kullanım Bölgesi veya Sürdürülebilir Kullanım Bölgesi

- **1998 yılı Tuzla Arıtma Tesislerinin Kurulması**

Tuzla İlçesinin güney batısında bulunan Postane Mahallesinde 1991 yılında kuruluşuna başlanan ve 1998 yılında faaliyete geçen Arıtma Tesisleri İSKİ mülkiyetindedir. Kamil Abduş Gölüne uzaklığı yaklaşık 150-200 mt arasındadır.

Şekil 3.19 Kamil Abduş Gölü ve Çevresi [49],[54]

Şekil 3.20 İSKİ Arıtma Tesisleri [58]

Arıtma tesislerinin atık suları 1998 yılından itibaren, Kamil Abduş gölünün çevresinden dolanarak gölün menfezinin bulunduğu noktaya bitişik noktadan denize verilmektedir. Atık su arıtma tesislerinin deşarjı, tersanelerin ve diğer kirletici endüstrinin atıkları lagünün etki alanında kaldığından gölün sahip olduğu doğal lagün özelliğinin bozulmasının en önemli sebepleri olmuşlardır.

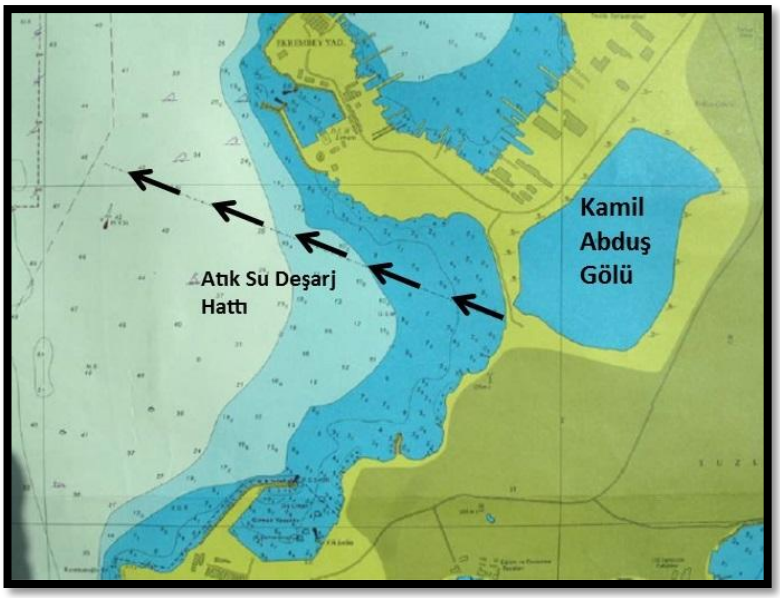

Şekil 3.21 Kuzeybatı yönünde uzanan oklar atık su deşarj hattı [59]

Göl menfezinin bitişinden çıkan atık sular, denizin dalgalanmasına, rüzgarın kuvvetine, göl suyu miktarı ve derinliğine paralel olarak göl suyuyla etkileşime geçmekte ve karışmaktadır. Zamanla bu problemi önleme çalışmaları yapılmış olsa da göl kirliliğinin önüne geçilememiştir. Günümüzde halen atık su arıtma tesisi problemleri Tuzla İlçesinde devam etmektedir.

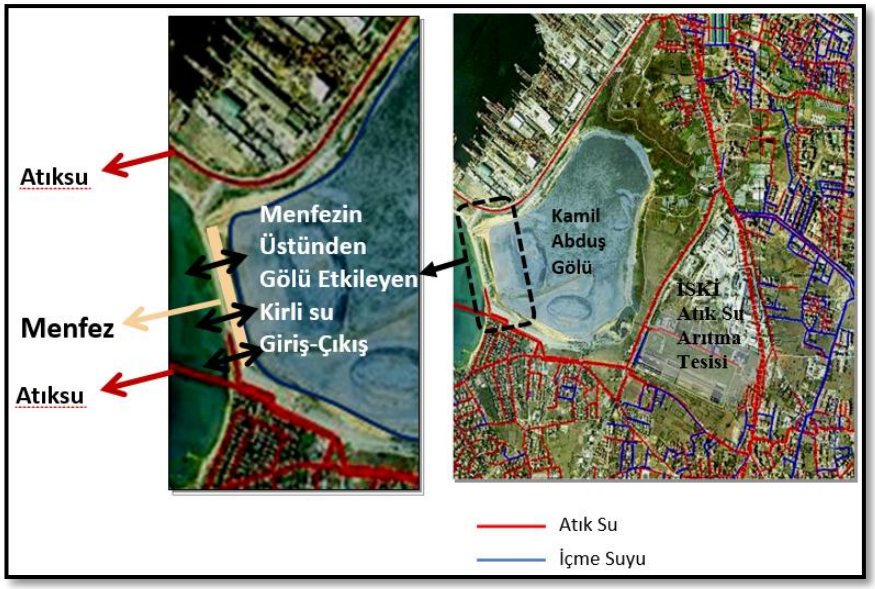

Şekil 3.22 Tuzla Atıksu Arıtma Tesisi Çevresi Atıksu ve İçme Suyu Yerleşim Haritası [60]

- **1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı**

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı tarafından Tuzla Kamil Bey Gölü ve Çevresi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı yapılmıştır olup 15.03.1999 yılında onaylanmıştır. 15.03.1999 tasdik tarihli Tuzla Kamil Bey Gölü ve Çevresi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planında çalışma alanının tamamı koruma alanıdır.

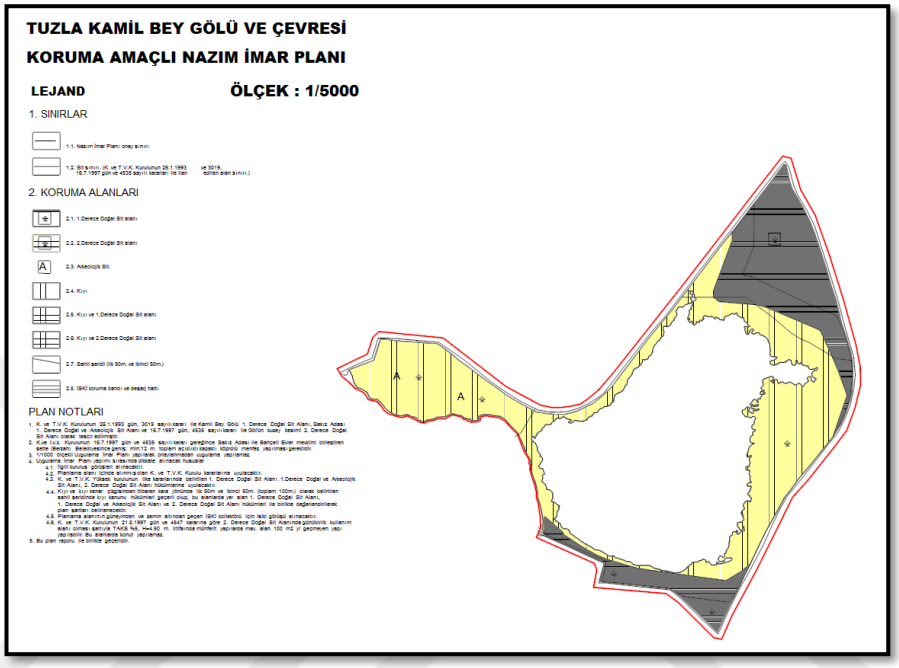

Şekil 3.23 15.03.1999 tasdik tarihli Tuzla Kamil Bey Gölü ve Çevresi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı [54]

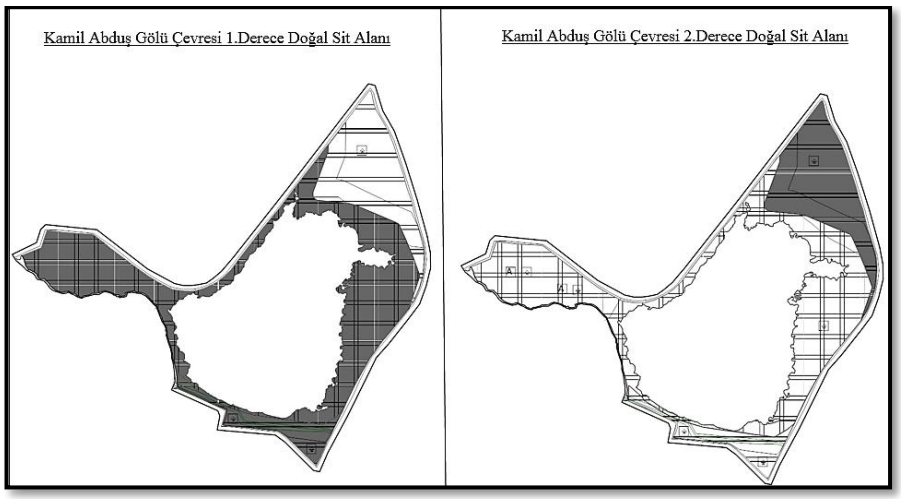

Şekil 3.24 15.03.1999 tasdik tarihli Tuzla Kamil Bey Gölü ve Çevresi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planına göre Sit Alanları [54]

Tuzla Kamil Bey Gölü ve Çevresi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planına göre Kamil Abduş Gölü ve Sakız Adası 1. Derece Doğal Sit Alanı olup 731561 m^2, çevresi ise 2. Derece Doğal Sit Alanı olup 275214 m^2'dir.

15.03.1999 tasdik tarihli Tuzla Kamil Bey Gölü ve Çevresi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı plan notlarında;

1. K. ve T.V.K. Kurulunun 26.1.1993 gün,3019 sayılı kararı ile Kamil Bey Gölü 1. Derece Doğal Sit Alanı, Sakız Adası 1.Derece Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı ve 16.7.1997gün, 4535 sayılı kararı ile Göl'ün kuzey kesimi 2. Derece Doğal Sit Alanı olarak tescil edilmiştir.
2. K. ve T.V.K. Kurulunun 16.7.1997 gün ve 4535 sayılı kararı gereğince Sakız Adası ile Bahçeli Evler mevkiini birleştiren sette (Berzah) Belediyesince genişliği min:12m. toplam açıklıklı kapaklı köprülü menfez yapılması gereklidir.
3. 1/1000 ölçekli uygulama imar planı yapılarak onaylanmadan uygulama yapılamaz.
4. Uygulama imar planı yapımı sırasında dikkate alınacak hususlar
   4.1 İlgili kuruluş görüşleri alınacaktır.
   4.2 Planlama alanı içinde alınmış olan K. ve T.V.K. Kurulu kararlarına uyulacaktır.
   4.3 K. ve T.V.K. Yüksek kurulunun ilke kararları belirtilen 1. Derece Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı, 2.Derece Doğal Sit Alanı hükümlerine uyulacaktır.
   4.4 Kıyı ve kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde ilk 50m ve ikinci 50m (toplam 100m) olarak belirtilen sahil şeridinde kıyı kanunu hükümleri geçerli olup, bu alanlarda yer alan 1.Derece Doğal Sit Alanı, 1.Derece Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı ve 2.Derece Doğal Sit Alanı hükümleri ile birlikte değerlendirilerek plan şartları belirlenecektir.
   4.5 Planlama alanının güneyinden ve zemin altından geçen İSKİ kolektörü İSKİ görüşü alınacaktır.
   4.6. K. ve T.V.K. Kurulunun 21.8.1997 gün ve 4547 kararına göre 2.Derece Doğal Sit Alanında günübirlik kullanım alanı olması şartıyla TAKS %5,

H=4.50m. irtifasından münferit yapılarda max alan 100 m^2 yi geçmeyen yapı yapılabilir. Bu alanlarda konut yapılamaz.

5. Bu plan raporu ile birlikte geçerlidir.

Nazım imar planı plan notlarında, kıyı kenar çizgisinden itibaren ilk 50 mt. ve ikinci 50 mt.'de kıyı kanunu hükümlerinin geçerli olması, uygulama imar planı yapımı sırasında ilgili kurumlardan kurum görüşü alınması gerekliliği, yetkili kurulun Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu olduğu ve koruma kararlarına uyulması gerekliliğinin belirtilmesi; planlamada korumaya yönelik olumlu kararların alındığını göstermektedir. Bunun yanı sıra göl çevresindeki 2.derece doğal sit alanı günübirlik kullanım fonksiyonu verilerek kısmen yapılaşmaya açılmıştır.

Nazım imar planı plan notlarına göre 1.derece doğal sit alanı, 2.derece doğal sit alanı ve 1.derece arkeolojik sit alanlarında KTVK Kanunu hükümlerine uyulması ve buna ek olarak kıyı kenar çizgisinden itibaren ilk 50 mt. ve ikinci 50 mt.'de kıyı kanunu hükümlerine uyulması gerektiği belirtilerek, 1999 yılında sahip olunan yasal düzenlemeler aracılığıyla alanın tamamı koruma altına alınmıştır.

- **2001 yılı Kamil Abduş Gölünün Kuruması**

Alanda 1950'lerden itibaren en önemli besleyici kaynak olan Umur Derenin önce yönünün değiştirilmesi sonra kuruması, gölün kuzeyine gemi inşa sanayinin gelmesi, göl karşısında İston fabrikasının yer seçimine izin verilmesi, ardından gölün bitişiğine arıtma tesislerinin kurulması sonucunda 2001 yılında koruma amacıyla çıkarılan sit alanı ilanları ve Koruma Amaçlı Nazım İmar Planına rağmen Kamil Abduş Gölü tamamen kurumuştur.

Şekil 3.25 2001 yılında gölün kuruması [54]

2001 yılında gölün tamamen kurumasının ardından 2002 yılında Postane mahallesinde ve göl çevresinde yapılaşma artmaya başlamış, bu nedenle de tarım arazilerinin, alanın batısındaki otsu alanların yerine kaydırıldığı, kuzeydeki sulak alan özellikleri gösteren sazlık alanın parçalandığı görülmektedir. Seraların kurulması ve yapı miktarının artması ile sulak alanlar dolmuş, lagünün kıyı sınırında içe çekilmeler olmuştur. 2002-2003 yıllarında gölün yüzey alanı yaklaşık olarak 862,964 metrekaredir.

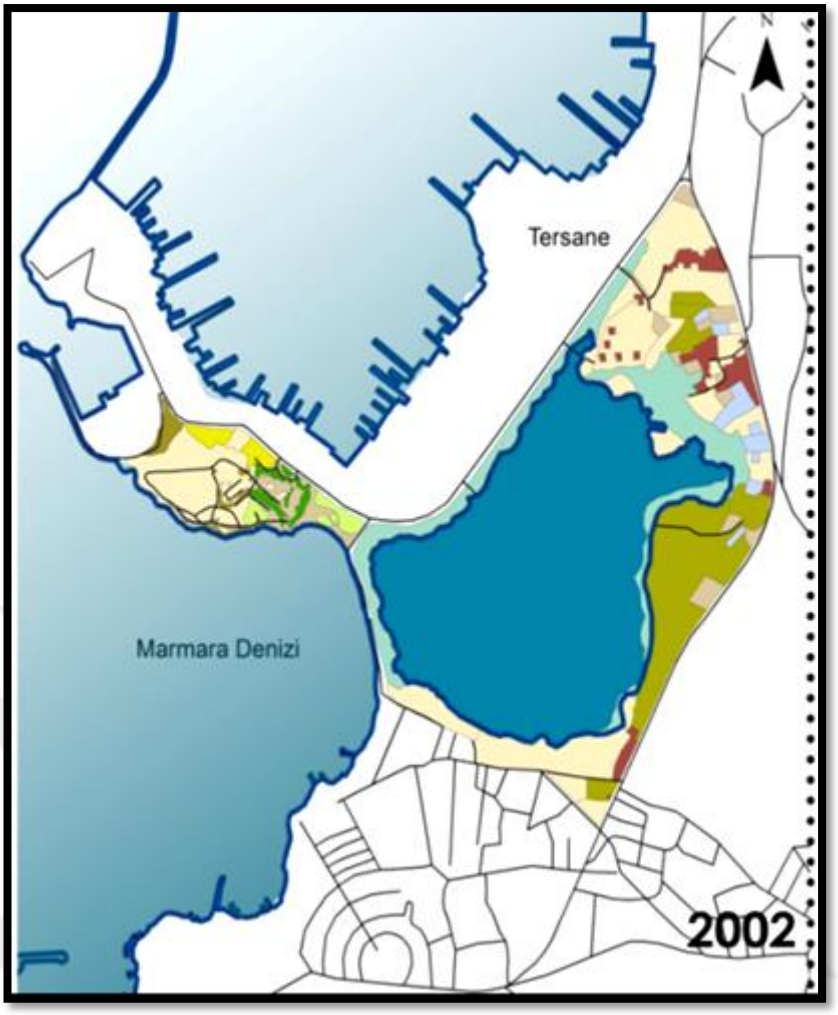

Şekil 3.26 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde 2002 yılına ait arazi kullanımı [48]

- **2004- 2008 Yılı Yeniden Diriliş Projesi**

Tuzla ve çevresi için ekolojik ve sosyo-ekonomik açılardan son derece önemli olan lagün için, Devlet Su İşleri, Tuzla Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İstanbul Çevre Vakfı'nın çalışmaları ile 2004 yılında 'Tuzla Ekolojik Diriliş Projesi' adı altında bir rehabilitasyon projesi hazırlanmıştır. Bu proje 2008 yılında faaliyete geçirilmiştir. Bu proje ile lagünün denizle olan bağlantısı iki kanal açılarak sağlanmış ve deniz ile su değişimi gerçekleştirilmiştir [59].

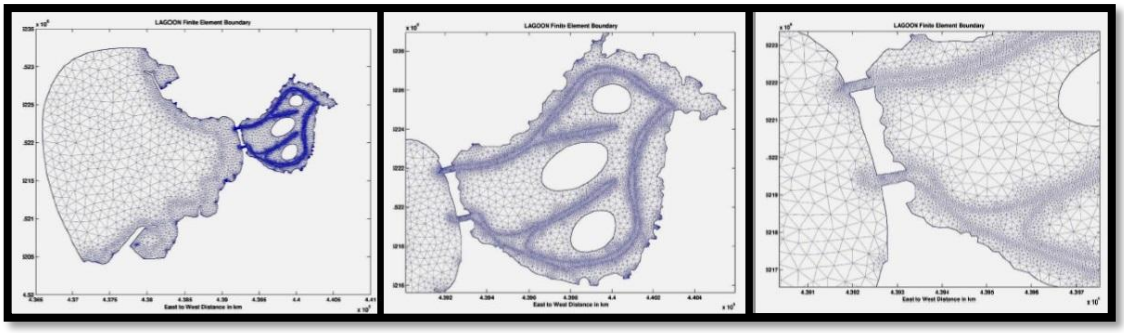

Şekil 3.27 Yeniden Diriliş Projesi [61]

Bu projeyle birlikte; Türkiye'nin ve Dünya'nın sayılı lagün göllerinden biri olan ancak 2001 yılında tamamen kuruyan Kamil Abduş Gölü yeniden deniz suyu ile buluşmuştur. Ancak gölün lagün özelliği olan tatlı ve tuzlu su dengesinin tekrar sağlanması yerine sadece tuzlu su ile doldurulması ve gölün içine yapay adacıklar yapılması alandaki doğal yaşamı tahrip etmiştir. Bunun yanı sıra tamamen kurumuş gölün tekrar canlandırılmaya çalışılması ve projeler ile alanda korumaya yönelik park alanı tasarımlarına gidilmesi dönüşüm ve koruma dengesini sağlama amacıyla atılmış önemli bir adımdır.

Şekil 3.28 Yeniden Diriliş Projesi [54]

Şekil 3.29 Yeniden Diriliş Projesi [54]

Şekil 3.30 Yeniden Diriliş Projesi [54]

- **2008 Yılı Alanın Yenileme Alanı İlan Edilmesi**

Kamil Abduş Gölü ve Çevresi, Bakanlar Kurulu tarafından 'Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun' kapsamında 27.10.2008 gün ve 2008/14349 sayılı karar ile Yenileme Alanı ilan edilmiştir. Sakız Adası ise 20.07.2005 gün ve 203 sayılı İstanbul II no'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir.

Tablo 3.2 27.10.2008 gün ve 2008/14349 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı eki (RG:04.12.2008, Sayı:27074)

YERİ	PAFTA NUMARASI	PARSEL NUMARASI
BÜYÜK İÇMELER	16	Eski 1042 yeni 4106-4108,4103 ve 4107 parsellerin bir kısmı
	21	1405, 1409, eski 1413 yeni 6845, 1481, eski 3749 yeni 6891, 3789, 3790
KÜÇÜK İÇMELER	22	1391,1429
KAMİL ABDUŞ GÖLÜ VE ÇEVRESİ	1/9	96 (bir kısmı), 698, 729, eski 730 yeni 6709, 1420, 4445 (bir kısmı), 5240, 5613, 5635, 5673, 5676, 5684, 5687, 5700, 5743, 6026
	1/10	389, 390, 434, 435, eski 5617 yeni 6826
	21/1	5728
	21	5625
	23/1	1451 (bir kısmı), 1436,6082
	23	1453, 1455, 1456, 1457, 1458, 1460, 1461, 1462, 1463, 1464, 1465, 1467,1468, 1470, 1476, 1477, 1480, 3253, 3592, 3593, 3627, 3954, 3955, 5640, 5643, 5649, 5651, 5678,6122, 6123, 6124
	27/1	6076, 6078, 6079, 6080, 6081
	27	6077
	28/1	5413
	28	4709 (Sakız Adası)

Şekil 3.31 27.10.2008 gün ve 2008/14349 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Eki ile açıklanan parseller (RG:04.12.2008, Sayı:27074), [55]

Bakanlar Kurulu Kararı ile Yenileme alanı ilan edilen bu parseller 5366 sayılı kanun kapsamında, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa edilebilir, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulabilir.

Yenileme alanı ilan edilen bölgenin avan projesi yapılırken Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğinin 27.maddesinin (ğ) bendinde "Koruma amaçlı imar planlarında yenileme alanları belirlenmesi durumunda yenileme projelerinin planda getirilmiş kararlara uygun hazırlanması esastır" (RG: 14.06.2014, Sayı: 29030) belirtilmesi nedeniyle bu bölgede meri koruma amaçlı nazım imar planı ve koruma amaçlı uygulama imar planı kararlarına uyulmak zorundadır. Kamil Abduş Gölünün çevresinde ise henüz koruma amaçlı uygulama imar planı olmaması sebebiyle nazım imar planı kararlarına uygun olması gerekmektedir.

- **Günümüzde Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde Kıyı ve Arazi Kullanımı**

Tatlı su bağlantısının kesilmesi sonucunda kuzeydeki sulak alanın; göl ile olan bağlantısının kesildiği, yapıların arasında sıkışmış olduğu ve daraldığı görülmektedir. Gölün yüzeyi daha da küçülmüş olup, deniz suyuyla canlandırılmış ve çalışmalar sonucunda göl üzerinde 3 adet yapay yollarla adacıklar oluşturulmuştur. 2012 yılında ise gölün yüzey alanı yaklaşık 760105 m^2, 2018 yılında ise 704104 m^2'dir.

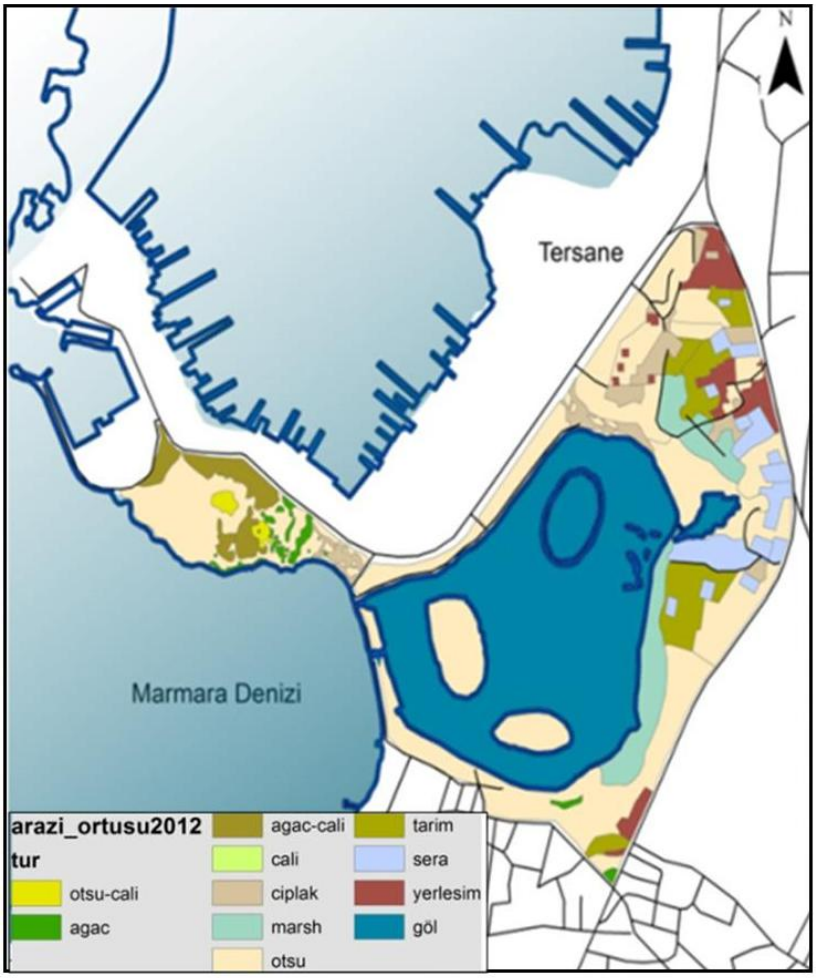

Şekil 3.32 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde günümüz arazi kullanımı [48]

3.4 Bölüm Sonucu

Kamil Abduş Gölü ve çevresindeki mekânsal değişim 1950 yılından 2012 yılına kadar incelendiğinde uygulamaya geçen tüm planlama kararlarının, doğal sit olan göl ve çevresini yıpratıcı ve yok edici özellikte olduğunu söylemek mümkündür.

Alandaki arazi kullanımının yaklaşık 35 yıllık değişikliği incelendiğinde 1982 yılında alanda yaygın olarak tarım yapıldığı ve tarım alanları ile lagün gölü arasında lagün için arındırıcı bir tampon bölge olma özelliği taşıyan sazlık alanın oluştuğu görülmektedir. 1982 yılında alanın yaklaşık %32'si tarım alanıyken %18'i sazlık alandır.

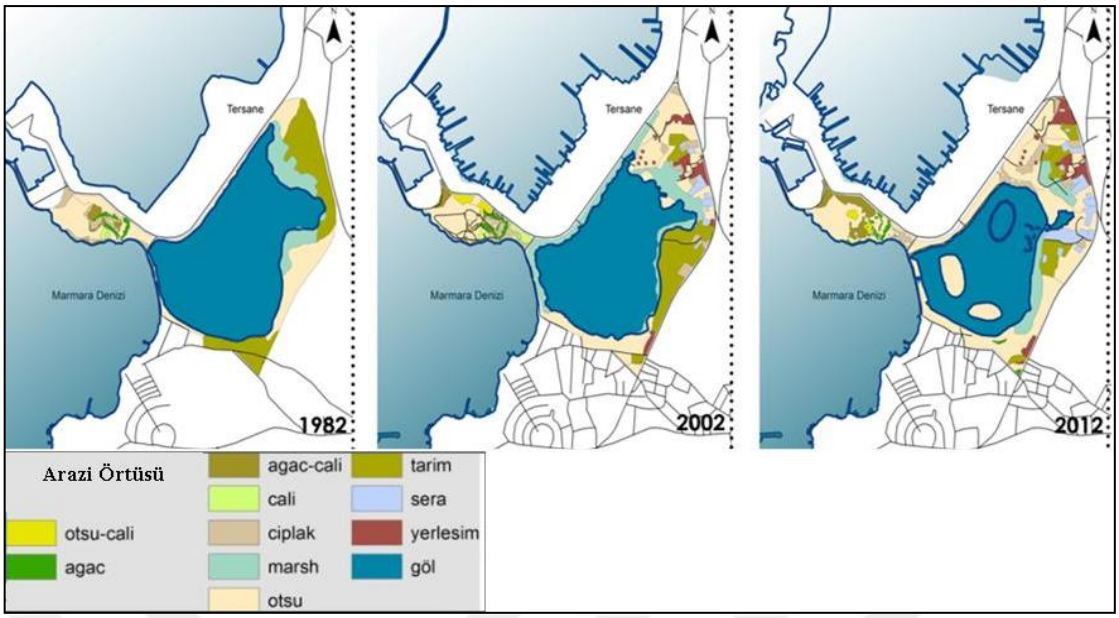

Şekil 3.33 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde geçmişten günümüze arazi kullanım değişimi [48]

2002 yılında tarım alanlarının bulunduğu bölgede yerleşim alanlarının başladığı ve sazlık alanın parçalandığı görülmektedir. 1982 yılında gölün kuzeyinde olan tarım alanları 2002 yılına gelindiğinde doğusuna kaymıştır. Lagün gölü küçülmeye başlamıştır. Alanda dikkat çeken bir başka nokta ise kuzeydeki tarım alanında seraların oluşmaya başlamasıdır. 2002 yılında alanın yaklaşık %18'i tarım alanıyken %20'si sazlık alan, %5'lik kısmı ise yerleşim alanıdır.

2012 yılında alanda en önemli değişimin sazlık alanda olduğu görülmektedir. Sazlık alanların göl ile bağlantısı tamamen kesilmiş, tarım alanları ve yerleşim alanları artmıştır. Umur Dere'nin ağzının kuzeye çevrilmesi sebebiyle tatlı su ile beslenemeyen göl arındırıcı tampon bölgesini de kaybetmiş olması ile tamamen kirliliğe açık hale gelmiştir. 2012 yılında alanın yaklaşık %6'sı tarım alanıyken %4'ü sazlık alan, %7'lik kısmı ise yerleşim alanıdır.

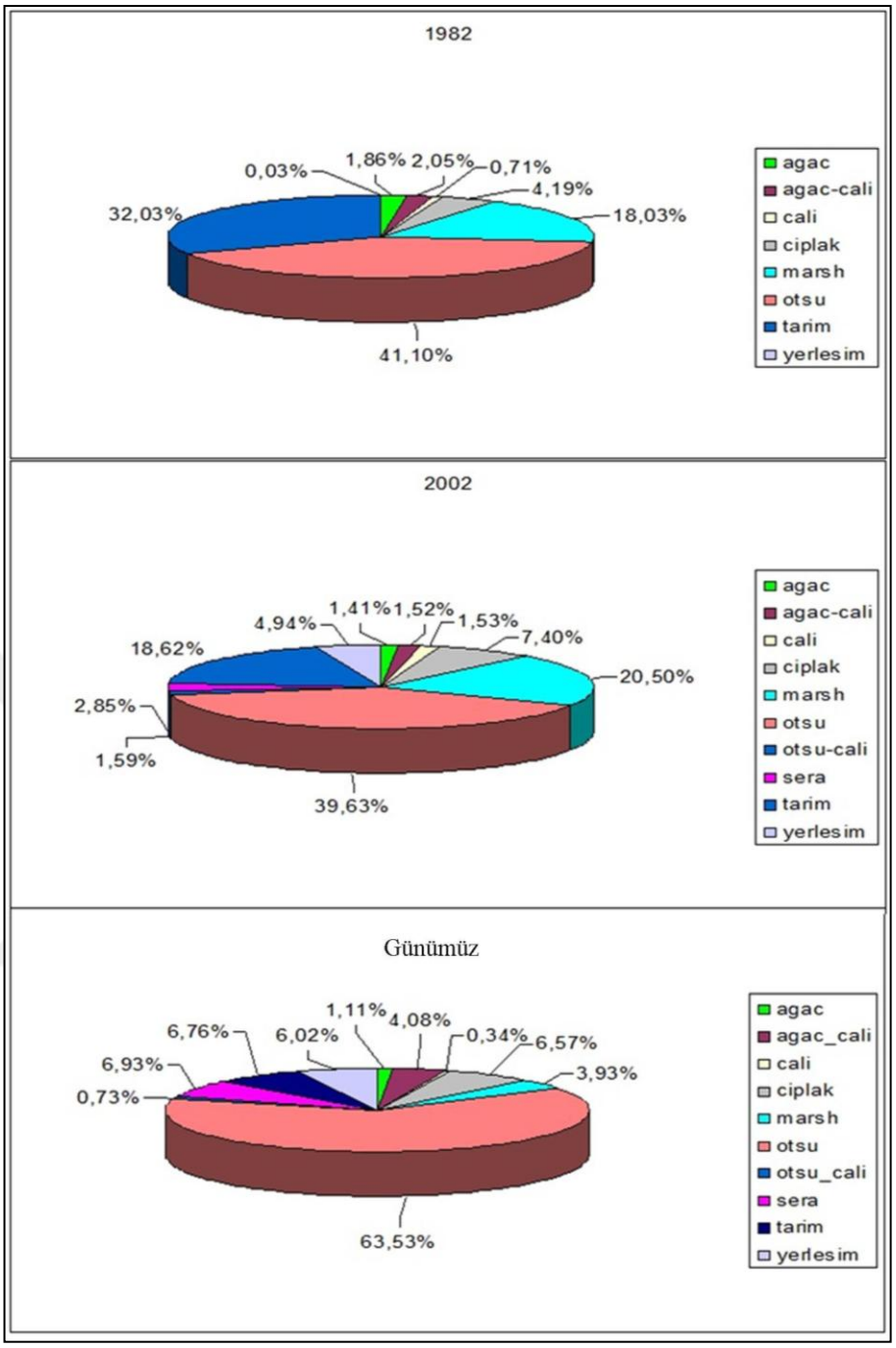

Şekil 3.34 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde geçmişten günümüze arazi kullanım dağılımı[48]

Kamil Abduş Gölü çevresinde 2002 yılından bu yana tarım ve kentleşme baskısı bulunmaktadır. Bu sebeple de alanda çevre dengesi ve çevre kalitesi işlevi olan sazlık alanlar zamanla azalmıştır.

Alanda zamanla ağaçlık ve otsu bölgelerde, makilerde, sazlık alanlarda azalmalar olması sebebiyle kuşların göç güzergahında bulunan bölgede biyolojik çeşitliliğin de azalmasına sebep olmaktadır.

Bölgenin sit alanı statüsünden sonra da yapılaşmaların artması alanın korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için sit statüsünün yetmediğini göstermektedir.

4
Doğal Sit Alanı ve Yenileme Alanı Çelişkisi

Kentlerin korunmasını ana ilke olarak kabul eden yaklaşımlar ile kentlerin yenilenmesi için daha mücadeleci tavırlar benimseyen görüşler her zamanda ve zeminde çatışmışlardır [62].

Tez kapsamında ele alınan Kamil Abduş Gölü kentsel alanın bir parçası olmakla beraber doğal bir sit alanıdır.

5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması kanunun adından da anlaşılacağı üzere ilgi alanının doğal sit alanları olmadığı açıkça ifade edilmiştir.

Bu kapsamda doğal sit alanlarına uygulanabilecek koruma yöntemleri için uluslararası örnekler incelenmiştir.

4.1 Uluslararası Örneklerde Doğal Alanları Koruma Yaklaşımları ve Müdahale Yöntemleri

Doğal alanların korunması yalnızca Türkiye'de değil küresel ölçekte de birçok ülkede birçok canlı varlığa fayda sağlamaktadır. Koruma anlayışları ve bu alanlara yaklaşımlar dünya üzerinde ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Ülkelerin maruz kaldığı ekonomik ve küresel krizler, iklim şartları, ülkeler arası krizler, sahip olunan doğal rezervler, doğal, tarihi ve kültürel varlıkları korumadaki bilinçsizlikler; ülkelerin gelişmişlik düzeylerini etkileyen en önemli faktörlerdir.

Dünyada korunan alanlar, toplam karasal alanların %15,4'ü (20,6 milyon km^2), kıyı ve deniz alanları %10 civarı ve okyanus alanları %3,4'ünü (12 milyon km^2) kapsamaktadır.

Tablo 4.1 2016 yılı ülkelerdeki korunan alan sayıları [63]

Sıralama	Ülkeler	Korunan Alan Sayısı
1	A.B.D.	34.071
2	ALMANYA	22.793
3	İNGİLTERE	11.424
4	RUSYA	11.251
5	ESTONYA	9.308
6	KANADA	7.642
7	İSVİÇRE	5.906
8	YENİ ZELANDA	5.856

- **Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN), Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Tarafından Yapılan Koruma Yaklaşımları ve Müdahale Yöntemleri**

Avrupa'nın oldukça büyük bir alanını kapsayan koruma alanları, Avrupa Çevre Ajansına üye ve işbirliği içindeki ülkelerin % 21' ini kapsamaktadır [64].

Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) doğanın çeşitliliğini ve bütünlüğünü korumak ve geleceğe aktarmak adına tüm ülkeleri çatısı altında toplamayı hedeflemiş olan uluslararası bir doğa koruma organizasyonudur.

IUCN düzenli olarak koruma adına ülkelerarası ortak bir dil sağlamayı, üye ülkelere teknik destek sağlamayı, koruma alanlarına yönelik uluslararası standartlar belirlemeyi, koruma uygulamalarının planlanmasını ve uygulamasını güncel tutmayı hedefleyen yaklaşımlar üretmektedir.

Griff' e göre, bu alanların sahip olduğu kaynak değerlerinin ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir yönetimi ve kullanımı için nelerin, nasıl, hangi bütçeyle kimlerle yapılacağını, koruma ve sürdürülebilir kullanma ve yönetimde uyulması gerekecek kuralları, yöntemleri ortaya koymak gereklidir [65]. Bu kapsamda koruma alanlarıyla ilgili olarak IUCN tarafından yeni bir planlama modeli önerilmiştir.

Thomas ve Middleton (2003)'ne göre [66] Korunan Alan Planlarının Özellikleri;

1. Açık ve kolay anlaşılır olmalı. Kısa ve basit dille anlatılmalı. Kolay olmalı. Teknik dilden uzak ve okuyan herkes tarafından anlaşılır olmalıdır.
2. Kısa ve ayrıntılı olmalı. Tümüyle gerekli olan bilgileri içermeli, uzun olmamalı fakat faaliyetlerini yerine getirmesi için yeterli bilgileri içermelidir.
3. Doğru ve amaçları uygun olmalı. Çok büyük hatalardan ve ifadelerden uzak olmalı, tüm öneri ve hükümlerin açıklamaları mantıklı olmalı.
4. Sistematik ve mantıklı olmalı. Planda önerilen bütün kararların alanın değerlendirilmesi ile elde edilen yönetim politikaları ile tutarlı olmalıdır. Standart mantıksal bir çerçeve sunmalıdır.
5. Alan ile duygusal bağlantısı olanlar ve diğer ilgililerin tümü tarafından kabul edilebilir olmalı.
6. Doğru ve pratik olmalı. Amaçlara açık ulaşılabilmesi için gerçekçi metodları içermeli ve arzu edilen çıktıların sonuçları izlenebilir olmalıdır.
7. Konuya odaklı ve etkin olmalı. Alanın yönetimim için bir araç olan amaçlar yerine getirilebilir olmalı. Kullanım ihtiyaçlarını karşılamalı, yasa ve yükümlülükleri yerine getirmelidir.
8. Ülkelerin kendi sistemlerine adapte edilebilir olmalı. Rafa kaldırmak için değil, kullanılabilir olmalı ve her bölümü uygulanabilir olmalıdır.
9. AB, IUCN, RAMSAR, UNEP gibi uluslar arası korunan alan sistemleri ve rehberleri ile uyumlu olmalı.

IUCN tarafından başka bir koruma alanı olan milli parklarda da planlama ve sürdürülebilirliğe yönelik başka bir planlama yaklaşımı izlenmektedir.

IUCN'e göre milli parkın doğal, kültürel, estetik ve rekreasyonel kaynak değerlerininin göz önüne alındığı yönetim planının en önemli bileşeni, günümüzde kent ve bölge planlarında da kullanılan bir sistem olan ‘zonlama’ (zonning) oluşturmaktadır [67].

Dünya üzerinde zonlama sistemi ile ortak bir dil yakalanmış olup bazı ülkeler kendi özelliklerine göre yorumlasa da günümüzde birçok ülkede hala yalnızca milli parkların korunmasında değil birçok koruma alanında da bu yaklaşım izlenmektedir. Bölgeleme-zonlama sistemi ile korunması gerekli olan alanın çekirdek bölgesinin belirlenmesi ve çevresindeki bölgelerin özelliklerine göre

koruma derecelerinin ve müdahale yöntemlerinin sınıflandırılması ve koruma-kullanma dengesinin sağlanması korumaya yönelik atılmış sağlam bir adımdır.

Dünya Koruma Birliği'nin yanı sıra Birleşmiş Milletler tarafından da Koruma Alanları Listesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Birleşmiş Milletler - UNESCO tarafından tanımlanan diğer koruma yaklaşımları ise Dünya Miras Alanları ve Biyosfer Rezervleridir.

Bunun yanı sıra bugün dünyada uluslararası düzeyde en yaygın kabul gören yerinde (in-situ) koruma kategorileri, IUCN' nin koruma alanları ile UNESCO'nun biyosfer rezervleri ve dünya miras alanlarıdır. Dünya Doğayı Koruma Stratejileri bir antlaşma ya da sözleşme değildir. Genel bir deklarasyondur. Lean ve Hinrichsen 1992 yılında yaptığı açıklamaya göre 1980 yılında yayınlanmasını takiben bu öneriler elliyi aşkın ülkede koruma ile ilgili ulusal ve yerel stratejilerin belirlenmesinde kullanılmıştır [68].

IUCN'den başka uluslararası alanda doğa koruma konusunda önemli çalışmalar yapan kuruluşlardan "Uluslararası Kuşları Koruma Komitesi" (ICBP) 1922 yılında Londra'da, "Uluslararası Su Kuşlarını Araştırma Bürosu" (IWRB) 1947 yılında yine Londra'da, "Doğal Hayatı Koruma Vakfı" (WWF) 1961 yılında kurulmuştur [69].

IUCN tarafından belirlenen korunan alan kategorilerine göre; V- Kara/Deniz Peyzajını Koruma Alanı; Korunan alan kara/deniz peyzajını koruma ve eğlenme-dinlenme amacıyla yönetilir. İnsan ve doğa arasındaki etkileşimin zaman içinde önemli estetik, ekolojik ve/veya kültürel değer taşıyan ayırt edici bir nitelik oluşturduğu, çoğu zaman yüksek biyolojik çeşitliliğe sahip, gerektiğinde kıyı ve denizi de kapsayan alanlar olduğu belirtilmektedir [30].

İngiltere'de bugün Kamil Abduş Gölü ve Çevresinin müdahaleler sonucu kaybettiği özelliklere benzer alanlar IUCN sınıflandırmasında V.kategoride olup milli park ilan edilmektedir. İngiltere'deki milli parkların V- Kara/Deniz Peyzajını Koruma Alanı kategorisine girmesindeki en önemli etken parkların kentle entregre olmuş olması ve çevresinde yapılaşmaların bulunması, sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel özelliklerin bozulmadan korunabilmiş olmasıdır.

İngiltere'de IUCN sınıflandırmasında V- Kara/Deniz Peyzajını Koruma Alanı kategorisinde olan milli park alanları yönetim planları ile korunmakta ve koruma-kullanma dengesi sağlanmaktadır.

Milli park idaresi yönetim planı hazırlarken, bir devlet kurumu olan Countryside Agency ve English Nature ile milli parkın tümünü ya da bir kısmını kapsayan komisyon veya kurulların görüş ve önerilerine danışmak zorundadır [70].

4.2 Ülkemizde Doğal Alanları Koruma Yaklaşımları ve Müdahale Yöntemleri

Günümüzde kentlerimiz sürekli olarak çeperlere doğru büyüyerek karmaşık bir hal alırken kentlilerin kente yönelik ihtiyaçları hızla değişmiştir. Bugün koruma mevzuatının güncel tutulamaması, şehirlerimizde nüfus yoğunluğunun gün geçtikçe artması ve buna yönelik yönetim tarafından herhangi bir planlama politikasının oluşturulmaması bununla birlikte kent mekanında ilişkiler ağının gün geçtikçe karmaşıklaşması ve dolayısıyla sit alanlarının kentte baskı altında kalması gibi sebeplerle koruma alanlarına yönelik çıkarılan yasalar güncelliğini ve uygulanabilirliğini sürdürememektedir.

Türkiye'de doğal ve kültürel kaynakların korunmasına ilişkin en kapsamlı görünen dört ayrı kanun bulunmaktadır. Bunlar;

1- 1983 tarihli 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (3386 sayılı yasa ile değişik) ve ilgili Yönetmeliği,

2- 1983 tarihli 2872 sayılı Çevre Kanunu ve ilgili Yönetmeliği,

3- 1983 tarihli 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu ve ilgili Yönetmeliği,

4- 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu ve Avcılık ve Balıkçılık İşleri Yönetmeliği'dir [71].

Türkiye'de sadece doğal değerler ele alındığında, alan veya türlerin korunması konusunda mevzuat ve yazında 50'den fazla kavram kullanılmaktadır. Tarihi değerler de dikkate alındığında bu sayı 70'i geçmektedir. Milli park, ekolojik yönden aşırı duyarlı milli park, doğal milli park, arkeolojik milli park, tabiat parkı, tabiatı koruma alanı, devlet ormanı, özel orman, muhafaza ormanı, istihsal ormanı,

özel çevre koruma alanı, özel çevre koruma bölgesi, tabiat varlığı, tabiat anıtı, doğal anıt, korunması gerekli taşınır tabiat varlığı, fosil, doğal çiçek soğanı, doğal sit, doğal varlık, doğal kaynak, deniz parkı, avlanması yasak hayvan, yaban hayatı koruma sahası, orman alanları, orman içi dinlenme yeri, yaban hayvanı üretme istasyonu, balık üretme ve yetiştirme istasyonu, Akdeniz Foku habitatı, İstanbul Boğaziçi Alanı, peyzajın korunması, biyosfer rezervi, sulak alan, deniz kaplumbağası üreme alanı, uluslararası ticareti yasaklanmış bitki ve hayvan türleri, biyolojik çeşitlilik, biyolojik güvenlik, duyarlı alanlar, genetik çeşitlilik, arkeolojik sit, kentsel sit, ören yeri, harabe, tarihi sit, sivil mimarlık örneği, dinsel yapı, kültürel yapı, anıt ve abide tüzel düzenlemelerde ve politika belgelerinde kullanılan kavramlardan bazılarıdır. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar da dikkate alındığında, bu kavram kargaşası daha da artmaktadır. Doğal olarak bu kargaşa uygulamaya da yansımakta, kurumlar arasında zaten varolan yetki ve görev çatışmalarını arttırmakta ve işbirliğini güçleştirmektedir [71].

Ülkemizde korunan alanlara yönelik en önemli kanun olan 2863 sayılı kanunun amacı incelendiğinde 'korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilâtın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir' şeklinde belirtildiği görülmektedir. Ayrıca aynı kanunun 8. ve 10. Maddelerinde taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlamak adına karar ve tedbir alma yetkisinin Koruma Kurullarında olduğu belirtilmiştir.

Çevreye yönelik koruma kanunlarından bir diğeri ise 1983 tarihli 2872 sayılı Çevre Kanunu'dur. 2872 sayılı Çevre Kanununun amacı "bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır." şeklinde tanımlanmıştır.

Çevre Kanununun 9.maddesine göre "Ulusal mevzuat ve taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler ile koruma altına alınarak koruma statüsü kazandırılmış alanlar ve ekolojik değeri olan hassas alanların her tür ölçekteki plânlarda gösterilmesi zorunludur. Koruma statüsü kazandırılmış alanlar ve ekolojik değeri

olan alanlar, plân kararı dışında kullanılamaz." Ayrıca "Sulak alanların doğal yapılarının ve ekolojik dengelerinin korunması esastır. Sulak alanların doldurulması ve kurutulması yolu ile arazi kazanılamaz. Bu hükme aykırı olarak arazi kazanılması halinde söz konusu alan faaliyet sahibince eski haline getirilir" şeklinde hükümleri bulunmaktadır.

Ülkemizde koruma konusunda gelişmiş ülkelere kıyasla koruma yasalarında değil koruma uygulamalarında aksamalar bulunmakta ve koruma alanları yaşatılamamaktadır. Koruma uygulamalarındaki aksamaların en önemli sebepleri; koruma alanlarında cezai işlemlerin, yaptırımların ve denetimlerin yetersiz olması, mülkiyet sahiplerinin koruma uygulamalarına yönelik maliyeti karşılayacak ekonomik güçte ve bilinçte olmamaları, koruma ve uygulama konusunda akademik çevrenin ve koruma kurullarının yetkisinin görüş niteliğinde kalması, koruma kurullarının katı kararlarının olmasıdır.

Ülkemizde koruma alanlarında koruma statüleri ve ilanları yasalarla belirlenmektedir. Ancak yasalarla belirlenen koruma alanlarında koruma ilanlarından sonra bu bölgelerin değerlendirilmesi, yaşatılması, koruyarak kullanılması veya atıl bırakılmaması amacıyla yapılan örneklerde ağırlıklı olarak rant kazancı sağlanmaya başlanmıştır. Özellikle büyükşehirlerdeki tarihi kent merkezleri başta olmak üzere sit alanlarında korumadan çok rant kazanma amaçlı örnekler artmaktadır. Rantsal geliri olmayan koruma alanlarında korunma konusunda izlenen yol bölgeye herhangi bir müdahalede bulunmadan kendi haline bırakmak olmuştur. Söz konusu bu durum tarihi sit alanlarında köhneleşme başta olmak üzere kent merkezlerinde çöküntü bölgeleri oluşturmakta, doğal sit alanlarında ise alanı sit yapan özelliklerin tamamen yitirilmesine sebep olacak kadar atıl bırakılmasına, korunamama durumu içerisine girmesine ve yaşatılamamasına sebebiyet vermektedir. Öyle ki koruma alanı ilan edilen bölgeler, kentte önemli birer değer olması gerekirken terk edilmiş, atıl kalmış tarihi alanlarda oluşan suç bölgeleri ve insan sağlığına zararlı zehirli gazlar yayan doğal alanlar gibi çekim merkezi olması gerekirken insanların giderek uzaklaştığı bölgeler haline gelmiştir.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de kentler zaman içerisinde değişim sürecine girmektedir. Bu süreç kentlerin sahip olduğu ekonomik, siyasal, sosyal ve fiziksel etkenlere bağlıdır.

2863 sayılı kanun, 644 sayılı KHK'nın 13/A maddesi ile yürürlüğe giren Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usül ve Esaslara Dair Yönetmelik kapsamında sit alanlarının mevcut veya yeniden sit derecelendirmesinin yapılmasına ilişkin düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda korunması gerekli bu bölgelerde Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usül ve Esaslara Dair Yönetmelik'te belirlenen kategorilere ilişkin ayırt edici özellikler belirlenmiştir.

	KESİN KORUNACAK HASSAS ALANLARIN AYIRT EDİCİ ÖZELLİKLERİ (MADDE 7)	EVET	HAYIR	KISMEN	UZMANLARIN GÖRÜŞ VE DEĞERLENDİRMELERİ
a	Bölgesel, ulusal veya dünya ölçeğinde olağanüstü ekosistemleri, türleri bulundururlar				
b	Jeolojik, jeomorfolojik özellikleri korunmuştur.				
c	Genel olarak insan etkisi olmadan meydana gelmiştir.				
ç	İnsan faaliyetleri sonucu bozulma veya tahrip olma riski yüksektir.				
d	Alan kendine özgü koruma amaçlarına ters düşecek nitelikteki insan faaliyetlerini bünyesinde bulundurmaz.				
e	Ekolojik açıdan önemli yoğunlukta olması beklenen yerel türlerin büyük kısmını bünyesinde bulundurur. Doğal süreçler veya zamanla sınırlı müdahalelerle bu yoğunluklara dönüşebilme kabiliyetine sahiptir.				
f	Koruma amaçlarına ulaşmak için önemli ve sürekli müdahale istemeyen özellikleri vardır.				
g	Gerektiğinde ve mümkün olan durumlarda, alanın belirlenmiş koruma amaçlarına ulaşmasına yardımcı olacak arazi kullanımları ile çevrelenmiştir				
ğ	Basit müdahalelerle yönetilebilirlik özelliklerine sahiptir.				
h	Korunacak hedef tür veya türlerin üreme alanlarını ihtiva eder.				

Şekil 4.1 Kesin Korunacak Hassas Alanların ayırt edici özellikleri [19]

Mevcut veya yeniden sit derecelendirmesinin yapılmasına ilişkin düzenlemelerin yapılmaya başladığı alanlarda AHP sistemiyle de puanlama sistemine gidilerek, öncelikle ayırt edici özellik sonrasında APH puanlaması ile ilgili uzmanların kanaat ve önerileri doğrultusunda sit dereceleri yeni sisteme göre yeniden kategorilere ayrılmaktadır.

	NİTELİKLİ DOĞAL KORUMA ALANLARININ AYIRT EDİCİ ÖZELLİKLERİ (MADDE 8)	EVET	HAYIR	KISMEN	UZMANLARIN GÖRÜŞ VE DEĞERLENDİRMELERİ
1	Doğal yapısı değişmemiş veya az değişmiş, modern yaşam ve önemli ölçüde insan faaliyetleri tarafından etkilenmemiş, doğal süreçlerin hakim olduğu, koruma amaçlarına uygun olarak yörede yaşayanların alanın mevcut kaynaklarını kullanmasını sağlayarak doğal hayata dayalı geleneksel yaşam şekillerinin korunduğu kara, su, deniz alanlarıdır.				
2	Bu alanlar, örtü altı tarım uygulamaları hariç tarım, kültür balıkçılığı hariç balıkçılık faaliyetleri ve alanın doğal yapısı ile uyumlu çadırlı kamp alanı, bungalov ve günübirlik faaliyetlerin yapılabildiği alanlardır. Alanın doğal özelliklerinin devamlılığı için halkın bu alanlara erişiminin uygun seviye ve şekilde tutulması esastır.				
3	Bu alanlar aşağıdaki kriterlerden bir veya bir kaçını içerir.				
	a) Doğal karakterini korumuş, büyük memeliler dahil besin zinciri içerisinde av-avcı ilişkisini muhafaza eden, yerli bitki ve hayvan topluluklarını bulunduran, özgün ekosistem yapısına sahiptir.				
	b) Modern yaşam ve önemli insan faaliyetleri tarafından etkilenmemiş, kırsal yaşam özellikleri taşır.				
	c) Doğal alanların ekolojik bütünlüğünü sağlar.				
	ç) Aşırı derecede ve uygunsuz insan kullanımı ve mevcudiyetinden uzaktır.				
	d) Yaban hayvanlarının barınma, beslenme ve üreme gibi hayati ihtiyaçlarını temin edebileceği uygun yaşama şartlarını sağlar				
	e) Biyolojik çeşitliliği, ekolojik süreçleri, ekosistem hizmetlerini, ekolojik barınakları muhafaza eder ve iklim değişikliklerine tampon sağlar.				
	f) Korunacak hedef tür veya türlerin yıl içerisinde dönemlerine bağlı yaptıkları göç ve yayılma alanlarını ve göç yollarını ihtiva eder.				
	g) Peyzaj değeri yüksektir.				

Şekil 4.2 Nitelikli Doğal Koruma Alanlarının ayırt edici özellikleri [19]

	SÜRDÜRÜLEBİLİR KORUMA VE KONTROLLÜ KULLANIM ALANLARININ AYIRT EDİCİ ÖZELLİKLERİ (MADDE 9)	EVET	HAYIR	KISMEN	UZMANLARIN GÖRÜŞ VE DEĞERLENDİRMELERİ
1	Kesin korunacak hassas alanlar veya nitelikli doğal koruma alanlarını etkileyen, bu koruma bölgeleri ile bütünlük gösteren, korumaya katkı sağlayacak, doğal ve kültürel bakımdan uyumlu düşük yoğunlukta faaliyetler, turizm ve yerleşimlere izin veren alanlardır.				
2	Bu alanlar aşağıdaki özelliklerden bir veya birkaçını bünyesinde bulundurur.				
	a) Peyzajı ile uyumlu insan yerleşimlerini içinde bulundurur				
	b) Doğal kaynak yönetim sistemleri ve ilgili kültürel değerleri, ekosistemleri ve habitatları içerir veya korunmasına katkı sağlar.				
	c) İnsanlar ve doğa arasında dengeli ilişkilerin geliştirilmesine ve muhafaza edilmesine katkıda bulunur.				
	ç) Uygulanabilir durumlarda yerel halkın sosyal ve ekonomik kazançlarına katkı sağlar.				
	d) Ulusal, bölgesel ve yerel seviyelerde doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına ve kalkınmaya destek olur.				
	e) Ekolojik, ekonomik ve sosyal boyutları dikkate alarak doğal kaynakların sürdürülebilir koruma ve kontrollü kullanımına elverişli alanlardır.				

Şekil 4.3 Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanlarının ayırt edici özellikleri [19]

Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usül ve Esaslara Dair Yönetmelik kapsamında sit alanlarının mevcut veya yeniden sit derecelendirmesinin yapılmasına ilişkin düzenlemenin yapıldığı en önemli örneklerden biri 17.ETBAR kapsamında Çanakkale ili, Gelibolu Yarımadasının yeniden değerlendirmeye alınmasıdır.

Gelibolu Yarımadasında ETBAR kapsamında sit alanlarında yeniden düzenlemeye gidilmiştir. ETBAR kapsamında alanda yapılan en önemli değişikliğik 1.derece Doğal Sit Alanı'nın küçültülmesi olmuştur. Bu kapsamda alanda 3.derece sit alanlarının tamamı ve 1.derece sit alanlarının bir kısmı Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı olarak yapılaşmaya açılmıştır. Yine 1.derece doğal sit alanının bir kısmı ve 2.derece doğal sit alanının bir kısmı Nitelikli Doğal Koruma

Alanı ilan edilmiştir. Bu kapsamda yeniden sit derecelendirmelerine yönelik çalışmaların bilimsel rapor ve verilere dayanılarak yapılması ancak sonucunda 1.derece doğal sit alanlarının yapılaşmaya açılması alanda rant kaygısının önünü açmaktadır.

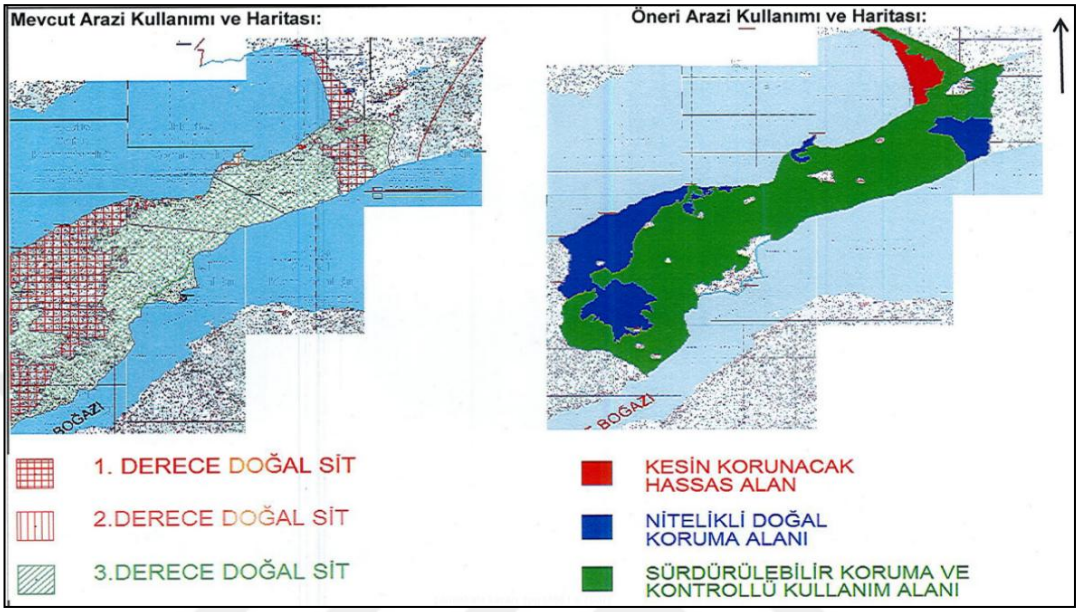

Şekil 4.4 ETBAR kapsamında değerlendirmeye alınan Gelibolu Yarımadası örneği [72]

Korunması gerekli alanlarda koruma anlayışının amacına ulaşamaması ve koruma alanlarının yaşatılamaması sebebiyle arayışlara gidilmiş olup bu alanların şehircilik ilkelerine uygun olacak şekilde yeniden kazanılması amacıyla 16.06.2005 tarihinde 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Kanunu çıkarılmıştır.

5366 sayılı kanun kapsamındaki uygulamalarda tek amaç koruma kurullarınca ilan edilen alandaki tarihi ve kültürel taşınmazların korunması ile sınırlı değildir. Bunun yanı sıra bölgede ticaret, konut, kültürel ve sosyal donatı alanı yaratılması ve doğal afet riskine karşı tedbir alınması da söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla 5366 sayılı kanun çerçevesinde kentsel dönüşüm uygulaması etkisini, sadece tarihi ve kültürel taşınmazların fiziksel olarak korunmasında değil; aynı zamanda uygulamanın yapıldığı alanlarda sosyal birtakım değişiklikler yaratması bakımından da göstermektedir [73].

Ahunbay'a göre belirli bir doku oluşturan alanların özelliklerini yitirmeksizin dönüşümünü sağlamak ve bireyler açısından doğabilecek olumsuz sonuçların önüne geçebilmek için; hazırlanacak projelerde alanın kendisine özgü nitelikleri göz önünde bulundurulmalı ve uygulama sürecinde hazırlanan projeler çerçevesinde hareket edilmelidir. Dolayısıyla 5366 sayılı kanun kapsamında kentsel dönüşüm uygulaması gerçekleştirilirken; mevcut kent dokusunun korunması ve planlı şekilde işleyişin sağlanması bakımından yenileme projelerinin hukuka uygun bir şekilde ve uygulamanın tüm aşamalarını içerir vaziyette olması gerekmektedir. Belirtmek gerekir ki, yenileme alanları olarak tespit edilen bölgelerde dönüşüm uygulamalarının varlığı bir gerek ise de uygulamada gösterilen yaklaşımlar, tam anlamıyla bütünleşik koruma anlayışına sahip değildir [74].

4.3 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde Doğal Alanları Koruma Yaklaşımları ve Müdahale Yöntemleri

Ülkemizde doğal sit alanı özelliklerini kaybetmiş olan Kamil Abduş Gölü ve çevresinde 1950 yılından günümüze planlamaya, korumaya ve uygulamaya yönelik atılan adımlar incelendiğinde koruma alanlarında uygulamalardaki yetersizlikler, koruma konusundaki bilinçsizlikler, yetki karmaşasının somut örnekleri ile karşılaşılmakta ve doğal bir sit alanının özelliklerini kaybetmesinin sebepleri netleşmektedir. Bu kapsamda Kamil Abduş Gölü ve Çevresini yeniden kazanmak ve canlandırmak amacıyla hangi adımların atıldığı ve bunların alana etkisi incelenmiştir.

Kamil Abduş Gölü'ne yapılan fiziksel müdahaleler incelendiğinde; ilk olarak 1950'li yıllarda Umur Dere'nin güzergahının taşkın riski sebebiyle değiştirilmesi ile denizden gelen tuzlu suyun yanı sıra Umur Dere'den gelen tatlı suyla da beslenen gölün bir su kaynağını kaybettiği tespit edilmiştir. Bu durum lagünün en önemli ekolojik bileşeninin kaybına sebep olmuştur. Yer altı kaynakları ile az miktarda besleniyor olsa da gölde sürekliliği ve yeterliliği olan tatlı su kaynağı kesintiye uğratılmıştır. İlk kez bu aşamada göl alanında küçülme başlamıştır.

Tablo 4.2 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde yıllara göre yapılan müdahaleler

Yıl	Yapılan Müdahaleler	Sonuçları
1950'ler	Umur Dere'nin Güzergahının Değiştirilmesi	Gölün tatlı su kaynağı ile beslenememesi-Lagün özelliği kaybının en büyük sebeplerinden
1969	Haliç'teki Gemi İnşa Tesislerinin Göl Dibine Taşınması	Göl dibine sanayinin kirletici etkilerinin taşınması
1970	Ekrem Bey Adasının Sakız Yarımadasına bağlanması-Karayolunun Eklenmesi	Karayolu yapımı ile doğal alanın bitişiğine araç trafiğinin gelmesi, Ekrem Bey Adası ile Sakız Adasının birbirine bağlanması ile tersane alanının artması
1986	Gölün doğusuna İSTON Fabrikasının kurulması	Göl dibine sanayinin kirletici etkilerinin taşınması
1993-1997 arası	Sit Alanı İlanları	Geç kalınmış sit ilanları
1998	Gölün doğusuna Tuzla Arıtma Tesislerinin kurulması	Sit alanı bitişiğine kimyasal etkisi fazla olan arıtmanın taşınması ile kötü koku, göl bitişiğinden atık hattı, kirli suların göl ile buluşması
2001	**Gölün kuruması**	**Bataklık haline gelen** **1.derece doğal sit alanı**
2004-2008	**Yeniden Diriliş Projesi**	**Göl üzerinde yapay adacıkların yapılması, göl yapısının eski haline oranla tamamen değişmesi, gelecek için ortaya çıkan çekim merkezi**
2008	Yenileme Alanı İlanı	Çekim merkezi

1969 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile Haliç Tersaneleri'nin Tuzla'ya taşınmasına karar verilmiş olup 1980 yılında Kamil Abduş Gölü'nün kuzeyinde Tersaneler faaliyete geçmiştir. Bu karar Haliç bölgesini sağlıklaştırmaya yönelik atılmış bir adım olsa da doğal çevre özellikleri dikkate alınmadan başka bir sulak alana

tersanelerin taşınmasına sebep olmuştur. 1969 yılında verilen ve 1980 yılında uygulamaya konulan bu karar doğrultusunda Kamil Abduş Gölü ve çevresinin sahip olduğu özelliklerin o dönemde de dikkate alınmadığı ve devlet destekli yanlış planlama kararları ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Gemi inşa sanayinin taşınması konusunda yer arayışları yapılırken dönemin sayfiye yeri olan ve sahip olduğu doğal özellikler göz önüne alınarak Tuzla dışında başka mekan arayışlarına da gidilmiş olması gerekmekte idi. Tersanelerin göl dibine taşınması, sanayinin fiziksel ve kimyasal etkilerinin direk olarak göl ve çevresinde görülmesine sebebiyet vermiştir. Zira bir bölgeye sanayi getirmek o bölgede nüfus ve ulaşım yoğunluğunu arttırmakla birlikte bölgesel çevre kirliliği de direk olarak kent içine etki etmektedir.

1970 yılında Ekrem Bey Adası ile Sakız Yarımadası birbirine bağlanmıştır. Bu işlemin yapılabilmesi için gölün Kuzeybatı kısmında bugün Tersaneler Bölgesi olan kıyı okunda doldurma işlemi gerçekleştirilmiştir. Doldurma işlemi ile gölün bu bölgede deniz ile bağlantısı tamamen kesilmiş ve doldurulan alanda işlevi günümüzde de devam eden tersaneler kurulmuştur. Aynı zamanda tersaneler bölgesine ulaşımı sağlamak amacıyla gölün kuzey ve kuzeydoğusundan yol aksı geçirilmiştir. Bu şekilde gölün kuzeydoğu tarafında sahip olunan doğal bileşen tamamen yok olmuştur. Kamil Abduş Gölünün deniz ile beslenmesinin kesilmesi göldeki tuzlu su miktarını da azaltmıştır.

1970'li yıllara gelindiğinde Kamil Abduş Gölünün hem tuzlu su hem tatlı su bağlantılarının kesildiği anlaşılmaktadır. Lagünde su miktarı azaldığı için göl zemininde küçülmeler başlamış ve zemin zamanla bataklık hale dönüşmeye başlamıştır. Bataklık haline dönen zeminde zamanla yağmurlar ve taşkınlar ile taşınan topraklar sayesinde göl zemininin kotunda artışlara sebebiyet vermektedir. Ayrıca lagünün biyolojik varlığını devam ettirebilmesi için gerekli olan en önemli etken su değişimidir.

1986 yılında göl yakınına İston Fabrikasının kurulması doğal çevre ve doğal özelliklere bakılmasızın alınan bir başka karardır. İston Fabrikasının kurulmasıyla alanda sanayi miktarı arttırılmış buna bağlı olarak göl ve çevresini kirletici özellikler de artmıştır. 1986 yılında göl ve çevresindeki özelliklere karşı hala

bilinçsiz olunduğu görülmektedir. Kamil Abduş Gölünün deniz ve dere ile beslenmesinin kapatılması, buharlaşma miktarları ve çevresinde bulunan sanayi yapılarının drenajları sebebiyle göl suyunda azalmalar hızla devam etmektedir. Buna bağlı olarak gölün yüzey alanının küçülmesi hızlanarak devam etmiştir.

1993-1997 yılları arasında Kamil Abduş Gölü ve Çevresi sahip olduğu doğal özellikleri yıpranmasına rağmen hala koruyor olması sebebiyle 1.derece ve 2.derece sit alanı ilan edilmiştir. Korumaya yönelik alınmış geç bir karar olsa da en önemli karardır. Kamil Abduş Gölü ve Çevresi sit alanı ilan edildikten sonra koruma politikalarına ihtiyaç duyulmuş ve 15.03.1999 tasdik tarihli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı yapılmıştır. Ancak 1998 yılında, bölgenin sit alanı ilan edilmesine rağmen günümüzde hala etkileri çevre halkı tarafından oldukça hissedilen Tuzla Arıtma Tesisleri kent içinde Kamil Abduş Gölü bitişiğinde kurulmuştur. Arıtma tesislerinin atık su hattı Kamil Abduş Gölünün etrafından dolanarak menfezin bulunduğu noktadan denize verilmektedir. Buda alanda kirletici özelliklerin ve ekolojik zararların artarak devam ettiğini göstermektedir. Sit alanı ilanlarından sonra alınan kararlar koruma bilinçsizliğinin artarak devam ettiğini ve koruma kararlarının yetersiz kaldığını göstermektedir. Alanın bölge planlama ölçeğinden itibaren korunması beklenirken gelinen bu nokta koruma anlayışını sorgulanmasına sebep olmaktadır.

1950-2000 yılları arasında Kamil Abduş Gölü ile ilgili korumaya yönelik atılan tek adım 1993-1997 yılları arasında alanda sit alanı ilanları kararlarının alınmasıdır. Bunun dışında alanda yapılan tüm müdahaleler geri döndürülemeyecek derecede alanın özelliklerini yitirmesine sebep olmuştur.

Tüm bu fiziksel müdahalelerin sonucunda 2001 yılında göl daha fazla dayanamamış ve tamamen kurumuştur. Kamil Abdüş Gölünün kurumasının ardından 2002 yılında bataklık-balçık haline dönüşen alanın kent sağlığını olumsuz etkilemeye başlamış ve çevre sağlığı açısından bir tehdit haline gelmiştir. Bu durum alanda fiziksel müdahale gerekliliği doğurmuştur. Bu sebeplerle 2001 yılında tamamen kuruyan göl ve çevresi için yerel yönetimler tarafından çözüm arayışlarına gidilmiştir. 2004 yılında Tuzla Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Devlet Su İşleri ve İstanbul Çevre Vakfı'nın ortak çalışmalarıyla Kamil

Abduş Gölü ve Çevresinde yapılan çalışmalar sonunda alanda yeniden canlandırma amacıyla Tuzla Ekolojik Diriliş Projesi'nin uygulanmasına karar verilmiştir. Ekolojik Diriliş Projesi koruma-kullanma dengesini sağlamaya çalışmış olsa da alanın doğal yapısına yapılmış olan fiziki müdahaleler sebebiyle koruma konusunda yetersiz kalmıştır. Bölgede yapılan en önemli çalışma alanın tekrar su ile buluşmasını sağlamak ve doldurma işlemi ile üç adet adacık oluşturulmasıdır. Bu adacıklar tamamen fiziki müdahale ile yapay yollarla oluşturulmuştur. Oysa 2872 sayılı kanunun 9.maddesinde sulak alanların doldurulması ve kurutulması yolu ile arazi kazanılamayacağı belirtilmiş olup arazi kazanılmasının tespit edilmesi halinde eski haline döndürülmesi zorunluluğu belirtilmiştir. Ancak henüz 5366 sayılı yasa yürürlüğe girmeden evvel tamamen bozulmuş ve sağlıksız olan bir doğal sit alanının rantsal amaç güdülmeden ve yapılaşmaya açılmadan, sit dereceleri korunarak yalnızca tekrar canlandırılması amacıyla başlanan bu hareket kent ve kentli için atılan olumlu bir adımdır.

Türkiye'de 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun amaç, kapsam ve yöntemiyle uyuşmayan 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Kanununun 16.06.2005 yılında yürürlüğe girmesinin ardından 2008 yılında göl ve çevresinin Yenileme Alanı ilan edilmesiyle alanda koruma kuralları kaldırılmış, kentin genel planlama süreci ile uygun olmayacak şekilde yalnızca alan bazında fiziksel yenileme uygulaması ortaya çıkmıştır. Bu durum alanda mevcut fiziksel sorunları çözmeye yönelik atılmış bir adım olsa da ileriye yönelik toplumsal, kültürel, sosyal ve doğal sorunların oluşmasına altyapı sağlamaktadır.

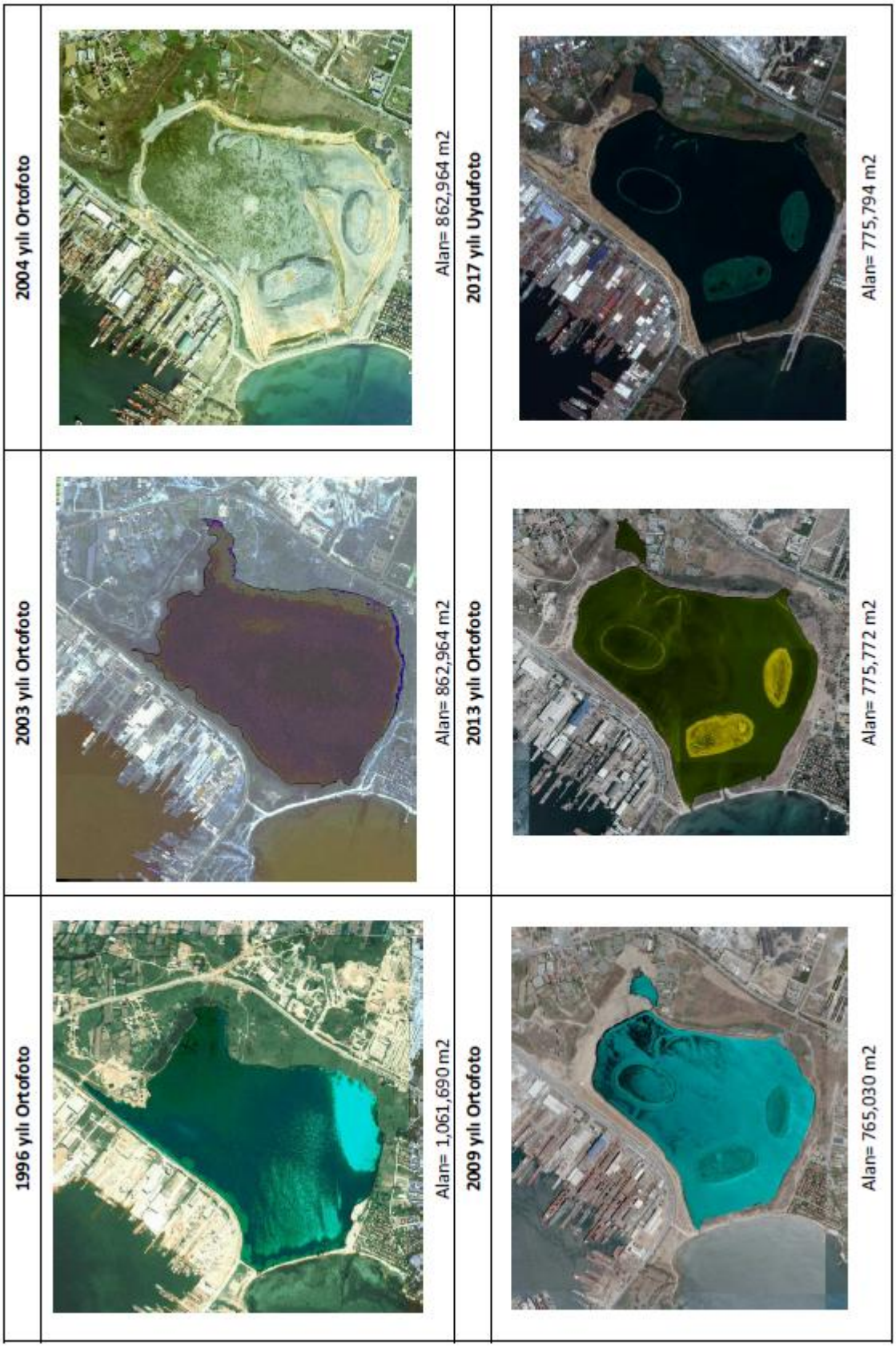

Şekil 4.5 Kamil Abduş Gölü ve Çevresinin yıllara göre değişimi [54]

4.4 Bölüm Sonucu

Ülkemizde korumaya yönelik uygulamalar saklamacı, katı kuralları olan, kentliyi engelleyen ve sosyo-ekonomik dengeyi sağlayamayan uygulamalardır. Sit alanı ilanları koruma amacıyla yapılsa da uygulamalarda ciddi eksiklikler görülmektedir. Ülkemizde uygulamasına sıklıkla rastladığımız bir koruma alanını sit alanı ilan ettikten sonra denetleme yapmadan kaderine bırakmak, o alanın yok olmasına en önemli etken sebeptir. Ülkemizde koruma ve sit alanı ilanları alan bazlı olmakta ve koruma alanı ilan edilen bölgelerde zonlama sistemi yerine sit derecelendirmesi uygulaması bulunmaktadır. Korunması gerekli bölgelerde koruma alan bazlı değil bölge bazlı olmalıdır ki bu da koruma amaçlı uygulama imar planları ile mümkündür. Teze konu çalışma alanı olan Kamil Abduş Gölü ve Çevresinin geçmişten günümüze bu derece zarar görmesinin en büyük etkeni sit alanı ilan edildiği tarihten itibaren alana yönelik yapılmış bir koruma amaçlı uygulama imar planının olmaması ve korumaya yönelik herhangi fiziki bir müdahalede bulunulmamasıdır. Bu durum koruma alanlarında en önemli etken olan sürdürülebilir koruma yaklaşımlarının sağlanamamasına sebep olmaktadır.

Öte yandan kentlerin zaman içerisinde giderek büyümesi sit alanlarında yapılaşma baskısına ve bu alanların kente katılması ve/veya yeniden kazanılması fikrinin oluşmasına sebep olmaktadır. Özellikle kent merkezi yakınlarında bulunan sit alanları arsa değerlerinin üzerinde kalmakta ve kent merkezlerinde rantsal getirinin fazla olması sebebiyle yatırımcıya cazip gelmektedir. Bu sebeple yıpranmış, köhnemiş veya özelliklerini kaybetmeye başlamış tarihi, kültürel ve doğal çevrenin yeniden hayata geçirilmesi, yenilenmesi, korunması için arayışlara gidilmiş ve serbest piyasanın ilgisini çekme amacıyla çalışmalar yapılmıştır. Çünkü serbest piyasanın koruma alanlarında yatırım yapması sayesinde devlet üzerindeki ekonomik yük kalkacak, köhnemiş ve yıpranmış sit alanları yeniden değerlenecek ve bu sit alanlarından finans kaynağı yaratılarak ekonomiye katkı sağlanacaktır. Korunması gerekli olan Kamil Abduş Gölü ve çevresinin 2008 yılında yenileme alanı ilan edilmesi bölgeyi serbest piyasanın ekonomik çekim merkezi haline getirmektedir.

16.06.2005 yılında Yenileme Kanunu ilan edildiğinde Kültür ve Tabiat Varlıklarının korunması Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından yapılmaktaydı. Başka bir deyişle 5366 sayılı kanun amacında belirtilen kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurulları o dönem tek bir kurul olan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu idi. 18.10.2011 tarih ve 28088 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan karar ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığına bağlı Tabiat Varlıklarını Koruma Komisyonları oluşturulmuştur. Bu durumda Kültür Varlığı ve Tabiat Varlığı ayrı komisyonlarca ayrı bakanlıklarca koruma kararları alınır duruma getirilmiştir.

Bunun yanı sıra yenileme alanı ilanları alan bazında yapılan avan proje ile gerçekleştirilecek uygulamalar sebebiyle oldukça risklidir. Zira yenileme alanı ilanı ile alanlarda yetki Koruma Kurullarından Yenileme Kurullarına geçmektedir.

5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun amacı " ... koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak **yeniden inşa ve restore edilerek**, bu bölgelerde **konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması**, tabiî afet risklerine karşı tedbirler alınması, **tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların** yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır" şeklinde belirtilmiştir. 5366 sayılı kanunun amacına göre yenileme alanı ilanlarının doğal sit alanları için değil, üzerinde yıpranmış ve özelliklerini kaybetmeye yüz tutmuş yapılaşmaların olduğu tarihi alanlar için olduğu açıkça belirtilmiştir. Buna göre doğal sit alanları Yenileme Kanunu'nun kapsamına girmemektedir.

Bunlara ek olarak 19.07.2012 tarih ve 28358 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik'in 5.maddesinin h bendinde "Korunan alanlarda bozulmuş yada bozulmaya yüz tutmuş ekosistem ve habitatların onarılması, ekolojik rehabilitasyonu, ekolojik restorasyonu yapılır" şekilde belirtilmiştir. Günümüzde derecesi tekrar belirlenmek istenen sit alanlarında Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik geçerlidir. Ancak ETBAR kapsamında yeniden sit derecelendirmeleri yapılan örnekler incelendiğinde, sit alanlarında yapılaşmaların önünü açan uygulamalar tespit edilmektedir. Bununla birlikte Ekolojik Temelli Bilimsel Araştırma Raporlarının ihale yolu ile özel

şirketler tarafından hazırlanması, sit derecelendirmeleri ile ilgili değişikliklerin ilgili kurumlarda askıya çıkmaması ve raporun herhangi bir şekilde paylaşılmaması yeniden sit derecelendirmelerinde şeffaflığın önüne geçmektedir.

Bunlarla birlikte IUCN kategorilerine göre V- Kara/Deniz Peyzajını Koruma Alanı kategorisi Türkiye'de Tabiat Parkları koruma statüsündedir [33]. Teze konu çalışma alanı olan Kamil Abduş Gölü ve çevresi de yapılan yanlış müdahaleler sonucunda sahip olduğu tüm doğal özellikleri, biyolojik çeşitliliği, estetik ve kültürel değerleri kaybetmemiş olsaydı bugün IUCN tarafından milli park, Türkiye tarafından da tabiat parkı ilan edilerek hem ulusal hem de uluslararası korunan bir doğal alan olabilirdi.

Bu gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda doğal sit alanlarının yenileme alanı olma durumlarının yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

5
Sonuç ve Öneriler

Yerleşme dokuları, dünya üzerinde hızla artan nüfusla paralel kentleşme ve sanayileşmenin de etkisi ile yine aynı hızla kent çeperlerine doğru genişlemiştir. Nüfusun yoğun olarak arttığı bölgelerde yaşanan kentleşme sorunları sahip olunan doğal, tarihi, kültürel sit alanlarını ve özel çevre koruma bölgelerini baskı altına almıştır.

Gelişmiş ülkelerde doğal alanların korunması ve sürdürebilirliğin sağlanabilmesi amacıyla birçok strateji geliştirilmişken, gelişmekte olan ve hala gelişememiş ülkelerde bu durum oldukça geride kalmıştır. Gelişmiş ülkeler sahip oldukları koruma alanlarında koruma-kullanma dengesini sağlayarak bozulmadan geleceğe aktarılabilmesinin yanı sıra kentsel yenilemeyi rehabilitasyon ve yeniden canlandırma amacıyla kullanılan ve korumacı yaklaşımları olan bir planlama aracı olarak görmektedir. Buna bağlı olarak gelişmiş ülkelerde kentsel yenileme; yoksul, atıl, köhnemiş, suç merkezi haline gelmiş alanların temizlenmesi, kent merkezleri ve diğer bölgelerdeki ekonomik ayrımın giderilmesi ve yerel yönetimlere mali katkı olması amacıyla kullanılmaktadır. Oysa gelişmekte olan ülkeler sorunların çözümüne inmeden ekonomik büyümeyi teşvik ederek kazanç sağlamak amacıyla kentsel koruma, kent estetiği, kent imajı gibi faktörleri geri plana atarak; fiziksel, sosyal ve kültürel çevreyi değiştirmeye yönelik stratejiler uygulamaktadır. Bu durum aynı zamanda bu ülkelerin sahip olduğu koruma alanlarında kimlik kaybına sebep olmakta ve bu alanların geri dönülemez şekilde yıpranmasına ve yok olmasına sebep olmaktadır.

Ülkemizde müdahale edilmesi gereken birçok koruma alanı bulunmaktadır. Bazı bilim insanları tarafından koruma alanlarının müdahalesiz korunması gerekliliği savunulurken bazı bilim insanları tarafınca da koruma alanlarının sürdürülebilmesi için kent yaşamına katılması, kullanılması gerekliliği savunulmaktadır. Müdahale edilmesi zorunlu olan koruma alanlarında

sürdürülebilirliğin sağlanması için koruma ve yenileme birlikte düşünülmelidir. Çünkü yenileme alanı ilanı ve sonrasında bu alanlarda benimsediğimiz müdahale biçimi tarihi, kültürel ve doğal mirasımız olan koruma alanlarının sürdürülebilirliğinin sağlanmasında bir araç olarak yetersiz kalmaktadır. Koruyarak yenileme ve sürdürme düşüncesinin olmadığı yenileme alanlarında "yenileme" adı altında ranta bağlı ve ekonomik kazanç amaçlı uygulamalarla karşılaşılmaktadır. Bu düşüncelerle yapılan müdahaleler koruma alanlarının sahip olduğu özelliklerin geri dönülmez bir biçimde kaybına sebep olmaktadır. Bu sebeple müdahale edilmesi zorunlu olan koruma alanlarında kentsel yenileme mutlak suretle koruma destekli olmalıdır.

Tuzla İstanbul'un en hızlı büyüyen, gelişen, planlama çalışmaları yapılan ilçelerinden biridir. Tuzla İlçesinde bulunan sit alanlarının yanında Kamil Abduş Gölü ve Çevresini 1.derece ve 2.derece sit alanı yapan özellikler hem İstanbul'da hem de Dünya üzerinde nadir bulunan doğal değerlerdendir.

Tuzla ilçesi E-5 ile Demiryolunun bitişiğinde olması, Marmara Denizi kıyısında olması, Sabiha Gökçen Havalimanına olan yakınlığı gibi avantajları sebebiyle kuşkusuz sanayi alanlarının yer seçiminin en önemli sebeplerindendir. Tuzla'da birçok sanayi alanının bulunması, tersane bölgesinin bulunması ve gemi inşa sanayinin bulunması sayesinde ilçe bölge çapında ciddi bir istihdam yaratmaktadır. Ekonomik katkısı yadsınamayacak derecede fazla olan bu alanların kent içine yanlış planlama kararları ile yerleştirilmesi sebebiyle kuşkusuz bugün bu alanların etki alanında kalan koruma alanları özelliklerini kaybetmeye yüz tutmuştur. Sanayi alanlarının ve tersane bölgesinin yarattığı istihdam olanakları sebebiyle Tuzla'ya göçle gelen ve önlenemeyen bir nüfus artışı gerçekleşmiş olup bu durum kent içinde gecekondulaşmaya, plansız yapılaşmış çevrelerin oluşmasına bununla beraber alt yapı sorunlarına sebep olmaktadır.

Teze konu çalışma alanı olan Kamil Abduş Gölü ülkemizde koruma alanlarına yaklaşımın, koruma alanlarının korunamamasının sebeplerinin ve korumanın ülkemizde nasıl uygulandığının en önemli somut örneğidir. Birçok gelişmiş ülkede koruma 1900'lü yıllarda başlamışken Kamil Abduş Gölü ve Çevresinin değeri ancak 1993 yılında anlaşılmıştır. 1993 yılına gelene kadar alanın bozulmasına yönelik

birçok yanlış karar alındığı ve bunun yanı sıra sit alanı ilanına rağmen koruma müdahalelerinin doğru yapılmadığı sonucuna alanın 2001 yılında bataklık hale gelmesiyle varılmıştır.

Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde 1993 yılındaki sit alanı ilanından önce bölgenin değerinin fark edilmemesi, önlem alınması gerekliliğinin düşünülmemesi, koruma alanlarına yönelik bilinçsizlikler veya bu alanın önemsenmemesi gibi nedeni bugün bilinmeyen sebeplerle göl için kırılma noktası sayılacak birçok önemli planlama kararları verilmiştir. Bunlardan Umur Derenin ağzının gölün kuzey kesimine doğru çevrilmesi, Gemi İnşa Tesislerinin bu bölgeye taşınmasına karar verilmesi, kent içi taşıt yolunun bölgeden geçirilmesi ve İston Fabrikasının yer seçiminin bu bölgeye verilmesi bölgede koruma kararı alınmasından önce verilmiş en önemli ve kritik planlama kararlarıdır. 1993-1997 yılları arasında Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde sit ilanları gerçekleşmiş; göl 1.derece doğal sit alanı, çevresi ise 2.derece doğal sit alanı ve arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir. 1993 ve 1997 yıllarında göl ve çevresi alan bazlı olarak korunmaya başlamıştır ancak bölgede sit alanı ilanı dışında korumaya yönelik yapılmış bir imar planı bulunmamaktadır. 1993 ve 1997 yıllarında göl ve çevresi sit alanı ilan edildikten sonra 1998 yılında gölün bitişiğinde Arıtma Tesisleri kurulmuştur. Bugün Tuzla'nın en büyük kent içi koku sorununun sebebi olan Arıtma Tesisleri sit alanı ile yalnızca 20 metrelik araç yolu ile ayrılmaktadırlar. Sit alanı ilanının akabinde koruma alanının 20 metre bitişiğine arıtma tesisi getirmek alandaki koruma bilinçsizliğinin en önemli göstergesidir. Bunun dışında 1993 yılında sit alanı ilan edilen bir bölgenin ancak 1999 yılında 1/5000 ölçekli koruma amaçlı nazım imar planının yapılabiliyor olması ve günümüzde 1/1000 ölçekli koruma amaçlı uygulama imar planının bulunmuyor olması 2001 yılında gölün sahip olduğu tüm özellikleri kaybetmesinin ve kurumasının en önemli sebeplerinden biridir. Çünkü Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde koruma, sit alanı ilanından sonra alan bazlı olmuştur. Bölgede korumanın sürdürülebilmesine yönelik hiçbir fiziksel olumlu müdahalede bulunulmamıştır.

Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde alınan planlama kararlarının bölgeye etkileri incelendiğinde alan bazlı koruma anlayışının doğal sit alanları için mümkün

olmadığı tespitine varılmıştır. Çünkü bir doğal sit alanını koruma alanı ilan ettikten sonra bitişiğine arıtma tesisleri yaparak deşarjını göl menfezinin bulunduğu noktadan verilmesi korumanın yalnızca koruma alanına yönelik olamayacağının en önemli göstergedir. Doğa bir bütündür. Arıtma tesislerinin atıklarının göl bitişiğinden verilmesinin gölü kirletmeyeceği düşünülemez. Sit alanı ilanından hemen sonra bölgede ima planları yapılmış olsa idi bugün yalnızca sit alanları için değil kent içinde en büyük sorunlardan biri olan arıtma tesisleri için yer seçimi kuşkusuz Kamil Abduş Gölü bitişiğinde olmayacaktır.

Doğal sit alanlarında koruma, bu alanların çevresiyle etkileşiminin birebir olması sebebiyle ve bölgede sürdürülebilirliğin sağlanması için parçacıl değil bütünleşik olmalıdır. Göl ve çevresi doğal özellikleri ve alana etkilerine göre bölgelere ayrılmalı, göl çekirdek bölgeyi oluşturmalı, diğer bölgeler ise özelliklerine göre sınıflandırılmalı ve korunmalıdır.

Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde sürdürülebilir koruma doğru zamanda koruma ilanları ile parçacıl değil bütünleşik koruma anlayışı ile mümkün olabilirdi.

Bir doğal sit alanında bütünleşik koruma; alanı sit alanı yapan özelliklerin ve kaynakların tek tek tespit edilip, bunların yalnızca doğal sit alanını besleyen özellikleri değil bu özellikleri sağlayan kaynaklarında korunması ile sağlanabilecektir. Kamil Abduş Gölü'nü lagün gölü yapan en önemli özellik olan tatlı su kaynağının korunamaması alanda kaynak korunamamasına dair en önemli göstergedir. Günümüzde Umur Dere kirli ve çoğu zaman kurumuş haldedir.

Göl ve çevresinde çevreyi kirletici fonksiyonlara ilişkin yer seçim kararları etkisini büyük kayıplara sebep olacak şekilde göstermiştir. Günümüzde işlevi hala devam eden Tersane Alanı, İSTON fabrikası ve Arıtma Tesisleri bölgenin birebir etkileşim alanında kaldığından hızla buradaki işlevlerine son verilerek bulundukları konumların değiştirilmesi/taşınması gerekmektedir. Göl ve çevresi kirletici etkisi olan bu alanlardan desantralize edildikten sonra alanda sağlıklaştırma ve yeniden canlandırma çalışmaları yapılmalı akabinde koruma-kullanma dengesini sağlamak adına yeniden işlevler verilmelidir. Bu sayede dokunmadan koruma anlayışı yerine alanın devamlılığının sağlanması için koruyarak kullanma sağlanacaktır. Ayrıca göl ve çevresinde koruma amaçlı uygulama imar planı çalışmaları hızla tamamlanmalı,

sit kararları yeniden gözden geçirilmeli ve bu alanları yaşatma amacıyla kentli ile buluşturacak 'Rekreasyon Alanı', 'Park Alanı' gibi işlevler verilmelidir. Planlar yapıldıktan sonra hızla uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Bu sayede toplum koruma alanlarını kullanırken aynı zamanda günümüzde koruma alanlarında temel eksiklik olan sahiplenme ve bilinçlenme gelişecektir.

Tüm bunlara ek olarak Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde gerçekçi ve sürdürülebilir bir koruma anlayışı için Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usül ve Esaslara Dair Yönetmelik kapsamında göl ve çevresinin sahip olduğu özelliklerin bilimsel verilere dayanarak yeniden tespitinin yapılması gerekmektedir. Bu amaca yönelik olarak öncelikle alanda 'Biyo-Ekolojik Ölçütlerin ve Kaynak Değerlerinin' tek tek tanımlanması, tespit edilmesi, nitel ve nicel veriler kapsamında bir yaklaşım oluşturulması gerekmektedir. Alanda saha çalışmaları yapılmalı, günümüze kadar gelebilmiş olan flora ve faunalar, habitat özellikleri saptanmalıdır. Kamil Abduş Gölü ve Çevresinde mutlak koruma gerektiren tür ve habitatların hala var olduğu tespit edilirse bu türlerin yayılım alanları koruma alanının merkezini oluşturacaktır.

Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usül ve Esaslara Dair Yönetmelik'e göre Doğal Sit Alanlarının yeniden belirlenmesi için öncelikle alan sınırlarının belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için göl ve çevresinde Biyo-Ekolojik Araştırma Sınırı, Jeolojik-Jeomorfolojik ve Hidrojeolojik Araştırma Alanı Sınırı, Peyzaj Araştırma Sınırları belirlenmelidir. Akabinde alana ilişkin Ön Değerlendirme Raporları oluşturulmaldır. Bu rapor ile Kamil Abduş Gölü ve Çevresinin günümüzdeki özellikleri (vejetasyon durumu, sulakalan özellikleri, bitki ve hayvan türleri; küresel ve ulusal ölçekte olmak üzere, jeolojik ve jeomorfolojik durumları) ve dereceleri tek tek tespit edilmeli bununla birlikte alanın büyüklüğü, duyarlılığı, doğallığı, habitat bütünlüğü, yenilenebilme yeteneği, eşsizliği, sosyo ekonomik değeri, ulusal düzeyde korunma durumlarına ilişkin uzman görüşleri doğrultusunda tespitlerde bulunulmalıdır.

Tüm bu tespitler sonucunda bölgeye yönelik Ekolojik Temelli Bilimsel Araştırma Raporu oluşturulmalı ve bu sayede alandaki sit kategorileri bilimsel olarak nitel ve nicel verilere dayandırılarak yeniden belirlenebilir. Ancak Ekolojik Temelli

Bilimsel Araştırma Rapor oluşturulurken şeffaf olunmalı, koruma bilinci kaybedilmemeli, tespitler bilinçli ve dürüst olmalı, rapor sonucu ilgili kurumlarda askıya çıkmalı, yapılaşmaların ve rant kazançlarının önü açılmamalıdır.

Korumaya yönelik bu seçenekler dışında 2001 yılında Kamil Abduş Gölü'nün kuruması sebebiyle alana fiziksel müdahale gerekliliği kesinleşmiştir. Bu sebeplerle yerel yönetimler tarafından fiziksel müdahaleler için çalışmalara başlanmışken göl ve çevresi 27.10.2008 gün ve 2008/14349 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 5366 sayılı kanun kapsamında Yenileme Alanı ilan edilmiştir. Ancak bölgenin doğal sit alanı olması ve yenileme kanununun yapılaşmış alanlarda uygulanması gerekliliği sebebiyle alana müdahale aracı yenileme avan projeleri değil sağlıklaştırma veya yeniden canlandırma olmalıdır.

Tüm bu şartlar sağlandığında Kamil Abduş Gölü ve Çevresi yeniden canlandırılabilir ve ülkemizde milli park statüsünde, uluslararası alanda ise IUCN sınıflandırmasına göre V. kategori olan Kara/Deniz Peyzajını Koruma Alanı'nda olup milli park ilan edilebilir.

Bu nedenlerle teze konu olan Kamil Abduş Gölü doğal sit alanı gibi doğal koruma alanlarına müdahale etmenin ve bu alanları canlandırmanın aracı yenileme alanı ilan etmek olmamalıdır.

Kaynakça

[1] D. Hasol, "Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü", içinde (s.43), P.P. Özden, Kentsel Yenileme, YEM Yayınları, İmge Kitabevi, İstanbul, 1998

[2] M. Tapan, "Koruma Sorunlarımız", Cumhuriyet Yayınları, 2014

[3] P. Roberts, H. Sykes, "Urban Regeneration", Sage Publications, London, 2000

[4] P.P. Özden, "Kentsel Yenilemenin Unutulan Öğesi, Toplumsal Yenilenme, Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları", Örgün Yayınevi, İstanbul, s.267-308, 2010

[5] A. H. Çolak, "Ormanda Doğa Koruma", Milli Parklar Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 2001

[6] IUCN, Guidelines for Protected Area Management Categories: Part II The Management Categories, UK, 1997

[7] R. Keleş, Kentbilim Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu, Ankara, s.81, 1980

[8] https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/conservation, Erişim Tarihi: 02.04.2017

[9] British Standarts Institude, Guide to the Principles of the Conservation of Historical Buildings, BSI, London: BS 7913, 1998

[10] J.M. Fitch, Historic Preservation: Cultural Management of the Built World, New York: Mc. Graw Hill Book Company, 1982

[11] Article 50 Paragraph 1, The Planning (Northern Ireland) Order, 1991

[12] Z. Görgülü, İ. Dincer, Z. Enlil, E. Örnek, E. Kurtarir, E. Altinok, "İstanbul'da Mahalle Yenileme İçin Bir Model – Küçükbakkalköy Örneği", İstanbul'un Eylem Planına Yönelik Mekansal Geliştirme Stratejileri, Nihai Rapor, BİMTAŞ ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi için Danışmanlık Hizmeti, s.18, 2006

[13] P. Özden, Kentsel Yenileme, İmge Kitabevi, s.44, 2008

[14] H. S. Andersen, P. Leather, Housing Renewal in Europe, The Policy Pres, London, 1998

[15] B. Sel, S. Turgut, H. Yakar, E. Özden, O. Akın, A. Yazgan, Kentsel ve Çevresel Koruma, Anadolu Üniversitesi Yayını, No:2813, Eskişehir, 2013

[16] I. Turok, Kentsel Dönüşüm: Neler Yapılabilir ve Nelerden Kaçınılmalı? D.Özdemir, P.Özden ve S.Turgut (2004) içinde (s.25), Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu, 27-30 Kasım 2004, İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi Yayınları, 2005

[17] I. Turok, Dönüşümün Mücadelesi: Yoksul Mahalleleri Kent Bölgesindeki Büyümenin Parçası Haline Getirebilmek, D. Özdemir (2010) içinde (s.35) Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama, Ankara: Nobel Yayın, 2010

[18] C. Hague, Küresel Kriz Bağlamında Kentsel Dönüşümü Yeniden Düşünmek, D. Özdemir (2010) içinde (s.98) Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları, Nobel Yayın, Ankara, 2010

[19] Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tabiat Varlıkları Genel Müdürlüğü, Doğal Sit Alanlarının Değerlendirilmesine İlişkin Teknik Esaslar, 2013

[20] E. Ö. Özden, Z. Görgülü, Planlama-Koruma İlişkisi Üzerine Yeni Bir Sistem Önerisi, Megaron Dergisi, 1, Issue:4, 2006

[21] D. Monero, "Nature and the Human Spirit" (280), L. K. Roger (2006), Cities and Nature, A Handbook for Renewal, McFarland&Company Inc., Publishers, North Carolina, USA, 2006

[22] A. Türk, Kentsel Koruma Yaklaşımlarında Kentsel Kimliğin Korunması, Isparta Örneği (Yüksek Lisans Tezi) (s.130), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1995

[23] Brahtz, Coastal Zone Management, John Willey and Sons, New York, 1972

[24] Z. Nahev, A. S. Liebermann, Landscape Ecology, Springer-Verlag, New York Inc., 1984

[25] P. J. Dugan**,** Sulak Alanların Korunması- Güncel Konular ve Gerekli Çalışmalar Üzerine Bir Çalışma, Doğal Hayatı Koruma Derneği, ISBN; 2-8317-0015-9, İstanbul, 1990

[26] Y. Ceran, Türkiye'nin Sulakalan Mevzuatı, H. Özbek içinde, Sulakalan Yönetim Planlaması Rehberi (sf.90), Ankara: Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Kuş Araştırmaları Derneği, 2007

[27] P. Nagel, Die Schutzgebietskatagorien. Tiergeographie und Naturschutz, WS 02/03, http://www.nlu.unibas.ch/PDF/ IUCN.pdf., 2003

[28] http://www.ormansu.gov.tr, Erişim Tarihi: 01.12.2018

[29] IUCN**,** Guidelines for Applying Protected Area Management Categories, Edited by Nigel Dudley, Gland, Switzerland, 2008

[30] N. Dudley (Editor), Guidelines for Applying Protected Area Management Categories, Gland, Switzerland: IUCN, s.86, 2008

[31] IUCN, L. Thomas, J. Middleton, Philips (ed.), Guidelines for Management Planning of Protected Area, Best Practice Protected Area Guidelines, No.10, 2003

[32] P. F. J. Eagles, S. F. Mccool, C. D. Haynes, Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management, IUCN Best Practice Protected Area Guidelines Series, No. 8, Switzerland and Cambridge, UK., 2002

[33] O. Kurdoğlu, Fırtına Vadisi'nin Doğal Kaynak Yönetimi Açısından İncelenmesi (Doktora Tezi), K.T.Ü, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 2002

[34] C. Couch, Urban Renewal Theory and Practice, Macmillan, Basingstoke, Z. Görgülü, İ. Dincer, Z. Enlil, E. Ornek, E. Kurtarir, E. Altinok, (2006) içinde

(s.18) "İstanbul'da Mahalle Yenileme İçin Bir Model – Küçükbakkalköy Örneği", İstanbul'un Eylem Planına Yönelik Mekansal Geliştirme Stratejileri, Nihai Rapor, BİMTAŞ ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi için Danışmanlık Hizmeti, 1990

[35] P.Özden, Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği, İ.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, İstanbul, 2001

[36] D. Özdemir, Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama, Avrupa Deneyimi İstanbul Uygulamaları (s. 213,214), Nobel Yayın, Ankara, 2010

[37] A. Türkün, Mülk, Mahal, İnsan, İstanbul'da Kentsel Dönüşüm, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014

[38] N. Gültekin Turgut, Kentsel Korumada Yenilenme Tercihli Yasal Yaptırımlar, Kent ve Bölge Üzerinde Çalışmalar Prof. Dr. Orhan Kuntay'a Armağan, Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara, 2007

[39] https://www.google.com.tr/intl/tr/earth/, Erişim tarihi:03.02.2016

[40] A. Aydın, Abduş Gölü Vejetasyonu, İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı 5, 1992

[41] M. Özkaya, Bütün Özellikleri ile Tuzla Tanıtım Rehberi, İstanbul, 1993

[42] A. Anıl, Tuzlanın Mekansal Gelişimi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul, 2005

[43] K. Philip, Doğuştan Günümüze Büyük İslam, Birsen Yayınevi, İstanbul, s. 65, 1972

[44] C. Soyhan, Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi, İstanbul, s. 25, 1996

[45] http://www.gezenbilir.com/index.php?topic=1872.0, Erişim tarihi: 04.08.2017

[46] Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 7, 2000

[47] M. Özdemir, Tuzla Tarihi, Tuzla Belediyesi Kültür Hizmeti, İstanbul, s. 392, 2011

[48] E. H. Tuncay, İstanbul İli, Tuzla İlçesi, Tuzla Kamil Abduş Gölü Çevresi Düzenleme Projesi, 1.Derece Arkeolojik Sit Alanı "Sakız Adası", Peyzaj Ön Projesi, Peyzaj Uygulama Raporu, 8.Ulusal Peyzaj Mimarlığı Ödülleri, Analiz ve Planlama 1.Ödülü, İstanbul, s.17, 2016

[49] https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/, Erişim tarihi:05.04.2016

[50] S. Doğaner, İstanbul'da Gemi İnşa Sanayi, İstanbul, 1993

[51] Tuzla Çevre Gönüllüleri, Tuzla Balık Gölü'nün ve Yöresinin Rehabilitasyonu, Ön Rapor, İstanbul, s. 3-8, 1991

[52]http://ikgt.blogspot.com.tr/2015/02/kosks-2015-kamil-abdus-golu-tuzla.html Erişim tarihi: 20.06.2016

[53] S. Doğaner, Kıyı Oklarının Doğal Varlıklar Olarak Korunması, Coğrafya Dergisi, Sayı:8, İstanbul, s.10, 2000

[54] Tuzla Belediyesi Arşivi, 2017

[55] Tuzla Belediyesi Arşivi, 2017 ve G.G.G.Duman şematik gösterimi, 2017

[56] https://iston.istanbul/tesislerimiz, Erişim tarihi:06.03.2016

[57] İ. Dinçer, Z. Enlil, Y. Evren, İstanbul'un Koruma Alanlarının Değerlendirilmesi, YTÜ Megaron Dergisi, Ct.4, Sayı:1, s.12, 2009

[58]https://www.iski.gov.tr/web/tr-TR/kurumsal/iski-hakkinda/aritma-tesisleri/atiksu-aritma-tesisleri/tuzla-atiksu-aritma-tesisi, Erişim Tarihi: 24.06.2016

[59] A. Bilgili, Tuzla Kamil Abdüş Gölü'nün Bilgisayarda Sonlu Elemanlar Yönetimi ile Çevresel Akıntı Modellemesi için Veri Toplanması ve Bir Ağ Sistemi Geliştirmesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Projem İstanbul Araştırma Projesi Raporu, İ.T.Ü. Denizcilik Fakültesi, İstanbul, 2008

[60] G. Kılıç, İstanbul Su Şebekelerinin Sismik Analizi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Deprem ve Yapı Mühendisliği Ana Bilim Dalı, İstanbul, s. 52, 2010

[61] Tuzla Belediyesi Arşivi, 2016

[62] Benevolo, (1995); Jokılehto (1999); Dinçer, İ. (2007). Kentleri Dönüştürürken Korumayı ve Yenilemeyi Birlikte Düşünmek : "Tarihi Kentsel Peyzaj" Kavramının Sunduğu Olanaklar, ICONARP, International Journal of Architecture and Planning, 1, Issue 1, s. 22-40

[63] J. Sezen, Türkiye'de ve Dünyada Korunan Alanlara Yönelik Çevre Bilincinin Önemi, Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 2, Sayı 2, s. 170, 2017

[64] https://www.eea.europa.eu/publications/protected-areas-in-europe-2012, Erişim tarihi: 09.05.2017

[65] J. Griffin, Turkey Protected Areas, Management Planning Guidelines Draft Version, Ankara, May 26, 2002

[66] L. Thomas, ve J. Middleton, Guidelines for Management Planning of Protected Areas, (Editor:Adrian Philps), WCPA, IUCN-The World Conservation Union, Best Practice Protected Area Guidelines, 2003

[67] Ş. Hepcan, Milli Parklarda Yönetim Zonlarının Belirlenmesi Amacıyla Manisa Spil Dağı Milli Parkı Örneğinde Bir Yöntem Araştırması (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İzmir, 1997

[68] V. Ortaçeşme, O. Karagüzel, M. Atik, Dünyada ve Türkiye'de Doğa Koruma Politikalarının Gelişimi, Cumhuriyetimizin 75. yılında Ormancılığımız Sempozyumu, Bildiriler Kitabı (s.649-666), İstanbul Üniversitesi, Orman Fakültesi, İstanbul, 1998

[69] M. Yücel, D. Babuş, Doğa Korumanın Tarihçesi ve Türkiye'deki Gelişmeler, Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, Doğa Dergisi (Journal Of Doa), Sayı:11, s. 151-175, 2005

[70] Countryside Agency, National Park Management Plans Guidance, Countryside Agency, West Yourkshire, England, 2005

[71] N. Algan, Doğa Koruma Politikaları ve Fiziksel Planlama, 1968'den 21.Yüzyıla Ulusal Fiziki Planlama Semineri, 18–19 Ocak 2002-Ankara: Mimarlar Odası Yayını, s. 98-105, 2002

[72] Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Çanakkale İli, Gelibolu İlçesi, 17.ETBAR, Bakanlık Olur Yazısı Eki, 2019

[73] İ. Dinçer, Türkiye'de 1980 Sonrası Yapısal Dönüşümün Mekânsal İzlerine Bir Örnek: Yenileme Alanları, Mimarlık Dergisi, Sayı:352, Mart-Nisan, s.26, 2010

[74] Z. Ahunbay, "Kentsel Korumada Temel İlkeler ve Fener-Balat", Neoliberal Kent Politikaları ve Fener-Balat-Ayvansaray Bir Koruma Mücadelesinin Öyküsü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 12, 2016

Tezden Üretilmiş Yayınlar

İletişim Bilgisi: gokcegulcemgokhan@gmail.com

Kitaplar

1. H. Babacan (ed.), Mimarlık Bilimlerinde Güncel Akademik Çalışmalar-2, içinde, G.G.Gökhan Duman, E. Örnek, Bir Doğal Sit Alanı'nın "Yenilenmesi"; Kamil Abduş Gölü, ISBN: 978-605-288-221-4, Gece Kitaplığı, 1.Basım, Ankara, s. 75, 2018